

ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ 2024

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

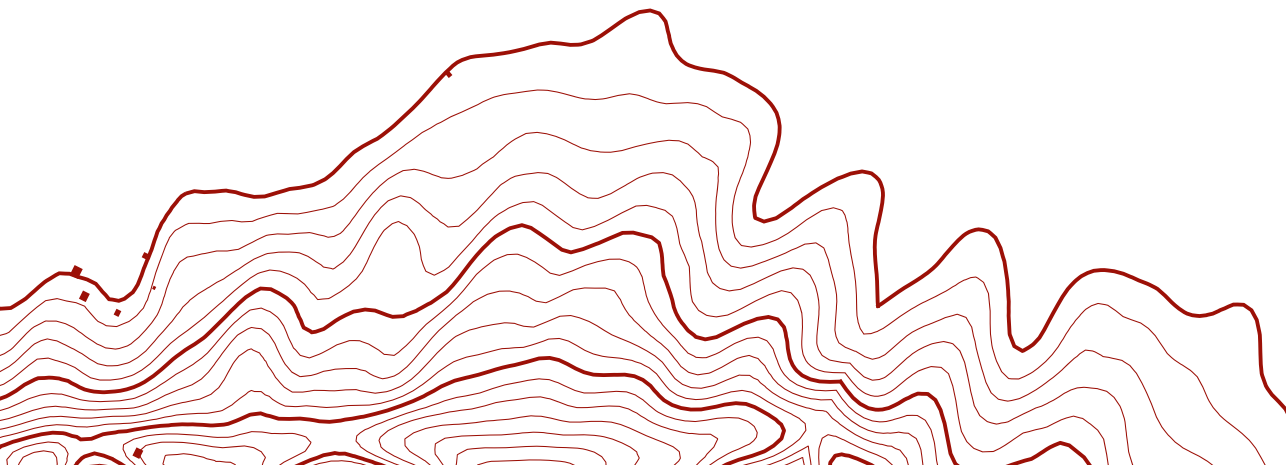

TAMEY
ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ | 2021-2027

ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΔΑΛΟΔΑΠΝΩΝ

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ 2024

Η παρούσα Ειδική Έκθεση αποτελεί προϊόν επεξεργασίας υλικού το οποίο προέκυψε από την εργασία –διερεύνηση αναφορών, παρεμβάσεις, αυτοψίες, έλεγχος διαδικασίας επιστροφών– της Ομάδας Επιστροφών της Ανεξάρτητης Αρχής, υπό την εποπτεία του Συνηγόρου του Πολίτη Ανδρέα Ποττάκη και του Βοηθού Συνηγόρου Γιάννη Μόσχου.

Ομάδα Επιστροφών: Γιάννης Μπούτσελης (συντονιστής),
Αγγελίνα Σώρα (αναπληρώτρια συντονίστρια),
Κώστας Αντωνιάδης, Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου,
Πετρούλα Βορριά, Ελένη Διάφα, Ελένη Καλαμπάκου,
Ζωή Καραμήτρου, Αθηνά Κουτρούμνη, Ελένη Κουτρούμπα,
Όλγα Λυσανδροπούλου, Μαρία Μαυρογένη,
Δήμητρα Μυτιληναίου, Αλεξάνδρα Πολιτοστάθη,
Κατερίνα Φλιάτουρα, Χρύσα Χατζή, Μαρία Ψαλτάκη
(ειδικοί επιστήμονες της Αρχής)

Διοικητική υποστήριξη της Ομάδας: Γιώργος Κωστογιάννης, Όλγα Βεράκη

Εκτέλεση/Εποπτεία Υπηρεσιών Έκδοσης: Τμήμα Βιβλιοθήκης, Αρχείου και Εκδόσεων

Συντακτική Ομάδα: Ελένη Καλαμπάκου - Αγγελίνα Σώρα - Μαρία Ψαλτάκη

Παραγωγή Έκδοσης, Σχεδιασμός: Μάιρα Παπασπύρου, info@mairadesign.gr

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό.

Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στον τίτλο έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκθεση, παρακαλώ επικοινωνήστε στο press@synigoros.gr

Δημοσιεύτηκε στην Αθήνα τον Ιούνιο 2025 στο πλαίσιο της πράξης «Εξωτερικό σύστημα παρακολούθησης αναγκαστικών επιστροφών από τον Συνήγορο του Πολίτη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του» με Κωδικό ΟΠΣ 6010880 στο «Πρόγραμμα Ελλάδας - Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης 2021-2027», τυπώθηκε σε 800 αντίτυπα και διατίθεται στην πλήρη της μορφή στην ιστοσελίδα της Ανεξάρτητης Αρχής: <https://www.synigoros.gr>

Διαστάσεις: 17 X 24 εκ.

Σελίδες: 87

ISSN: 3057-4153

© Συνήγορος του Πολίτη

📍 Χαλκοκονδύλη 17, 104 32, Αθήνα

☎ 213 1306 600

🌐 www.synigoros.gr

📘 Συνήγορος του Πολίτη - THE GREEK OMBUDSMAN

✂ @Synigoros

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1. Η ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΩΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ	11
2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	17
2.1. Το έτος 2024 με μια ματιά	17
2.2. Αριθμητικά στοιχεία επιστροφών	21
2.3. Αριθμητικά στοιχεία διοικητικά κρατουμένων αλλοδαπών προς επιστροφή	25
3. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΛΕΓΧΟ	27
3.1. Χερσαίες επιχειρήσεις επιστροφής	27
3.2. Αεροπορικές επιχειρήσεις επιστροφής	29
3.2.α. Προαναχωρησιακός έλεγχος	30
3.2.β. Ιατρικός έλεγχος και βεβαίωση ικανότητας ταξιδιού (fit to travel)	31
3.2.γ. Οργανωτικά ζητήματα	32
3.2.δ. Διερμηνεία	35
3.2.ε. Αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών	36
3.2.στ. Δέσμευση	37
3.3. Ατομικές επιχειρήσεις επιστροφής	40
4. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ ΕΝΟΨΕΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ. ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ	43
4.1. Ζητήματα νομιμότητας της κράτησης	43
4.2. Έλλειψη δωρεάν νομικής συνδρομής	50
4.3. Συνθήκες κράτησης σε ΠΡΟΚΕΚΑ και Αστυνομικές Διευθύνσεις	53
4.3.α. Κράτηση σε Αστυνομικές Διευθύνσεις	56
4.3.β. Κράτηση σε ΠΡΟΚΕΚΑ	58
4.4. Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη	60
4.5. Έκθεση Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης (CPT)	65
5. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	67
6. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ	69
6.1. Ο ανεξάρτητος έλεγχος της προστασίας των δικαιωμάτων στις διαδικασίες στα σύνορα	69
6.2. Ο ανεξάρτητος έλεγχος της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις διαδικασίες επιστροφών	72
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	77
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	85

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι ο εθνικός μηχανισμός εξωτερικού ελέγχου αναγκαστικών επιστροφών υπηκόων τρίτων χωρών, όπως προβλέπεται από την Οδηγία Επιστροφών (2008/115/ΕΚ). Οι συνταγματικές εγγυήσεις της ανεξάρτητης λειτουργίας της Αρχής διασφαλίζουν την ουσιαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αλλοδαπών αλλά και την αναγκαία, για ένα κράτος δικαίου, λογοδοσία και διαφάνεια των αστυνομικών επιχειρήσεων επιστροφών.

Η αρμοδιότητα του Συνηγόρου, ως εθνικού μηχανισμού εξωτερικού ελέγχου, εκτείνεται σε όλες τις φάσεις και τα στάδια μιας επιχείρησης απομάκρυνσης. Περιλαμβάνει το προαναχωρησιακό στάδιο, με επιθεωρήσεις/αυτοψίες σε Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (ΠΡΟΚΕΚΑ) ή αστυνομικά κρατητήρια, όπου κρατούνται οι αλλοδαποί προς επιστροφή, για έλεγχο της τήρησης των ουσιαστικών και διαδικαστικών προβλέψεων του θεσμικού πλαισίου για την επιστροφή αλλοδαπών. Περιλαμβάνει, ασφαλώς, και αυτή καθαυτή την παρακολούθηση των επιχειρήσεων απομάκρυνσης, χερσαίων –από Αθήνα και Θεσσαλονίκη προς Αλβανία– και αεροπορικών, ενώ οι ακτοπλοϊκές επανεισδοχές προς την Τουρκία, κατ' εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης Ε.Ε.-Τουρκίας του 2016, τελούν σε αναστολή από τον Μάρτιο του 2020.

Το 2024 σηματοδότησε την ολοκλήρωση της πρώτης δεκαετίας λειτουργίας του εθνικού μηχανισμού παρακολούθησης αναγκαστικών επιστροφών αλλοδαπών. Σημειώνεται, ότι η ειδική αυτή αρμοδιότητα του Συνηγόρου ενεργοποιήθηκε με σχετική Κοινή Υπουργική Απόφαση το 2014, κατόπιν της ενσωμάτωσης της Οδηγίας Επιστροφών στην εσωτερική έννομη τάξη με τον Ν. 3907/2011.

Κάνοντας έναν σύντομο απολογισμό της δράσης του Συνηγόρου, καταγράφεται παρακολούθηση πάνω από 100 αεροπορικών επιχειρήσεων επιστροφών (αναγκαστικών και επανεισδοχής), δειγματοληπτικά 35 χερσαίων επιχειρήσεων επιστροφών, 76 ακτοπλοϊκών επιχειρήσεων στο πλαίσιο της

Κοινής Δήλωσης Ε.Ε.- Τουρκίας (2016-2020) και πάνω από 65 επιθεωρήσεων-αυτοψιών σε Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (ΠΡΟΚΕΚΑ), Τμήματα Διαχείρισης Μετανάστευσης και Α.Τ. για κράτηση αλλοδαπών.

Παράλληλα, τα δέκα αυτά έτη άσκησης της αρμοδιότητας, ο Συνήγορος του Πολίτη

- συνέβαλε στη δημιουργία του Pool of Monitors (Δεξαμενή Παρατηρητών) του Frontex –έχοντας πιλοτικά διενεργήσει τον πρώτο στην Ευρώπη εξωτερικό έλεγχο–, συμμετέχοντας έκτοτε με στελέχη του σε αυτό και ανέλαβε την πρωτοβουλία για τη δημιουργία ενός πραγματικού ευρωπαϊκού μηχανισμού εξωτερικού ελέγχου (Πρωτοβουλία Ναυπλίου),
- συμμετείχε από την αρχή ως εταίρος στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα FReM (I, II, III) στο οποίο συνδιαμόρφωσε με τους εταίρους ενιαίους κανόνες και διαδικασίες για τον εξωτερικό έλεγχο για τις επιχειρήσεις που οργανώνονται ή ενισχύονται από τον Frontex, αλλά και εκπαιδευτικό υλικό για την εκπαίδευση στελεχών, και
- συμμετείχε σε εκπαιδευτικά σεμινάρια για παρατηρητές, αλλά και για συνοδούς και επικεφαλής επιχειρήσεων, στην Ελλάδα, σε άλλα κράτη μέλη, στα Δυτικά Βαλκάνια και στον Frontex.

Η συσσωρευμένη εμπειρία και τεχνογνωσία της ειδικής ομάδας παρατηρητών της Αρχής, σε συνδυασμό με τη θεσμική, συνταγματικά κατοχυρωμένη ανεξαρτησία της έχουν αναδείξει τον Συνήγορο του Πολίτη στην πρωτοπορία των μηχανισμών παρακολούθησης επιχειρήσεων απομάκρυνσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Και το 2024, όπως και τα προηγούμενα έτη, η ομάδα του μηχανισμού εξωτερικού ελέγχου αναγκαστικών επιστροφών της Αρχής υπερκάλυψε τον αρχικό προγραμματισμό της, συμμετέχοντας σε όλες τις πραγματοποιηθείσες αεροπορικές επιχειρήσεις (Κοινές Ευρωπαϊκές Επιχειρήσεις/Joint Return Operations, καθώς ήδη από το 2023 δεν πραγματοποιούνται Εθνικές Επιχειρήσεις -NROs), καθώς και, δειγματοληπτικά, σε χερσαίες επιχειρήσεις. Για πρώτη χρονιά, η ομάδα παρατηρητών της Αρχής συμμετείχε και σε ατομικές επιχειρήσεις επιστροφής αλλοδαπών, με εμπορικές πτήσεις.

Η εν γένει επικοινωνιακή συνεργασία της ομάδας της Αρχής με τους επικεφαλής, συνοδούς και το προσωπικό του Γραφείου Συντονισμού Επιστροφών της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής και του Τμήματος Επιστροφών της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης συμβάλλει στη διαχείριση ζητημάτων που ανακύπτουν κατά τη διενέργεια επιχειρήσεων απομάκρυνσης.

Η ανάγκη έγκαιρης ενημέρωσης όλων των αλλοδαπών για την απομάκρυνσή

τους και η ουσιαστική –και όχι διά συνεντεύξεως– ιατρική εξέταση και διάγνωση της ικανότητας όλων των επιστρεφόμενων για να ταξιδέψουν (fit to travel) παραμένουν σταθερές επισημάνσεις του Συνηγόρου αναφορικά με τις ακολουθούμενες διαδικασίες.

Από τον Σεπτέμβριο του 2024, κατά τη διάρκεια των αεροπορικών επιχειρήσεων παρατηρήθηκε η πρακτική της δέσμευσης όλων των επιστρεφόμενων με Velcro, χωρίς να έχει προηγηθεί εξατομικευμένη κρίση επιβολής μέσων δέσμευσης. Αυτή η πρακτική, η οποία τείνει να παγιωθεί, καθώς παρατηρήθηκε αδιακρίτως σε όλες τις επιχειρήσεις, έρχεται σε αντίθεση με την πρακτική που ακολουθούσε η ΕΛ.ΑΣ. όλα τα προηγούμενα έτη, και κατέγραφε ο Συνήγορος του Πολίτη σε προηγούμενες εκθέσεις του. Η αδιάκριτη χρήση μέσων δέσμευσης δεν μπορεί, ωστόσο, και δεν πρέπει να λειτουργεί αντισταθμιστικά στην έλλειψη προσωπικού/συνοδών.

Ελλείψεις, τέλος, εξακολουθούν να διαπιστώνονται στη διαθέσιμη υποδομή (λ.χ. συνθήκες κράτησης σε ΠΡΟΚΕΚΑ και Α.Τ., χρήση ακατάλληλων οχηματαγωγών μέσων για χερσαίες επιχειρήσεις απομάκρυνσης), καθώς και σε κρίσιμες υπηρεσίες, με κυριότερες την ανεπάρκεια, ενίοτε και απουσία, υπηρεσιών διερμηνείας σε όλα τα στάδια της διαδικασίας απομάκρυνσης, καθώς και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Συνολικά για τις επιστροφές, τα διαβιβασθέντα από την ΕΛ.ΑΣ. στοιχεία για το 2024 εμφανίζουν μικρή μείωση σε σχέση με το 2023. Ειδικότερα, ο αριθμός των αναγκαστικά επιστρεφόμενων εμφάνισε μικρή μείωση (7%), και παράλληλα σημειώθηκε μείωση στις εθελούσιες επιστροφές (12%) και αύξηση στις οικειοθελείς (28%). Ως προς τις εθνικότητες των επιστρεφόμενων, 2 στους 3 αναγκαστικά επιστρεφόμενοι και 1 στους 2 οικειοθελώς επιστρεφόμενοι είναι Αλβανοί υπήκοοι, ενώ 4 στους 5 επιστρεφόμενους μέσω του προγράμματος εθελουσίων επιστροφών του ΔΟΜ είναι πολίτες Γεωργίας.

Ως προς τη διοικητική κράτηση, τα διαβιβασθέντα από την ΕΛ.ΑΣ. στοιχεία για το 2024 εμφανίζουν συνολική μείωση σε σχέση με τα αντίστοιχα του 2023, τόσο στον αριθμό των κρατούμενων σε ΠΡΟΚΕΚΑ όσο και σε Αστυνομικά Τμήματα. Η πτωτική τάση που σημειώνεται τα τελευταία έτη είναι θετική. Ωστόσο, ο αριθμός των κρατούμενων παραμένει υψηλός. Επίσης, ανησυχητικό είναι το ότι η διάρκεια της κράτησης σε πολλές περιπτώσεις υπερβαίνει το 6μηνο, χωρίς απαραίτητα να συνδέεται με εύλογη προοπτική απομάκρυνσης.

Ο ανεξάρτητος έλεγχος κατά τις διαδικασίες στα σύνορα, όπως αυτές διεξάγονται και όπως επιπλέον εισάγονται με το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, αποτελεί θεσμικό εργαλείο για την προστασία των θεμε-

λιωδών δικαιωμάτων και τη διαφάνεια της δράσης των αρμόδιων κρατικών οργάνων. Συγκεκριμένα, το άρθρο 10 του Κανονισμού Διαλογής (Screening Regulation) και το άρθρο 43 του Κανονισμού για τις διαδικασίες ασύλου (Asylum Procedure Regulation) προβλέπουν ρητώς έναν ανεξάρτητο μηχανισμό παρακολούθησης θεμελιωδών δικαιωμάτων. Εντός του 2026, οπότε και θα τεθεί σε ισχύ το πλέγμα των νέων ενωσιακών ρυθμίσεων που προβλέπει το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, θα εφαρμοστεί και ο νέος Κανονισμός για την Επιστροφή στα Σύνορα (1349/2024/Ε.Ε.), ενώ αναμένεται να έχει διαμορφωθεί και εγκριθεί και νέος Κανονισμός για τις Επιστροφές, που θα αντικαταστήσει την Οδηγία του 2008.

Καταλυτικό ρόλο στην εύρυθμη εφαρμογή των προνοιών της ενωσιακής αυτής νομοθεσίας αναμένεται να διαδραματίσουν μηχανισμοί, όπως στη χώρα μας ο Συνήγορος του Πολίτη, που συγκεντρώνουν τόσο εχέγγυα ανεξαρτησίας όσο και κατάλληλες αρμοδιότητες, εμπειρία και τεχνογνωσία, σύμφωνα και με τις κατευθυντήριες αρχές προς τα κράτη μέλη που δημοσίευσε το 2022 ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.(FRA).

Με σταθερή θεσμική υπευθυνότητα, αξιοποιώντας τη διαρκώς μεγαλύτερη εμπειρία και τεχνογνωσία του, ο Συνήγορος του Πολίτη θα παραμείνει προσηλωμένος στην εκπλήρωση της αποστολής του, έτοιμος να συμβάλλει αποτελεσματικά στη διαχείριση των επερχόμενων προκλήσεων.

Αθήνα, Μάιος 2025

Ανδρέας Ι. Ποττάκης
Συνήγορος του Πολίτη

1. Η ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΩΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ

Η Οδηγία της Ε.Ε. 2008/115/EK, γνωστή ως Οδηγία Επιστροφών, θεσπίζει τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη για την επιστροφή στις χώρες καταγωγής τους των μη νομίμως διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών.¹ Σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 8 της Οδηγίας, **προβλέπεται η θεσμική εγγύηση ενός φορέα εξωτερικού ελέγχου των αναγκαστικών επιστροφών.**²

Ο Συνήγορος του Πολίτη, ως ανεξάρτητη αρχή, είναι ο εθνικός μηχανισμός εξωτερικού ελέγχου των διαδικασιών αναγκαστικής επιστροφής από την Ελλάδα, σύμφωνα με το ν. 3907/2011 που ενσωμάτωσε την Οδηγία στην ελληνική έννομη τάξη³ και τη σχετική Κοινή Υπουργική Απόφαση⁴. Η ειδική αυτή αρμοδιότητα ασκείται συστηματικά από το 2014, με στόχο τη διαφάνεια της διοικητικής δράσης και τη δημιουργία μιας δικλείδας ασφαλείας έναντι αυθαιρεσιών, παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

1. Οδηγία 2008/115/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008 «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών». Άρθρο 8 παρ. «6. Τα κράτη μέλη προβλέπουν αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου της αναγκαστικής επιστροφής».
2. Άρθρο 8 παρ. 6 Οδηγίας Επιστροφών.
3. Άρθρο 23 παρ. 6 Ν. 3907/2011 «6. Οι διαδικασίες της απομάκρυνσης υπόκεινται σε σύστημα εξωτερικού ελέγχου, που λειτουργεί με μέριμνα της Ανεξάρτητης Αρχής «Συνήγορος του Πολίτη», η οποία συνεργάζεται για τον σκοπό αυτόν με διεθνείς οργανισμούς και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Προστασίας του Πολίτη, που εκδίδεται μετά από πρόταση του Συνηγόρου του Πολίτη, ρυθμίζεται η οργάνωση και λειτουργία του ως άνω συστήματος ελέγχου».
4. Βλ. ΚΥΑ 4000/4/57-ια-ΦΕΚ 2870/Β/24-10-2014, «Ρύθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας συστήματος εξωτερικού ελέγχου των διαδικασιών απομάκρυνσης των υπηκόων τρίτων χωρών».

και κάθε μορφής κακομεταχείρισης κατά τη διάρκεια της απομάκρυνσης πολιτών τρίτων χωρών, βάσει των διεθνών δεσμεύσεων της χώρας.

Πράγματι, οι επιχειρήσεις απομάκρυνσης/απέλασης/επιστροφής⁵ είναι εγγενώς «ευαίσθητες» σε παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, είτε κατά την άφιξη και διαμονή των αλλοδαπών στη χώρα της επιστροφής, είτε κατά τη μεταχείρισή τους στη διαδικασία της απομάκρυνσης, είτε λόγω της ανταλλαγής ευαίσθητων πληροφοριών ή προσωπικών δεδομένων μεταξύ των χωρών. Οι επιχειρήσεις αυτές πρέπει να διενεργούνται με τρόπο που να σέβεται τη ζωή και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, το δικαίωμα στην οικογενειακή και ιδιωτική ζωή, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, την προστασία από τη μη επαναπροώθηση και τις συλλογικές απελάσεις, την απαγόρευση των διακρίσεων και το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής.

Ο Συνήγορος του Πολίτη ασκεί τον εξωτερικό έλεγχο των διαδικασιών και των επιχειρήσεων επιστροφών με σκοπό τον σεβασμό στα ως άνω θεμελιώδη δικαιώματα και την τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁶, τη Σύμβαση της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων⁷, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁸, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα⁹, τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων¹⁰ και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹¹.

Ειδικότερα, στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ προβλέπεται η πιστή τήρηση των βασικών αρχών του διεθνούς δικαίου κατά την εφαρμογή των

-
5. Ο όρος απομάκρυνση δηλώνει την υλοποίηση των αποφάσεων απέλασης ή επιστροφής που εκδίδονται από τα αρμόδια όργανα, είτε αστυνομικά, είτε διοικητικά. Οι τρεις όροι χρησιμοποιούνται ωστόσο συχνά εναλλακτικά για να δηλώσουν το γεγονός της υλικής απομάκρυνσης από τη χώρα.
 6. Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε. C 202 της 7.6.2016, σ. 389–405).
 7. Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, Ηνωμένα Έθνη.
 8. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1950, Συμβούλιο της Ευρώπης.
 9. Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, 1966, Ηνωμένα Έθνη.
 10. Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, 1984, Ηνωμένα Έθνη.
 11. Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989, Ηνωμένα Έθνη.

διατάξεων της Οδηγίας, ενώ τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν δεόντως υπόψη:

- α)** τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού,
- β)** την οικογενειακή ζωή,
- γ)** την κατάσταση της υγείας του συγκεκριμένου πολίτη τρίτης χώρας,

και να τηρούν την αρχή της μη επαναπροώθησης¹².

Το νομικό πλαίσιο της προστασίας των δικαιωμάτων των επιστρεφόμενων συμπληρώνεται μεταξύ άλλων, από

- την Απόφαση του Συμβουλίου της Ε.Ε. (2004) περί διοργάνωσης κοινών πτήσεων για την απομάκρυνση από το έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών, υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχουν εκδοθεί ατομικές αποφάσεις απομάκρυνσης¹³
- τον «Οδηγό Επιστροφών» (2015)¹⁴,
- το «Σχέδιο δράσης»¹⁵ και το αναθεωρημένο «Εγχειρίδιο Επιστροφών» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2017)¹⁶,
- την πρόταση αναδιτύπωσης της Οδηγίας Επιστροφών¹⁷ (2018),

12. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η αρχή της μη επαναπροώθησης εγγυάται ότι κανείς δεν θα πρέπει να επιστρέψει σε χώρα όπου θα μπορούσε να υποστεί βασανιστήρια, σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία και άλλες ανεπανόρθωτες βλάβες.

13. 2004/573/ΕΚ: Απόφαση του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, περί διοργάνωσης κοινών πτήσεων για την απομάκρυνση από το έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών, υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχουν εκδοθεί ατομικές αποφάσεις απομάκρυνσης
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex:32004D0573>.

14. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, Σχέδιο δράσης της Ε.Ε. για την επιστροφή, COM (2015) 453 final
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0453>.

15. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με μια αποτελεσματικότερη πολιτική επιστροφής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ανανωμένο Σχέδιο Δράσης, COM (2017) 200 final
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0200>.

16. Σύσταση (Ε.Ε.) 2017/2338 της Επιτροπής, της 16ης Νοεμβρίου 2017, για την καθιέρωση κοινού «εγχειριδίου περί επιστροφής» προς χρήση από τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών κατά την εκτέλεση σχετικών με την επιστροφή καθηκόντων
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A32017H2338>.

17. Πρόταση Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (αναδιτύπωση), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0634&from=DE>.

- το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2020) με το επακόλουθο έγγραφο «Προς μια επιχειρησιακή στρατηγική για πιο αποτελεσματικές επιστροφές¹⁸»,
- τον «Κανονισμό Επιστροφής στα σύνορα»¹⁹ (2024) και την πρόσφατη πρόταση Κανονισμού της Επιτροπής σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών²⁰.

Σε επιχειρησιακό επίπεδο, το πλαίσιο συμπληρώνεται, μεταξύ άλλων, από τον Κώδικα Δεοντολογίας που εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα που συμμετέχουν σε επιχειρησιακές δραστηριότητες του Frontex, τον Κώδικα Δεοντολογίας για τις επιχειρήσεις επιστροφών που (συν)διοργανώνονται από τον Frontex, τις Κατευθυντήριες οδηγίες του Συμβουλίου της Ευρώπης (20 Guidelines on Forced Return) κ.ά.

Ο Συνήγορος συγκροτεί **Ομάδα Επιστροφών, η οποία αποτελείται από Ειδικούς Επιστήμονες της Αρχής**, με αρμοδιότητα να ελέγχει, σε όλα τα στάδια των αναγκαστικών επιστροφών, εάν η διαδικασία διεξάγεται βάσει όσων ορίζει η νομοθεσία, με σεβασμό στην προσωπικότητα, την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα των επιστρεφόμενων. Ο έλεγχος περιλαμβάνει τις διοικητικές πράξεις ή παραλείψεις και τις υλικές ενέργειες της διαδικασίας, από την έκδοση της απόφασης επιστροφής μέχρι και την υλοποίησή της, με χερσαία, θαλάσσια ή αεροπορικά μέσα. Ειδικά κατά την εφαρμογή μέτρων καταναγκασμού, σημαντικός είναι και ο έλεγχος της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας.

Η Ομάδα Επιστροφών έχει **απρόσκοπτη πρόσβαση** σε κάθε χώρο διοικητικής κράτησης, αναμονής ή διέλευσης (transit) αλλοδαπών προς επιστροφή. Μπορεί να επικοινωνεί με τους κρατούμενους και να έχει πρόσβαση στο σύνολο των στοιχείων των ατομικών τους φακέλων και σε κάθε συναφές αρχείο. Ελέγχει τη νομιμότητα των διοικητικών πράξεων, των υλικών ενεργειών ή των

18. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έγγραφο Πολιτικής «Προς μια επιχειρησιακή στρατηγική για πιο αποτελεσματικές επιστροφές»
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52023DC0045>.

19. Κανονισμός (Ε.Ε.) 2024/1349 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Μαΐου 2024 για τη θέσπιση διαδικασίας επιστροφής στα σύνορα και την τροποποίηση του κανονισμού (Ε.Ε.) 2021/1148
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32024R1349>,
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401349.

20. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a common system for the return of third-country nationals staying illegally in the Union, and repealing Directive 2008/115/EC of the European Parliament and the Council, Council Directive 2001/40/EC and Council Decision 2004/191/EC. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025PC0101>.

παραλείψεων της διοίκησης, από το στάδιο της έκδοσης των αποφάσεων επιστροφής μέχρι και το στάδιο υλοποίησης της διαδικασίας απομάκρυνσης, δηλαδή την άφιξη των αλλοδαπών στις χώρες καταγωγής τους. Επίσης ελέγχει, εάν κατά το στάδιο της διοικητικής τους κράτησης και κατά την απομάκρυνσή τους απολαμβάνουν αξιοπρεπούς μεταχείρισης, εάν ενημερώνονται για τα δικαιώματά τους και μπορούν να τα ασκούν αποτελεσματικά, εάν λαμβάνουν την αναγκαία ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή ψυχοκοινωνική υποστήριξη και ειδικά εν όψει απομάκρυνσης, εάν έχουν υποβληθεί στους αναγκαίους ιατρικούς ελέγχους.

Ο Συνήγορος λαμβάνει συνεχή ενημέρωση από την ΕΛ.ΑΣ. για τις επικείμενες επιχειρήσεις απομάκρυνσης, προκειμένου να είναι σε θέση να ασκήσει τον προβλεπόμενο δειγματοληπτικό έλεγχο, συμμετέχοντας ως παρατηρητής (monitoring) σε επιχειρήσεις επιστροφής από ξηράς, θαλάσσης ή αέρος, εθνικές, ή από κοινού με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και σε επιχειρήσεις αναγκαστικής απομάκρυνσης σε γειτονικές χώρες, βάσει συμφώνων επανεισδοχής.

Τα όργανα δημόσιας διοίκησης που εμπλέκονται στη διαδικασία των αναγκαστικών επιστροφών πρέπει να ανταποκρίνονται αμελλητί²¹, με αιτιολογημένη απάντηση, στα ερωτήματα και τις εκθέσεις του Συνηγόρου, ο οποίος συνεκτιμά και αναφέρει τις απόψεις τους. Επιπλέον, προβλέπεται η συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές για την κατάρτιση και αναθεώρηση εγχειριδίου βέλτιστων πρακτικών της διαδικασίας απομάκρυνσης, η εισήγηση και συμβολή στην κατάρτιση και υλοποίηση εκπαίδευσης και επιμόρφωσης του εμπλεκόμενου προσωπικού, ενώ ο Συνήγορος μπορεί να προβαίνει και σε ειδικές εκδόσεις και διοργανώσεις εκδηλώσεων και συναφών δραστηριοτήτων.

21. Άρθρο 1, παρ.4 Ν. 3094/2003: Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητά πληροφόρηση ή/και συνδρομή από τις δημόσιες υπηρεσίες, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους. Όλες ανεξαιρέτως οι δημόσιες υπηρεσίες οφείλουν να διευκολύνουν με κάθε τρόπο την έρευνα σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ν. 3094/2003, ως ισχύει.

Τέλος, σε ειδική, ετήσια έκθεση, ο Συνήγορος αποτυπώνει τις διαπιστώσεις του συνολικά για τη λειτουργία του συστήματος επιστροφών, τους τρόπους και τα αποτελέσματα συνεργασίας του με τις αρχές, αλλά και τις προτάσεις του για τη βελτίωση των διαδικασιών και ενδεχόμενες αναγκαίες σχετικές ρυθμίσεις.²²

22. Άρθρο 1 Πεδίο Εφαρμογής – Αποστολή. «1. Ο Συνήγορος του Πολίτη μεριμνά, κατ' άρθρον 23 παρ. 6 του Ν. 3907/2011 (Α' 7) για την οργάνωση και λειτουργία του εξωτερικού συστήματος ελέγχου των διαδικασιών επιστροφής και απομάκρυνσης υπηκόων τρίτων χωρών. Ο έλεγχος αυτός καταλαμβάνει, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παρούσα απόφαση, όλες τις διοικητικές πράξεις, υλικές ενέργειες και παραλείψεις της διοίκησης, από το στάδιο έκδοσης των αποφάσεων επιστροφής και απομάκρυνσης μέχρι και το στάδιο υλοποίησης της διαδικασίας απομάκρυνσης, η οποία συντελείται με την άφιξη των αλλοδαπών στις χώρες καταγωγής τους. 2. Ο Συνήγορος του Πολίτη διασφαλίζει, με κάθε πρόσφορο και αποτελεσματικό μέσο, την τήρηση της νομιμότητας της διαδικασίας επιστροφής και απομάκρυνσης, κατά τα προβλεπόμενα στο Ν. 3907/2011 και Ν. 3386/2005 (Α' 212), με γνώμονα τον σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια, καθώς και τα ανθρωπίνα δικαιώματα των υπό επιστροφή και υπό απομάκρυνση αλλοδαπών, σύμφωνα με τις επιταγές του εθνικού, ενωσιακού και διεθνούς δικαίου.»

2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

2.1. ΤΟ ΕΤΟΣ 2024 ΜΕ ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ

Μέλη της Ομάδας Επιστροφών μετείχαν το 2024 ως παρατηρητές (monitors) **στο σύνολο** των Κοινών Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων επιστροφής τις οποίες διοργάνωσε ή στις οποίες συμμετείχε η ΕΛ.ΑΣ με άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

- Εννέα (9) Κοινές Ευρωπαϊκές Επιχειρήσεις Επιστροφής (JRO), υπό τον συντονισμό του Frontex, προς το Πακιστάν, τη Γεωργία και το Μπαγκλαντές.
- Οκτώ (8) ατομικές εθνικές επιχειρήσεις αναγκαστικής επιστροφής προς την Αλγερία, την Αίγυπτο, την Πολωνία και τη Ρουμανία.

Επίσης ο Συνήγορος μετείχε δειγματοληπτικά σε δύο (2) χερσαίες επιχειρήσεις αναγκαστικής απομάκρυνσης προς την Αλβανία.

Διαπιστώθηκε η καλή οργάνωση των επιχειρήσεων και η καλή συνεργασία με τα μέλη της Ομάδας Επιστροφών των επικεφαλής, των συνοδών και του προσωπικού του Γραφείου Συντονισμού Επιστροφών της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής και του Τμήματος Επιστροφών της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης. Επίσης διαπιστώθηκε ότι κάποια προβλήματα παραμένουν και για αυτό ο Συνήγορος επισημαίνει σταθερά, για λόγους προστασίας των δικαιωμάτων των επιστρεφόμενων αλλά και για οργανωτικούς λόγους την ανάγκη:

- i. **έγκαιρης ενημέρωσης –προ 24ώρου– των αλλοδαπών για την απομάκρυνσή τους,**
- ii. **ουσιαστικής ιατρικής εξέτασης προς διάγνωση της ικανότητας ταξιδιού όλων των επιστρεφόμενων (fit to travel),**
- iii. **παρουσίας διερμηνείας σε όλα τα στάδια της διαδικασίας,**
- iv. **επαρκούς συνοδείας, ποσοτικά και ποιοτικά (αριθμός συνοδών και ειδική εκπαίδευση),**

- v. εξατομικευμένης κρίσης επιβολής μέσων δέσμευσης και τήρησης της αρχής της νομιμότητας και της αναλογικότητας,
- vi. έγκαιρης οριστικοποίησης της λίστας επιστρεφόμενων, διάθεσης και χρήσης κατάλληλων οχημάτων μετακίνησης και
- vii. διαρκούς εγγήγορης για την προστασία των δικαιωμάτων των επιστρεφόμενων.

Παράλληλα, στο πλαίσιο του εξωτερικού ελέγχου των αναγκαστικών επιστροφών, ο Συνήγορος πραγματοποιεί επισκέψεις/αυτοψίες σε Προαναχωρησιακά Κέντρα (ΠΡΟΚΕΚΑ)²³ ή άλλους χώρους διοικητικής κράτησης, ελέγχοντας την εφαρμογή των όρων που θέτει η νομοθεσία για την επιβολή της κράτησης και τις συνθήκες αυτής. Στο πλαίσιο αυτό το 2024, επισκέφτηκε:

- τρία Προαναχωρησιακά Κέντρα (ΠΡΟΚΕΚΑ), της Κω, της Αμυγδαλέζας και του Ταύρου Αττικής,
- τη Διεύθυνση Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης και τα κρατητήρια των Τμημάτων Διαχείρισης Μετανάστευσης (ΤΔΜ) Θεσσαλονίκης, Αγίου Αθανασίου, Θέρμης, Μυγδονίας καθώς και της Υποδιεύθυνσης Μεταγωγών Θεσσαλονίκης.

Για τη διαρκή εκπαίδευση και επιμόρφωση της Ομάδας Επιστροφών, στη διάρκεια του 2024:

- Ο Συνήγορος του Πολίτη συνδιοργάνωσε από κοινού με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) εκπαιδευτικό Σεμινάριο με θέμα «Ο εξωτερικός έλεγχος των επιστροφών αλλοδαπών»²⁴. Στην εκπαίδευση πραγματοποιήθηκαν παρουσιάσεις από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ), τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA), τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex), την Επιτροπή κατά των βα-

23. Σημειώνεται ότι με την ΚΥΑ με αρ. 8038/23/22-ρμα' (Β' 7265/31.12.2024) παρατάθηκε η λειτουργία των Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών για τα έτη 2025 και 2026.

24. Το εκπαιδευτικό σεμινάριο συνδιοργανώθηκε με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) και αποτελεί μία από τις ενέργειες της πράξης «Δράσεις του Συνηγόρου του Πολίτη για την ενίσχυση της χρηστής διακυβέρνησης, της λογοδοσίας και καταπολέμησης της κακοδιοίκησης στον δημόσιο τομέα». Η πράξη συγχρηματοδοτείται στο πλαίσιο του Προγράμματος «Χρηστή Διακυβέρνηση, Θεσμοί, Διαφάνεια» των ΕΕΑ Grants (Χρηματοδοτικός Μηχανισμός ΕΟΧ) που αντιπροσωπεύουν τη συμβολή της Ισλανδίας, του Λιχτενστάιν και της Νορβηγίας για μια πράσινη, ανταγωνιστική Ευρώπη χωρίς αποκλεισμούς. Βλ. σχετ. <https://fra.europa.eu/en/news/2024/greek-ombudsman-and-fra-joint-workshop-forced-return-monitoring> & <https://www.synigoros.gr/el/category/deltia-typoy/post/deltio-typoy-or-ekpaideytiko-seminario-gia-ton-e3wteriko-elegxo-twn-epistrofwn-allodapwn>.

σανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT) και την Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.), ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκαν και workshops (22-23/1/2024 EPLO, Αθήνα).

- Μέλη της Ομάδας Επιστροφών μετείχαν ως εκπαιδευτές σε εκπαιδευτικά σεμινάρια του Frontex:
 - εκπαίδευση Εξωτερικών Παρατηρητών Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Δεξαμενής Παρατηρητών (EU Pool of Fundamental Rights Monitors) σε επιχειρήσεις αναγκαστικών επιστροφών (Λουμπάν Πολωνίας, 08-12/04/2024),
 - εκπαίδευση των Παρατηρητών θεμελιωδών δικαιωμάτων (FRO) του ίδιου οργανισμού (Βαρσοβία Πολωνίας, 23-27/09/2024),
 - εκπαίδευση Εθνικών Συνοδών και Επικεφαλής Επιχειρήσεων αναγκαστικών επιστροφών Αλβανίας και Δυτικών Βαλκανίων (Βελιγράδι Σερβίας 20-25/10/2024),
 - εκπαίδευση Εθνικών Συνοδών σε επιχειρήσεις αναγκαστικών επιστροφών (National Escort Officers) (Αθήνα, 13-17/5/2024).
- Μέλη της Ομάδας Επιστροφών μετείχαν ως εκπαιδευτές στο εκπαιδευτικό σεμινάριο του Επιτρόπου Διοίκησης Κύπρου για τον εξωτερικό έλεγχο των επιστροφών αλλοδαπών (Λάρνακα, 12-14/6/2024).
- Πέντε μέλη της Ομάδας Επιστροφών εκπαιδεύτηκαν σε ειδικά σεμινάρια με θέμα «Το ειδικό πλαίσιο και πρακτικά ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων ανηλίκων και οικογενειών σε επιχειρήσεις αναγκαστικής επιστροφής». Τα σεμινάρια διοργάνωσε ο Frontex στη Χάγη (12-16 Φεβρουαρίου), τις Βρυξέλλες (3-7 Ιουνίου) και το Ταλίν (16-20 Σεπτεμβρίου). Στα σεμινάρια συμμετείχαν μέλη μηχανισμών εξωτερικού ελέγχου αλλά και αστυνομικοί-συνοδοί από διαφορετικά κράτη μέλη. Συζητήθηκαν θέματα που ανακύπτουν κατά την αναγκαστική επιστροφή ανηλίκων και οικογενειών, το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, πρακτικές από προηγούμενες επιχειρήσεις, και προτάσεις για τη βελτίωση των διαδικασιών με στόχο την αποτελεσματικότερη προστασία των δικαιωμάτων των εν λόγω ευάλωτων ομάδων.
- Ιδιαίτερα κατατοπιστική υπήρξε η συγκριτική, ανά κράτος προέλευσης, παρουσίαση των τρόπων διαχείρισης των ανηλίκων και των οικογενειών προ της αναγκαστικής επιστροφής (στέγαση, σχολική ζωή, ψυχολογική υποστήριξη, οικονομική βοήθεια κατά τον επαναπατρισμό) όπως επίσης και η παρουσίαση των εργαλείων (φυλλάδια, διαδραστικά κείμενα, ερωτηματολόγια, εκπαιδευτικά παιχνίδια) που έχει αναπτύξει ο Frontex για την εκπλήρωση του ρόλου της.
- Μέλη της Ομάδας Επιστροφών συμμετείχαν στη 2η συνάντηση της

Ομάδας/Πάνελ Εμπειρογνομόνων (Stakeholder Expert Panel) του ερευνητικού προγράμματος «*De-centring the Study of Migrant Returns and Readmission Policies in Europe and Beyond (GAPs)*» που εκπονείται στην Ελλάδα μέσω του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).

Τέλος, στο πλαίσιο της συνεργασίας με τους αρμόδιους ευρωπαϊκούς θεσμούς για τα ζητήματα των επιστροφών αλλοδαπών, κατά το 2024 πραγματοποιήθηκαν, μεταξύ άλλων, συναντήσεις με την Ευρωπαϊά Συντονίστρια Επιστροφών (EU Return Coordinator), το Κλιμάκιο Αξιολογητών, υπό τον συντονισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για την ορθή εφαρμογή του κεκτημένου Schengen στον τομέα των επιστροφών, και τον Υπεύθυνο Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Frontex για ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης διαχείρισης συνόρων (IBM).

2.2. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ

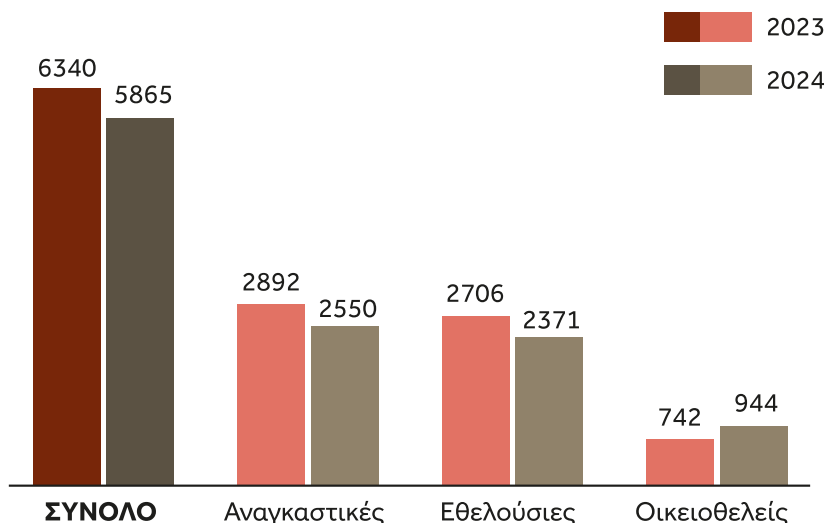
Άρθρο 2 ΚΥΑ 4000/4/57 Παροχή στοιχείων στον Συνήγορο του Πολίτη. «1. Οι αρμόδιες αρχές παρέχουν, κάθε μήνα, συγκεντρωτικά στοιχεία στον Συνήγορο του Πολίτη σχετικά με τον αριθμό των αποφάσεων επιστροφής (οικειοθελών και αναγκαστικών), όπως επίσης και των αποφάσεων απέλασης, που έχουν εκδοθεί σε όλη την επικράτεια, τον αριθμό των αποφάσεων επιστροφής και απελάσεων που έχουν υλοποιηθεί, τον τρόπο υλοποίησης, τις χώρες επιστροφής. Επίσης, σχετικά με τον αριθμό αποφάσεων επιστροφής των ασυνόδευτων ανηλίκων, ανά χώρα και ηλικία. Ο Συνήγορος του Πολίτη ενημερώνεται, επίσης, κάθε μήνα, από τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές για τον συνολικό αριθμό των αποφάσεων κράτησης, οι οποίες επιβάλλονται σε βάρος υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο εκτέλεσης απόφασης επιστροφής ή/και διοικητικής απέλασης, τους χώρους κράτησης, καθώς και τον συνολικό αριθμό των αποφάσεων με τις οποίες παρατείνεται η κράτηση, στον βαθμό κάθε φορά που είναι αυτό εφικτό. Οι αρμόδιες αστυνομικές αρχές ενημερώνουν άμεσα τον Συνήγορο του Πολίτη για τον προγραμματισμό των επιχειρήσεων απομάκρυνσης υπηκόων τρίτης χώρας στο πλαίσιο εκτέλεσης αποφάσεων επιστροφής και απέλασης. Στη συνέχεια, παρέχουν, εγκαίρως, κάθε απαραίτητο στοιχείο για τους αλλοδαπούς, οι οποίοι κάθε φορά απομακρύνονται.»

Συνολικά για τις επιστροφές, τα διαβιβασθέντα από την ΕΛ.ΑΣ. στοιχεία για το 2024 εμφανίζονται στα ίδια περίπου επίπεδα με το ίδιο αντίστοιχο διάστημα του 2023. Συγκεκριμένα, ο συνολικός αριθμός των επιστροφών του 2024, είναι 5.865, εμφανίζοντας μικρή μείωση (-7%) σε σύγκριση με το 2023 (6.340)²⁵.

Εκ του συνόλου των επιστροφών, **οι αναγκαστικές επιστροφές είναι 2.550,**

25. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου στις επιστροφές προσμετρώνται και οι Μετεγκαταστάσεις (σύνολο 1.304 για το 2024) και οι μεταφορές βάσει Κανονισμού Δουβλίνου (σύνολο 222 για το 2024), διαμορφώνοντας το σύνολο σε 7.391 για το έτος. (βλ. σχετ. Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου> Ενημερωτικά σημειώματα – Συνολική επισκόπηση> Δεκέμβριος 2024, σελ. 18).

Γράφημα 1 — Επιστροφές 2023 - 2024

οι εθελούσιες μέσω Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ)²⁶ είναι 2.371 και οι οικειοθελείς²⁷ είναι 944. (βλ. Γράφημα 1).

Ο αριθμός των αναγκαστικών επιστροφών εμφάνισε μικρή μείωση (7%), καθώς το 2023 είχαν υλοποιηθεί 2.892, και παράλληλα σημειώθηκε μείωση στις εθελούσιες επιστροφές (12%) και αύξηση στις οικειοθελείς (28%).

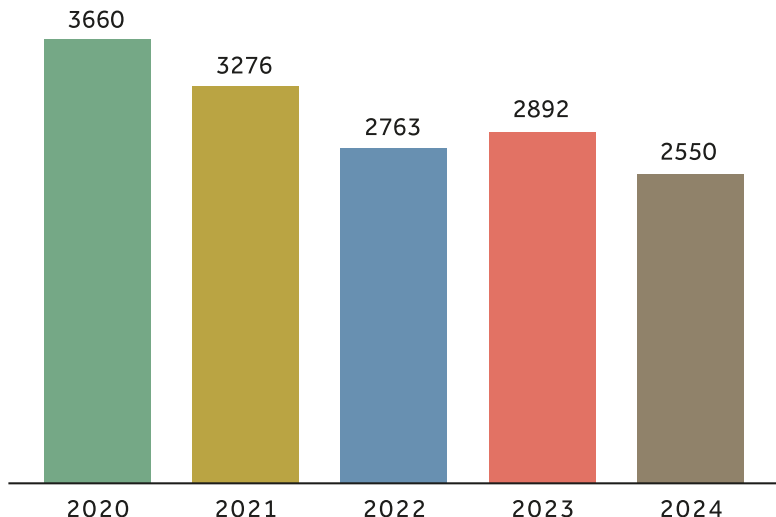
Στις αναγκαστικές επιστροφές συμπεριλαμβάνονται οι απελάσεις και επανεισδοχές βάσει διμερών συμφωνιών με όμορες χώρες. Σημειώνεται επίσης ότι οι επανεισδοχές πολιτών τρίτων χωρών από τα νησιά του Βορείου Αιγαίου βάσει της Κοινής Δήλωσης Ε.Ε. – Τουρκίας, έχουν ανασταλεί μονομερώς από 19.3.2020 εκ μέρους της Τουρκίας, με επίκληση της πανδημίας, και η αναστολή αυτή συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Ως προς τις αναγκαστικές επιστροφές, με εξαίρεση το έτος 2023, όπου

26. Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), Πρόγραμμα Εθελοντικής Επιστροφής & Επανένταξης (AVRR) <https://www.iom.int/assisted-voluntary-return-and-reintegration>.

27. Επιστρεφόμενοι βάσει του άρθρου 22 του Ν. 3907/2011, κατόπιν απόφασης επιστροφής με προθεσμία για οικειοθελή αναχώρηση, κάτοχοι βεβαιώσεων περί μη απομάκρυνσης για λόγους ανθρωπιστικούς του άρ. 78α του ν.3386/2005, καθώς και επιστρεφόμενοι κατόπιν παραίτησης από αίτημα ασύλου.

Γράφημα 2 — Αναγκαστικές επιστροφές 5ετίας 2020 - 2024

υπήρξε αύξηση κατά μόλις 4,6%, την τελευταία πενταετία σημειώνεται μείωση στους αριθμούς (βλ. Γράφημα 2).

Ως προς τις εθνικότητες,

- στο σύνολο των 5.865 επιστροφών (αναγκαστικές, εθελούσιες, οικειοθελείς), **το 38% αφορά πολίτες Γεωργίας, το 35% πολίτες Αλβανίας**, το 6,6% πολίτες Πακιστάν και το 2,1% πολίτες Μπαγκλαντές (ως οι πολυπληθέστερες ομάδες).
- στο σύνολο των 2.550 αναγκαστικών επιστροφών, **το 65% αφορά πολίτες Αλβανίας** και μόλις το 7,6% πολίτες Γεωργίας, το 8,3% πολίτες Πακιστάν, και το 1% πολίτες Μπαγκλαντές, χώρες όπου πραγματοποιούνται αεροπορικές επιχειρήσεις επιστροφών. Σε αυτά τα ποσοστά προστίθεται και ένα ποσοστό 8% που αφορά επιστροφές βάση της απλουστευμένης διαδικασίας επανεισδοχής από τα βόρεια σύνορα της χώρας (Αλβανία).
- στο σύνολο των 2.371 εθελούσιων επιστροφών μέσω ΔΟΜ, **το 79,4% αφορά πολίτες Γεωργίας**, το 3,3% πολίτες Πακιστάν και το 2,9% πολίτες Ιράκ (ως πολυπληθέστερες ομάδες).
- Στο σύνολο των 944 οικειοθελών αναχωρήσεων, **το 47% αφορά πολίτες Αλβανίας**, το 10,9% πολίτες Γεωργίας και το 10,5% πολίτες Πακιστάν (ως πολυπληθέστερες ομάδες).

Σε ενωσιακό επίπεδο, σύμφωνα με τα στοιχεία της **Eurostat**²⁸, το τρίτο τρίμηνο του 2024, επιστράφηκαν σε τρίτες χώρες 28.630 άτομα, που αντιστοιχεί σε αύξηση 24.3% σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2023, ενώ εκδόθηκαν 124.935 αποφάσεις επιστροφής που αντιστοιχεί σε αύξηση 16.3% σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2023. Ως προς την εθνικότητα, το μεγαλύτερο ποσοστό επιστρεφόμενων ήταν πολίτες Γεωργίας, Τουρκίας, Αλβανίας, Μαρόκο και Μολδαβίας.

Παράλληλα, λόγω της μειωμένης αποτελεσματικότητας των αναγκαστικών επιστροφών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στο Σύμφωνο για το Άσυλο και τη Μετανάστευση, προτεραιοποιούνται οι εθελούσιες επιστροφές²⁹. Ωστόσο, τα ποσοστά των εθελούσιων επιστροφών δεν υπερτερούν σημαντικά σε σχέση με τις αναγκαστικές επιστροφές. Σύμφωνα με τα ίδια ανωτέρω στοιχεία της Eurostat, σε ενωσιακό επίπεδο, σε ποσοστό 57,1% ανέρχονται οι εθελούσιες επιστροφές και σε ποσοστό 42,9% οι αναγκαστικές (τα ποσοστά αυτά διαφέρουν σημαντικά ανά κράτος μέλος).

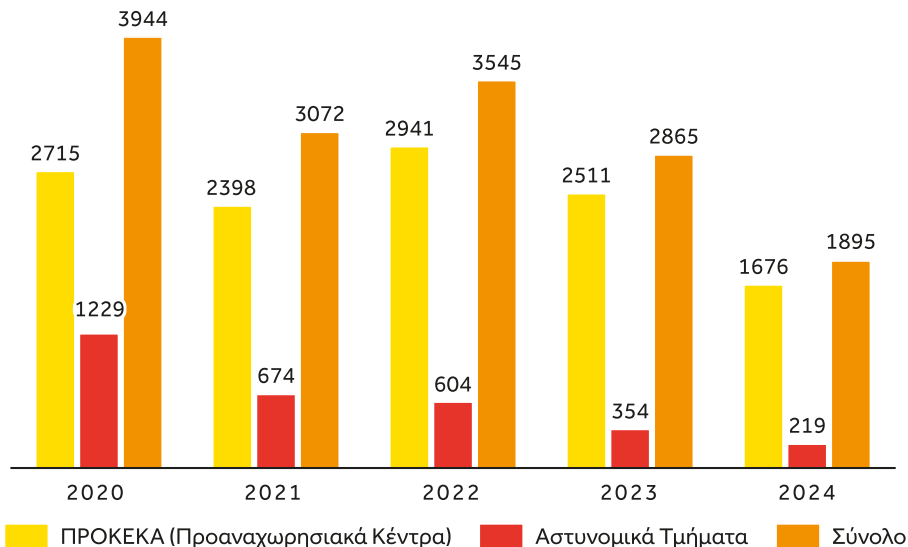
Ταυτόχρονα, απαιτείται αυξημένη προσοχή στην εξέταση εάν η εθελούσια επιστροφή αποτελεί όντως προϊόν βούλησης του επιστρεφόμενου ή «παράγεται» από την παρατεταμένη διοικητική κράτηση ή τις συνθήκες αυτής, δηλαδή από τις επαχθείς στην πράξη συνέπειες που συνεπάγεται η μη συγκατάθεση του κρατουμένου στην απομάκρυνση. Σε κάθε περίπτωση, για τη διαπίστωση της συναίνεσης του επιστρεφόμενου και άρα του εθελούσιου χαρακτήρα της επιστροφής κρίσιμο είναι να εξετάζονται οι διαδικαστικές εγγυήσεις αυτής, όπως η διερμηνεία, η νομική βοήθεια και η πλήρης προηγούμενη ουσιαστική ενημέρωση για το δικαίωμα διεθνούς προστασίας, σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)³⁰.

28. Eurostat, Returns of irregular migrants - quarterly statistics (18.03.2025, διαθ. σε https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title>Returns_of_irregular_migrants__quarterly_statistics).

29. Ανακοίνωση της Επιτροπής (COM/2020/609 final), 23-9-2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0609> «Η επιστροφή είναι αποτελεσματικότερη όταν πραγματοποιείται οικειοθελώς και συνοδεύεται από ισχυρά μέτρα επανένταξης. Η προώθηση της οικειοθελούς επιστροφής αποτελεί βασικό στρατηγικό στόχο, ο οποίος αντικατοπτρίζεται στην πρόταση της Επιτροπής του 2018 σχετικά με την οδηγία για την επιστροφή, καθώς και σε μια επικείμενη στρατηγική για την οικειοθελή επιστροφή και την επανένταξη».

30. Βλ. αποφάσεις ΕΔΔΑ Ν.Α. κατά Φινλανδίας της 14.11.2019 και Μ.Α. κατά Βελγίου της 17.10.2020.

Γράφημα 3 — Διοικητικά κρατούμενοι αλλοδαποί (Νοέμβριος 2024)

2.3. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΠΡΟΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Ως προς τη διοικητική κράτηση, τα διαβιβασθέντα από την ΕΛ.ΑΣ. στοιχεία για το 2024 εμφανίζουν μείωση σε σχέση με το προηγούμενο έτος:

Οι αλλοδαποί που κρατούνταν διοικητικά ενόψει επιστροφής την 1η.11.2024 ήταν συνολικά 1.895 (-24,5%), εκ των οποίων 1.676 (-22%) σε Προαναχωρησιακά Κέντρα και 219 (-38%) σε Αστυνομικά Τμήματα.³¹ Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, ο μεγαλύτερος αριθμός ήταν πολίτες Αιγύπτου (593), Πακιστάν (365), Τουρκίας (104) και Μπαγκλαντές (102), ενώ μεταξύ των κρατούμενων ήταν 58 πολίτες Συρίας και 42 πολίτες Αφγανιστάν.

Η πτωτική τάση που σημειώνεται τα τελευταία έτη (βλ. Γράφημα 3) είναι θετική. Ωστόσο, ο αριθμός των κρατούμενων παραμένει υψηλός. Επίσης, ανησυχητικό είναι το ότι **η διάρκεια της κράτησης σε πολλές περιπτώσεις υπερβαίνει το 6μηνο**, χωρίς απαραίτητα να συνδέεται με εύλογη προοπτι-

31. Την 1η Ιανουαρίου 2025 ο συνολικός αριθμός ήταν 1.646 κρατούμενοι, εκ των οποίων 1.502 σε ΠΡΟΚΕΚΑ και 144 σε Αστυνομικά Τμήματα. Στα ΠΡΟΚΕΚΑ την ίδια ημερομηνία μεταξύ των διοικητικά κρατούμενων ήταν 37 πολίτες Αφγανιστάν και 8 πολίτες Συρίας.

κή απομάκρυνσης. Ενδεικτικά, στα μέσα Δεκεμβρίου του 2024 στην Αττική κρατούνταν προς επιστροφή 293 αλλοδαποί πέραν του 3μήνου – κυριότερες εθνικότητες Αίγυπτος (105), Πακιστάν (73), Μπαγκλαντές (27) και 136 αλλοδαποί πέραν του 6μήνου – κυριότερες εθνικότητες Πακιστάν (41), Αίγυπτος (38), Μπαγκλαντές (15) και Αφγανιστάν (4), ενώ οκτώ (8) άτομα (εκ των οποίων μία γυναίκα), κρατούνταν για χρόνο πέραν του έτους.

3. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΛΕΓΧΟ

Άρθρο 3 ΚΥΑ 4000/4/57 Διαδικασία και μέσα έρευνας. «1. Ο Συνήγορος του Πολίτη ασκεί τον εξωτερικό έλεγχο των διαδικασιών επιστροφής και απομάκρυνσης αλλοδαπών τρίτης χώρας, και ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεων, παραλείψεων και υλικών ενεργειών των αρμόδιων υπηρεσιών σε όλα τα στάδια της προβλεπόμενης από τον νόμο διαδικασίας. Στο πλαίσιο της σε αυτόν ανατεθείσας αρμοδιότητας, ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να κάνει χρήση και των διαδικασιών και μέσων, τα οποία προβλέπονται στο Ν. 3094/2003, ως ισχύει, το ΠΔ 273/1999, ως ισχύει και άλλες ειδικές διατάξεις.»

3.1. ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

Κατά το 2024 τα μέλη της Ομάδας Επιστροφών συμμετείχαν ως παρατηρητές σε

- Δύο (2) χερσαίες επιχειρήσεις αναγκαστικής απομάκρυνσης από τη Θεσσαλονίκη προς τα σύνορα με την Αλβανία.

Οι χερσαίες επιχειρήσεις προς την Αλβανία υλοποιούνται σύμφωνα με τον προγραμματισμό της ΕΛ.ΑΣ. Στις παραπάνω επιχειρήσεις οι δύο (2) παρατηρητές εκ μέρους του Συνηγόρου συμμετείχαν σε όλη τη διαδικασία, πραγματοποιώντας παράλληλα και αυτοψία στους χώρους κράτησης των υπό επιστροφή αλλοδαπών.

Οι επιχειρήσεις πραγματοποιήθηκαν χωρίς προβλήματα και ολοκληρώθηκαν ομαλά. Υπήρξε σεβασμός των δικαιωμάτων των επιστρεφόμενων, επαγγελματική συμπεριφορά των συνοδών και εξυπηρέτηση του έργου των παρατηρητών. Κατά τον προαναχωρησιακό έλεγχο διαπιστώθηκε ότι οι φάκελοι ήταν πλήρεις και ενημερωμένοι. Για τους περισσότερους από τους πολίτες Αλβα-

νίας δεν ήταν η πρώτη φορά που επρόκειτο να επιστραφούν στη χώρα τους, ενώ κατά πλειοψηφία είχαν παραιτηθεί από την άσκηση ένδικων μέσων και προσφυγών και είχαν δηλώσει ενυπογράφως ότι επιθυμούν να επιστρέψουν.

Σε γενικές γραμμές διαπιστώθηκαν τα ίδια τεχνικά ζητήματα και οι ελλείψεις που διαπιστώνονται παγίως και αφορούν κυρίως την υλικοτεχνική υποδομή. Τα ζητήματα αυτά χρειάζεται να αντιμετωπιστούν από την Ελληνική Αστυνομία, ώστε οι οδικές επιχειρήσεις να γίνονται με τρόπο που να διασφαλίζει πληρέστερα την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών που επιστρέφουν στην πατρίδα τους, αλλά και να διευκολύνει το έργο των συνοδών-αστυνομικών.

Στα θετικά σημεία καταγράφονται τα εξής:

- Οι χώροι κράτησης προ της επιστροφής είχαν ευπρεπιστεί σε σχέση με προηγούμενες επισκέψεις.
- Ο επικεφαλής και οι συνοδοί δεν έφεραν στολή (πλην ενός) και εμφανή οπλισμό και επέδειξαν στο σύνολό τους ευγένεια, επαγγελματισμό και κατανόηση της συνθήκης των επιστρεφόμενων.
- Οργάνωσαν με ικανή επίβλεψη αλλά και αποτελεσματικότητα την επιβίβαση, αποβίβαση και παράδοση των αλλοδαπών.
- Δεν υπήρξε δέσμευση σε κανένα στάδιο της επιχείρησης.
- Οι αστυνομικοί του χώρου κράτησης, ο επικεφαλής της επιχείρησης, οι αστυνομικοί-συνοδοί και ο οδηγός του οχήματος απευθύνονταν στους αλλοδαπούς με ευγένεια και σεβασμό.
- Οι υπεύθυνοι των κρατητηρίων έδωσαν την ημερήσια αποζημίωση νωρίς το πρωί, ώστε οι προς επιστροφή αλλοδαποί να προλάβουν να προμηθευτούν πρωινό.
- Οι διαδικασίες κατά το στάδιο της παράδοσης στις αλβανικές αρχές και του ελέγχου που προηγείται είχαν συντομευθεί και δεν υπήρξαν διαμαρτυρίες και τλαιπωρία, ενώ ήταν εμφανές το φιλικό κλίμα που έχει εδραιωθεί μεταξύ των δύο πλευρών.
- Διαπιστώθηκε η αναβάθμιση του οχήματος μεταγωγής (Iveco).
- Η παράδοση προσωπικών αντικειμένων έγινε με σεβασμό στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Οι διαδικασίες κατά το στάδιο της παράδοσης στις αλβανικές αρχές και του ελέγχου που προηγείται είχαν συντομευθεί και δεν υπήρξαν διαμαρτυρίες και τλαιπωρία.

Ωστόσο, στα αρνητικά σημεία κρίνεται σκόπιμο αναφερθούν τα παρακάτω:

- Όλοι οι επιστρεφόμενοι παρέμειναν στους κλειδωμένους χώρους του

οχήματος καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού (περίπου 2,5 ώρες), χωρίς αυτό να είναι απαραίτητο ή να δικαιολογείται ειδικά και παρότι οι περισσότεροι είχαν παραιτηθεί από ένδικο μέσα και είχαν δηλώσει ότι επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

- Ο χώρος κράτησης προ της αναχώρησης στη Διεύθυνση Αλλοδαπών είναι ακατάλληλος καθώς δεν υπάρχει χώρος προαυλισμού.
- Ένας από τους αστυνομικούς συνοδούς ήταν ένστολος και έφερε οπλισμό.

Συστήνονται τα εξής:

- Ορισμός τόπου αναχώρησης με διαμορφωμένο κατάλληλο, καθαρό και ασφαλή χώρο αναμονής, και όχι εγκλεισμού. Ο χώρος πρέπει να έχει καθίσματα, άνετη πρόσβαση σε τουαλέτες και σε ξεχωριστό προαύλιο.
- Χρήση συντηρημένων οχημάτων τύπου τουριστικού λεωφορείου ή βαν χωρίς χώρους εγκλεισμού.
- Οι επιστρεφόμενοι να εξετάζονται προληπτικά από γιατρό, πριν την έναρξη της επιχείρησης και μέριμνα για τη διενέργεια της διαδικασίας fit to travel (βεβαίωση ικανότητας ταξιδιού).
- Οι αστυνομικοί συνοδοί να είναι επαρκείς σε αριθμό, να φορούν πολιτικά ρούχα και, από τον εξοπλισμό τους, να φέρουν μόνο μέσα δέσμευσης.
- Να υπάρχει στην αποστολή συνοδός με πιστοποιημένες γνώσεις πρώτων βοηθειών καθώς και κουτί πρώτων βοηθειών.
- Μέριμνα για πρόσβαση σε πιστοποιημένο διερμηνέα για περιπτώσεις προσώπων που δεν κατανοούν την ελληνική.

3.2. ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

Ο Συνήγορος του Πολίτη κατά το 2024, συμμετείχε με παρατηρητές/-τριες σε:

- Εννέα (9) Κοινές Ευρωπαϊκές Επιχειρήσεις Επιστροφής (Joint Return Operations)³², υπό τον συντονισμό του Frontex, προς το Πακιστάν, τη Γεωργία και το Μπαγκλαντές.
- Οκτώ (8) ατομικές εθνικές επιχειρήσεις αναγκαστικής επιστροφής προς την Αλγερία, την Αίγυπτο, την Πολωνία και τη Ρουμανία.

Οι επιμέρους παρατηρήσεις που ακολουθούν αφορούν τις προτάσεις βελτίωσης των οργανωτικών ζητημάτων των επιχειρήσεων, προς όφελος όλων των συμμετεχόντων.

32. Σημειώνεται ότι κατά το έτος αυτό δεν οργανώθηκε κάποια εθνική αεροπορική επιχείρηση επιστροφής (NRO).

3.2.α. Προαναχωρησιακός έλεγχος

Ο προαναχωρησιακός έλεγχος των διοικητικών φακέλων διενεργείται στη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής, μία μέρα πριν ή και αμέσως πριν από την επιχείρηση. Μέλη της Ομάδας Επιστροφών διενεργούν έλεγχο στους φακέλους των υπό επιστροφή αλλοδαπών ως προς το εάν είναι πλήρεις και εάν έχουν τηρηθεί οι προβλεπόμενες νόμιμες διαδικασίες.

Ενδεικτικά, ελέγχεται εάν οι φάκελοι εμπεριέχουν την απόφαση επιστροφής και το αποδεικτικό κοινοποίησης, την απόφαση κράτησης και το αποδεικτικό κοινοποίησης αυτής, τη γνωστοποίηση του πληροφοριακού δελτίου των δικαιωμάτων των κρατούμενων, και ενδεχόμενα έγγραφα για την έναρξη και λήξη της διαδικασίας ασύλου.

Κατά τους ελέγχους που διενεργήθηκαν διαπιστώθηκε γενικώς η πληρότητα των διοικητικών φακέλων, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις επισημάνθηκε η ανυπαρξία αποδεικτικού επίδοσης αποφάσεων, με αποτέλεσμα οι συγκεκριμένοι αλλοδαποί να εξαιρεθούν τελικά από την επιχείρηση απομάκρυνσης.

Επίσης, διαπιστώθηκαν συγκεκριμένες διοικητικές πρακτικές με στόχο την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη πληρότητα της συμμετοχής επιστρεφόμενων σε κάθε επιχείρηση. Συγκεκριμένα, η ΕΛ.ΑΣ. εφαρμόζει δύο πρακτικές αναπλήρωσης όσων εξαιρούνται την τελευταία στιγμή από την επιχείρηση απομάκρυνσης (για λόγους αίτησης ασύλου, για ιατρικούς λόγους ή/και άλλους). Η πρώτη πρακτική, η οποία παρατηρείται σε κάθε επιχείρηση απομάκρυνσης και δυσχεραίνει το έργο της Ομάδας Επιστροφών, είναι ότι κατά τον έλεγχο που διενεργείται πριν την αναχώρηση, ο αριθμός των διοικητικών φακέλων (και άρα των εν δυνάμει επιστρεφόμενων) είναι πολλαπλάσιος της αρχικής λίστας που έχει καταρτιστεί και κοινοποιηθεί στον Συνήγορο με βάση την απόφαση της υλοποίησης της επιχείρησης. Η δεύτερη πρακτική, συναφής με την πρώτη, είναι η μεταγωγή κρατούμενων αλλοδαπών στο αεροδρόμιο, ως «αναπληρωματικών», «υποψήφιων» προς επιστροφή. Κατόπιν πολύωρης αναμονής τους εντός του οχήματος μεταγωγής (κλούβας), εφόσον δεν επιβιβαστούν τελικά στο αεροπλάνο, είτε μέτγονται αυθημερόν, στον χώρο που κρατούνται διοικητικά, είτε διανυκτερεύουν στο Α.Τ. Αεροδρομίου και μέτγονται την επόμενη ημέρα στο ΠΡΟΚΕΚΑ Αμυδαλέζας. Όπως γίνεται αντιληπτό, οι κρατούμενοι αυτοί, άνευ υπαιτιότητάς τους, ταλαιπωρούνται, σε μια συνθήκη σωματικής καταπόνησης και άγχους.

Ο Συνήγορος στις συστάσεις προς την ΕΛ.ΑΣ. προτείνει σταθερά ότι οι ως άνω πρακτικές πρέπει οπωσδήποτε να παύσουν και ότι ο στόχος της όσο το δυνατόν μεγαλύτερης πληρότητας στη συμμετοχή στην πτήση της επιστροφής θα μπορούσε να επιτευχθεί με την έγκαιρη ενημέρωση όσων επι-

στρέφουν –προ 24ωρου– προκειμένου τυχόν εκκρεμότητες ή νέα αιτήματα ασύλου να λαμβάνονται έγκαιρα υπόψη και να αποφεύγονται οι εξαιρέσεις τελευταίας στιγμής από την πτήση. Εξάλλου, η έγκαιρη ενημέρωση των υπό επιστροφή αλλοδαπών διασφαλίζει τόσο τα δικαιώματα των ιδίων όσο και την ομαλή διεξαγωγή της επιχείρησης.

3.2.β. Ιατρικός έλεγχος και βεβαίωση ικανότητας ταξιδιού (fit to travel)

Η Ανώνυμη Εταιρεία Μονάδων Υγείας (AEMY), η οποία παρέχει ιατρικές και ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες σε όλα τα ΠΡΟΚΕΚΑ, διατηρεί ηλεκτρονικό φάκελο υγείας για κάθε διοικητικά κρατούμενο. Στον φάκελο αυτόν περιλαμβάνονται το ιατρικό ιστορικό (ιατρικές γνωματεύσεις, διαγνώσεις), οι ιατρικές εξετάσεις (ακτινογραφίες κ.ά.), οι επισκέψεις στο ιατρείο και τυχόν παραπομπές σε νοσοκομείο, αντίγραφο του φακέλου της ψυχοκοινωνικής υπηρεσίας, λήψη φαρμακευτικής αγωγής κ.ά.

Κατά τον προαναχωρησιακό έλεγχο που διενεργεί η Ομάδα Επιστροφών στους διοικητικούς φακέλους των αλλοδαπών διαπιστώνεται παγίως η απουσία βεβαίωσης ικανότητας ταξιδιού (fit to travel), η οποία προβλέπεται στον Κώδικα του Frontex κατά τις επιχειρήσεις αλλά αποτελεί και σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης³³ και της Επιτροπής Πρόληψης Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης³⁴. Θετική εξαίρεση στη διοικητική αυτή πρακτική αποτελούν οι φάκελοι που προέρχονται από το Τμήμα Επιστροφών Θεσσαλονίκης, καθώς οι αλλοδαποί έχουν συνήθως υποβληθεί σε ιατρικές εξετάσεις σε νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης πριν μεταχθούν στην Αθήνα για να πραγματοποιηθεί η αεροπορική επιχείρηση.

Ως προς τον ιατρικό έλεγχο των επιστρεφόμενων κατά την ημέρα της επιχείρησης, αυτός γίνεται από τον ιατρό της ΕΛ.ΑΣ., που είναι υπεύθυνος για τις επιχειρήσεις και συνοδεύει την πτήση. Ο έλεγχος γίνεται με μια απλή συνέντευξη του εξεταζόμενου, χωρίς να έχει ο ιατρός προηγούμενη πρόσβαση

33. Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών, Οδηγία no 16, Twenty Guidelines on forced returns, 2005, διαθ. σε https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/source/malagaregconf/20_guidelines_forced_return_en.pdf.

34. Βλ. σχετ. σύσταση της Επιτροπής Πρόληψης Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT): «The CPT also advocates for every returnee to benefit from a clinical examination by a medical doctor prior to the removal operation and to be issued with a “fit-to-fly” certificate», σε «Council of Europe anti-torture Committee (CPT) publishes report on the monitoring of a Frontex-supported return operation from Germany to Pakistan. 04.04.2024», διαθ. σε <https://www.coe.int/el/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-publishes-report-on-the-monitoring-of-a-frontex-supported-return-operation-from-germany-to-pakistan>.

στο ιατρικό ιστορικό του. Η πρακτική αυτή δυσκολεύει τη διαμόρφωση αξιόπιστης εικόνας για την κατάσταση της υγείας τους και την έκδοση βεβαιώσεων ικανότητας ταξιδιού (fit to travel).

Σημειώνεται ότι κατά πάγια πρακτική, όταν πρόκειται για εθελούσια επιστροφή μέσω ΔΟΜ, ο επιστρεφόμενος που κρατείται διοικητικά στο ΠΡΟ-ΚΕΚΑ Ταύρου παραπέμπεται για ιατρικό έλεγχο στην Πολυκλινική Αθηνών και συμπληρώνεται η ειδική φόρμα (fit to travel), η οποία φέρει σφραγίδα δημόσιου νοσοκομείου. Για τις ατομικές επιχειρήσεις (εμπορικές) ο ιατρός της ΑΕΜΥ εξετάζει τον επιστρεφόμενο και πιστοποιεί ότι μπορεί να συμμετάσχει στην επιχείρηση.

Ωστόσο, για τις αναγκαστικές κοινές επιχειρήσεις επιστροφών (charter) δεν υπάρχει τέτοια πρόβλεψη, παρά μόνο ενημέρωση του ιατρού της ΕΛ.ΑΣ. (ιατρού της πτήσης) εκ μέρους του νοσηλευτή της ΑΕΜΥ, για τυχόν σοβαρά θέματα υγείας και (πιθανόν) η πρόβλεψη για τη χορήγηση των αναγκαίων φαρμάκων κατά τη διάρκεια της επιχείρησης.

Ο Συνήγορος εκτιμά ότι για την προστασία της υγείας των επιστρεφόμενων και την ομαλή διεξαγωγή των επιχειρήσεων, πρέπει να προβλεφθεί η καλύτερη **ενημέρωση του ιατρού της ΕΛ.ΑΣ. (ιατρού της πτήσης)** για την κατάσταση της υγείας τους. Ο Συνήγορος έχει προτείνει να ετοιμάζεται κατάλογος των επιστρεφόμενων με κρίσιμες πληροφορίες για την υγεία τους και ο ιατρός να έχει πρόσβαση στους ιατρικούς φακέλους που τηρεί ηλεκτρονικά η ΑΕΜΥ, ή και να χορηγείται εκ μέρους του ιατρού της ΑΕΜΥ στον αλλοδαπό το πιστοποιητικό καταλληλότητας για να ταξιδέψει (fit to travel).

3.2.γ.Οργανωτικά ζητήματα

Συνολική οργάνωση των επιχειρήσεων: Οι αεροπορικές επιχειρήσεις επιστροφών υλοποιούνται βάσει προγραμματισμού και σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται από τον Frontex³⁵ στάδιο πριν από την αναχώρηση (pre-departure phase), στάδιο κατά τη διάρκεια της πτήσης (in flight phase) στάδιο της άφιξης/παράδοσης (arrival phase) και στάδιο της επιστροφής και αποτίμησης της επιχείρησης (debriefing). Η συνολική οργάνωση αποτιμήθηκε θετικά για το 2024, ωστόσο σημειώθηκαν οι κάτωθι επιμέρους παρατηρήσεις:

- **Αριθμός συνοδών:** Στις επιχειρήσεις παρατηρήθηκε μικρός αριθμός συνοδών αστυνομικών σε σχέση με τον αριθμό των επιστρεφόμενων. Ενδεικτικά σε επιχείρηση με 50 επιστρεφόμενους οι συνοδοί ήταν 61 (10 εκ

35. Frontex, Return Operations, διαθ. σε <https://www.frontex.europa.eu/return-and-reintegration/return-operations/return-operations>.

των οποίων ως ομάδα υποστήριξης), σε επιχείρηση με 49 επιστρεφόμενους οι συνοδοί ήταν 64, ενώ υπήρξε επιχείρηση με 50 επιστρεφόμενους και 48 συνοδούς (οι οποίοι ενισχύθηκαν από την ομάδα του Frontex).

Συστήνεται η αριθμητική ενίσχυση των συνοδών αστυνομικών για λόγους ασφαλείας και ομαλής διεξαγωγής των επιχειρήσεων.

- **Μεταγωγή:** Η μεταγωγή των επιστρεφόμενων γίνεται με αστυνομικά οχήματα (τύπου κλούβας) και κατά τη διάρκεια αυτής οι επιστρεφόμενοι παραμένουν κλειδωμένοι στα κελιά.

Συστήνεται η μεταφορά αυτή να υλοποιείται με οχήματα τύπου πούλμαν (με διάταξη θέσεων 1 συνοδός/1 επιστρεφόμενος).

- **Σίτιση:** Για τη σίτιση υπάρχει πρόβλεψη παροχής μικρού γεύματος και νερού κατά την παραμονή στο αεροδρόμιο Ελ. Βενιζέλος πριν την αναχώρηση. Ωστόσο, σε κάποιες επιχειρήσεις, λόγω καθυστερήσεων που σημειώθηκαν πριν από την άφιξη στο αεροδρόμιο δεν υπήρχε επαρκής χρόνος για την παροχή γεύματος στους επιστρεφόμενους.

Συστήνεται να υπάρχει ακριβέστερη τήρηση του χρονοδιαγράμματος της διεξαγωγής της επιχείρησης έτσι ώστε να μη σημειώνονται καθυστερήσεις που έχουν ως αποτέλεσμα τη μη διανομή του γεύματος. Σε κάθε περίπτωση, η όποια καθυστέρηση να μην εμποδίζει την παροχή αυτή, έστω και πριν από την επιβίβαση, καθώς οι διαδικασίες είναι πολύωρες.

- **Ένδυση-υπόδηση:** Κατά τις επιχειρήσεις παρατηρείται ότι κάποιοι επιστρεφόμενοι δεν διαθέτουν κατάλληλη ένδυση ή υπόδηση. Σύμφωνα με την ενημέρωση, η παροχή των ειδών αυτών καλύπτεται από δωρεές, ύστερα από πρωτοβουλία των στελεχών της ΑΕΜΥ, οι οποίες όμως δεν επαρκούν και δεν είναι σταθερές.

Συστήνεται η έγκαιρη ενημέρωση της κοινωνικής υπηρεσίας της ΑΕΜΥ για την επικείμενη επιχείρηση επιστροφής προκειμένου να υπάρχει μέριμνα για τη χορήγηση κατάλληλου ρουχισμού και υποδημάτων στους επιστρεφόμενους. Πρόταση του Συνηγόρου του Πολίτη είναι η σταθερή πρόβλεψη εκ μέρους της ΕΛ.ΑΣ. για την προμήθεια των υλικών αυτών προκειμένου να καλύπτονται πάγια όλες οι ανάγκες των διοικητικά κρατούμενων στα ΠΡΟΚΕΚΑ και των επιστρεφόμενων.

- **Χώρος ιατρικής εξέτασης-σωματικού ελέγχου:** Για τον ιατρικό και σωματικό έλεγχο στην Αστυνομική Διεύθυνση Αλλοδαπών Ταύρου χρησιμοποιείται ο χώρος του αμφιθεάτρου, σε κοινή θέα, παραβιάζοντας την ιδιωτικότητα των αλλοδαπών. Αντίστοιχα, στο ΠΡΟΚΕΚΑ Αμυγδαλέζας,

σε κάποιες επιχειρήσεις ο σωματικός έλεγχος πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα ακόμα και σε τέσσερις επιστρεφόμενους, με προφανή παραβίαση της ιδιωτικότητάς τους.

Συστήνεται, για τον σωματικό και ιατρικό έλεγχο, να εξασφαλιστεί ο κατάλληλος χώρος και ο απαραίτητος χρόνος ώστε να διασφαλίζεται η ιδιωτικότητα και η αξιοπρέπεια των επιστρεφόμενων, σύμφωνα και με τις συστάσεις του υπευθύνου Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Frontex³⁶.

■ **Παροχή βοήθηματος του προγράμματος EURP (European Reintegration Programme):** Στις κοινές επιχειρήσεις επιστροφών εφαρμόζεται το πρόγραμμα EURP (European Reintegration Programme) του Frontex. Οι επιστρεφόμενοι ενημερώνονται ότι μπορούν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα και να λάβουν βοήθημα (ύψους 1.000 ευρώ) κυρίως σε μορφή παροχής υπηρεσιών (για έξοδα μετακίνησης, στέγασης, ιατρικής φροντίδας κ.ά.) ώστε να διευκολυνθεί η προσαρμογή τους στη χώρα καταγωγής.

Προτείνεται η ενημέρωση για την ένταξη στο πρόγραμμα αυτό να είναι έγκαιρη – δηλαδή πριν, και όχι κατά τη διεξαγωγή της επιχείρησης – και παράλληλα να εξετασθεί το ενδεχόμενο χορήγησης ενός μικρού οικονομικού βοηθήματος κατά την αναχώρηση για τα πρώτα βασικά έξοδα στη χώρα καταγωγής.

■ **Λήψη φωτογραφικού/βιντεοληπτικού υλικού:** Σε επιχειρησιακό επίπεδο, ο επικεφαλής της επιχείρησης σε κάθε ενημέρωση (briefing) δίνει σαφείς οδηγίες στους συνοδούς αστυνομικούς για την απαγόρευση λήψης φωτογραφικού/βιντεοληπτικού υλικού και δημοσιοποίησης σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι παρατηρήθηκε σε μία επιχείρηση η εκ μέρους λοιπών συμμετεχόντων λήψη φωτογραφιών ή/και η δημοσίευση αυτών σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, παρά τις αυστηρές προειδοποιήσεις του επικεφαλής της επιχείρησης.

Το γεγονός αυτό, όπως έχει σημειώσει σε προηγούμενες Εκθέσεις του ο Συνήγορος³⁷, συνιστά επίσης παραβίαση των κανόνων που θέτουν οι κώδικες συμπεριφοράς του Frontex για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της αξιοπρέπειας των επιστρεφόμενων. Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τα άρθρα 13 και 17 του Κώδικα Συμπεριφοράς του

36. Observations to return operations conducted in the 2nd half of 2023 by the Fundamental Rights Officer, διαθ. σε https://www.frontex.europa.eu/assets/fundamental/Observations_to_Return_Operations_conducted_in_the_2nd_H_2023_by_the_Fundamental_Rights_Officer.pdf.

37. Ειδική Έκθεση 2020, Επιστροφές Αλλοδαπών (σελ. 22) & Ειδική Έκθεση 2021, Επιστροφές Αλλοδαπών (σελ. 24) σε www.synigoros.gr.

Frontex³⁸, η οποιαδήποτε μορφή λήψης φωτογραφικού/βιντεοληπτικού υλικού είναι δυνατή μόνο εάν έχει υπάρξει συμφωνία μεταξύ του αρμόδιου κράτους μέλους, του Οργανισμού και της αεροπορικής εταιρείας και μόνο εάν τηρείται η νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων. Η λήψη υλικού για ιδιωτική χρήση απαγορεύεται ρητώς και στον Κώδικα Δεοντολογίας του Frontex³⁹ που εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα που συμμετέχουν σε επιχειρησιακές δραστηριότητες. Μάλιστα, προβλέπεται στο άρθρο 9 η τήρηση απορρήτου, καθώς «η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τους συμμετέχοντες πρέπει να συμμορφώνεται με το ισχύον ενωσιακό και εθνικό δίκαιο για την προστασία των δεδομένων». Ομοίως, στις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ε.Ε.⁴⁰ σχετικά με τα μέτρα ασφαλείας των κοινών επιχειρήσεων αεροπορικών προβλέπεται ότι «θα πρέπει να αποφεύγεται η δημοσίευση φωτογραφιών ή προσωπικών στοιχείων της συνοδείας».

Ο Συνήγορος του Πολίτη συνιστά οι ίδιες οδηγίες να δίνονται σαφώς σε όλους τους συμμετέχοντες στην επιχείρηση, ώστε να αποφεύγεται το ενδεχόμενο δημοσιοποίησης προσωπικών δεδομένων των επιστρεφόμενων και επιχειρησιακών δραστηριοτήτων, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στις οδηγίες του Frontex.

3.2.6. Διερμηνεία

Η παροχή διερμηνείας αποτελεί κρίσιμο εργαλείο για την ομαλή διεξαγωγή των επιχειρήσεων και για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των επιστρεφόμενων. Αρχικά, η κοινοποίηση/επίδοση των διοικητικών εγγράφων που αφορούν την επιστροφή των αλλοδαπών χρήζει παρουσίας διερμηνέα προκειμένου να λάβουν γνώση της απόφασης επιστροφής και κράτησης, των προθεσμιών και των δικαιωμάτων τους. Καθ' όλη την επιχείρηση, η διερμηνεία είναι απαραίτητη τόσο κατά την ιατρική εξέταση όσο και για τις λοιπές διαδικασίες, προκειμένου οι επιστρεφόμενοι να ενημερώνονται εγκαίρως,

38. Code of Conduct Code for Return Operations and Return Interventions Coordinated or Organised by Frontex, διαθ. σε https://www.frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/Code_of_Conduct/Code_of_Conduct_for_Return_Operations_and_Return_Interventions.pdf.

39. Code of Conduct applicable to all persons participating in Frontex operational activities, διαθ. σε https://www.frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/Code_of_Conduct/Code_of_conduct_applicable_to_all_persons_participating_in_Frontex_operational_activities.pdf.

40. Απόφαση του Συμβουλίου 2004/573/EC της 29ης Απριλίου 2004 περί διοργάνωσης κοινών πτήσεων για την απομάκρυνση από το έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών, υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχουν εκδοθεί ατομικές αποφάσεις απομάκρυνσης.

να κατανοούν το χρονοδιάγραμμα και να επικοινωνούν με τους συνοδούς αστυνομικούς.

Για όλες τις επιχειρήσεις προς το Πακιστάν υπήρχε μέριμνα για παροχή διερμηνείας (γλώσσα ουρντού), ωστόσο σε κάποιες εξ αυτών ο διερμηνέας δεν μπορούσε να ακολουθήσει την αποστολή καθώς απαιτείτο χορήγηση θεωρήσης εισόδου (visa). Το ίδιο παρατηρήθηκε και για την παροχή διερμηνείας σε επιχειρήσεις προς το Μπαγκλαντές (γλώσσα μπάγκλα). Σημειώνεται εκ νέου η μη σταθερή πρόβλεψη για διερμηνεία κατά τις επιχειρήσεις επιστροφών προς τη Γεωργία (γλώσσα γεωργιανά).

Ο Συνήγορος του Πολίτη συνιστά να υπάρχει σταθερά πρόβλεψη για παροχή διερμηνείας σε όλες τις γλώσσες των επιστρεφόμενων, προκειμένου να διευκολύνονται οι διαδικασίες και να υπάρχει επικοινωνία μεταξύ όλων των συμμετεχόντων στις επιχειρήσεις.

3.2.ε. Αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών

Περιστατικό τραυματισμού επιστρεφόμενου: Σε επιχείρηση επιστροφής προς τις χώρες Γεωργία – Πακιστάν σημειώθηκε τραυματισμός επιστρεφόμενου πολίτη Πακιστάν κατά την επιβίβαση (στη σκάλα) στο αεροδρόμιο «Ελ. Βενιζέλος», κατόπιν αντίστασής του και μεταφοράς του εντός του αεροπλάνου από τους συνοδούς αστυνομικούς. Μετά το συμβάν, ο επιστρεφόμενος αιμορραγούσε από το στόμα και τη μύτη, τοποθετήθηκε στο πίσω μέρος του αεροσκάφους και παρέμεινε δεσμευμένος με Velcro για περισσότερες από 8 ώρες (το περιστατικό διερευνάται από την ΕΛ.ΑΣ. κατόπιν διαβίβασης από τον Συνήγορο του Πολίτη με την ειδική αρμοδιότητα του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας⁴¹).

Ιατρικό έκτακτο περιστατικό επιστρεφόμενου: Μετά από την επιβίβαση στην κλούβα από το ΠΡΟΚΕΚΑ Αμυγδαλέζας προς το αεροδρόμιο, επιστρεφόμενος πολίτης Πακιστάν έχασε τις αισθήσεις του μέσα στο κελί. Σημειώθηκε έντονη ανησυχία και ειδοποιήθηκε ασθενοφόρο για τη μεταφορά του σε νοσοκομείο, καθώς ο ίδιος είχε δηλώσει πριν ότι πάσχει από καρδιολογικό πρόβλημα.

41. Ο Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας συστάθηκε με τον Ν. 4443/2016 ως ειδική αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη. Αποστολή του ΕΜΗΔΙΠΑ είναι η ανεξάρτητη διερεύνηση των καταγγελλόμενων περιστατικών αυθαιρεσίας, η παραπομπή για ΕΔΕ στα πειθαρχικά όργανα των σωμάτων ασφαλείας και η παραπομπή για περαιτέρω πειθαρχική διερεύνηση υποθέσεων για τις οποίες το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κρίνει την τελεσθείσα έρευνα ως πλημμελή. Η διερεύνηση των περιστατικών μπορεί να γίνει και αυτεπάγγελτα. (περισσότερες πληροφορίες σε <https://www.synigoros.gr/el/category/e8nikos-mhxanismos-dierynhshs-peristatikwn-ay8airesias>).

Ιατρικό έκτακτο περιστατικό αστυνομικού συνοδού: Σε επιχείρηση επιστροφής προς τις χώρες Γεωργία – Πακιστάν, σημειώθηκε έκτακτο ιατρικό περιστατικό ασθένειας συνοδού αστυνομικού κατά τη διανυκτέρευση στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, με αποτέλεσμα να προκληθεί μεγάλη ανησυχία για την κατάσταση της υγείας του και για τον τρόπο αντιμετώπισης (ενδεχόμενη ανάγκη έκτακτης νοσηλείας).

Από τα γεγονότα αυτά, διαπιστώθηκε, αφενός ότι είναι κρίσιμη και αναγκαία η κατάλληλη εκπαίδευση των αστυνομικών συνοδών για την αντιμετώπιση όλων των έκτακτων περιστατικών με προσήκοντα τρόπο και η συνεχής παρουσία και διαθεσιμότητα του ιατρικού προσωπικού και αφετέρου ότι κατά τη διάρκεια των αποστολών αυτών σε τρίτες χώρες, ότι δεν υφίσταται ασφαλιστική κάλυψη για κανέναν/καμία από τους συμμετέχοντες/σες, σε περίπτωση αναγκαστικής διαμονής στη χώρα επιστροφής λόγω έκτακτης νοσηλείας. Τα ζητήματα αυτά απαιτούν άμεση επίλυση μέσω αφενός της συνεχούς κατάλληλης εκπαίδευσης, αφετέρου μέσω ειδικής νομοθετικής και οργανωτικής πρόβλεψης για την κάλυψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και νοσηλείας για όλους τους συνοδούς και συμμετέχοντες στις επιχειρήσεις, σε περίπτωση έκτακτου ιατρικού προβλήματος.

3.2.στ. Δέσμευση

Άρθρο 1. ΚΥΑ 4000/4/57 «2. Ο Συνήγορος του Πολίτη, διασφαλίζει, επίσης, την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας από τις αρμόδιες αρχές, χωρίς υπέρβαση του απολύτως αναγκαίου μέτρου, ιδίως κατά την εφαρμογή μέτρων καταναγκασμού, όπως αυτά προβλέπονται. Ειδικότερα, κατά την υλοποίηση των διαδικασιών επιστροφής και απομάκρυνσης, ο Συνήγορος του Πολίτη ελέγχει ιδίως, τη συμμόρφωση των αρμόδιων αρχών με τις κοινές κατευθυντήριες γραμμές, τα κριτήρια και τις προδιαγραφές, που έχουν εκδοθεί για τον σκοπό αυτό από τα αρμόδια όργανα διεθνών οργανισμών ή τα όργανα της Ε.Ε.»

Από τον Σεπτέμβριο του 2024, κατά τη διάρκεια των αεροπορικών επιχειρήσεων παρατηρήθηκε η πρακτική της δέσμευσης όλων των επιστρεφόμενων με Velcro, χωρίς να έχει προηγηθεί εξατομικευμένη κρίση επιβολής μέσων δέσμευσης. Αυτή η πρακτική, η οποία τείνει να παγιωθεί, καθώς παρατηρήθηκε αδιακρίτως σε όλες τις επιχειρήσεις, έρχεται **σε αντίθεση με την πρακτική που ακολουθούσε η ΕΛ.ΑΣ. όλα τα προηγούμενα έτη**, όπως άλλωστε την

είχε αποτυπώσει ο Συνήγορος του Πολίτη σε προηγούμενες εκθέσεις του.

Συγκεκριμένα, ήδη από το 2020 σημειώνεται στις ετήσιες Ειδικές Εκθέσεις «Επιστροφές Αλλοδαπών»⁴², **ως κυριότερη θετική εξέλιξη στη δράση της ΕΛ.ΑΣ. ο περιορισμός των μέσων δέσμευσης κατά τις επιχειρήσεις και την εξατομικευμένη κρίση για την αναγκαιότητα της δέσμευσης.** Το ίδιο ανέδειξε και η έκθεση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) για το 2024⁴³, η οποία αναφέρει ότι «Οι κύριες διαπιστώσεις των φορέων παρακολούθησης (monitoring bodies) αφορούν τη χρήση καταναγκαστικών μέτρων, τα οποία θα πρέπει να βασίζονται σε ατομική αξιολόγηση κινδύνου και να μην αποτελούν αυθαίρετο προληπτικό μέτρο. Η Κύπρος, η Γαλλία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία καταγράφουν θετικές εξελίξεις όσον αφορά τη χρήση περιοριστικών μέτρων μετά από τις εκθέσεις παρακολούθησης και τις συστάσεις προς τις αρχές».

Κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του, ο Συνήγορος ελέγχει την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας από τις αρμόδιες αρχές, χωρίς υπέρβαση του απολύτως αναγκαίου μέτρου, ιδίως κατά την εφαρμογή μέτρων καταναγκασμού, όπως αυτά προβλέπονται. Σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 4 του άρθρου 8 της Οδηγίας Επιστροφών, προβλέπεται ότι «Εφόσον τα κράτη μέλη εφαρμόζουν –ως έσχατη λύση– αναγκαστικά μέτρα για την εκτέλεση της απόφασης απομάκρυνσης υπηκόου τρίτης χώρας, ο οποίος ανθίσταται σε αυτήν, **τα εν λόγω μέτρα πρέπει να είναι αναλογικά και οιοσδήποτε χρησιμοποιούμενος καταναγκασμός να μην υπερβαίνει εύλογη ισχύ.** Τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται κατά τα προβλεπόμενα από την εθνική νομοθεσία, σύμφωνα με τα θεμελιώδη δικαιώματα και με τον δέοντα σεβασμό της αξιοπρέπειας και της σωματικής ακεραιότητας του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας». Και στην ελληνική έννομη τάξη, η οποία ενσωμάτωσε το εν λόγω άρθρο με το άρθρο 23 του Ν. 3907/2011 προβλέπεται η εξατομικευμένη κρίση πριν από τη χρήση καταναγκαστικών μέτρων, η αρχή της αναλογικότητας, ο σεβασμός των δικαιωμάτων: άρθρο 23, παρ. 4 «Σε βάρος του υπηκόου τρίτης χώρας **ο οποίος ανθίσταται κατά την εκτέλεση της απόφασης επιστροφής,** οι αρμόδιες αρχές **μπορούν** να εφαρμόζουν τα μέτρα καταναγκασμού που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 4 του άρθρου 80 του Ν. 3386/2005 και της υπ' αριθμ. 4000/4/46-α' από 27.7.2009 ΚΥΑ (ΦΕΚ 1535 Β'). Στην περίπτωση αυτή τα μέτρα λαμβάνονται με σεβασμό στην προσωπικότητα και τα θεμελιώ-

42. Βλ. ενδεικτικά: Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση 2020 «Επιστροφές Αλλοδαπών» σελ. 10, Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση 2021 «Επιστροφές Αλλοδαπών» σελ. 20 στο www.synigoros.gr.

43. FRA Forced Return Monitoring Systems – 2024, διαθ. σε <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/forced-return-monitoring-systems-2024-update?page=3#read-online>.

δη δικαιώματα του ατόμου, χωρίς υπέρβαση του αναγκαίου μέτρου, σύμφωνα και με την αρχή της αναλογικότητας».

Όμοιες προβλέψεις περιλαμβάνονται και στον Κώδικα Δεοντολογίας του Frontex για τις επιχειρήσεις επιστροφών⁴⁴. Στο άρθρο 7 προβλέπεται ότι η χρήση καταναγκαστικών μέτρων πρέπει να είναι νόμιμη, αναγκαία και αναλογική, να μην υπερβαίνει την εύλογη ισχύ, και να γίνεται με σεβασμό στα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια και τη σωματική ακεραιότητα του επιστρεφόμενου. Η χρήση των καταναγκαστικών μέτρων λαμβάνει δεόντως υπόψη την ατομική κατάσταση κάθε προσώπου, όπως είναι η τυχόν ευαλωτότητά του. Περαιτέρω, στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου προβλέπεται ότι τα καταναγκαστικά μέτρα μπορούν να χρησιμοποιούνται μόνο όταν είναι απολύτως απαραίτητο σε επιστρεφόμενους που αρνούνται ή αντιστέκονται στην απομάκρυνση ή ως απάντηση σε άμεσο και σοβαρό κίνδυνο διαφυγής, πρόκλησης τραυματισμού στον εαυτό τους ή σε τρίτους ή πρόκλησης ζημίας σε περιουσία, ενώ απαγορεύονται τα καταναγκαστικά μέτρα που ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο ή να απειλήσουν τη δυνατότητα των επιστρεφόμενων να αναπνεύσουν κανονικά. Με βάση μια δυναμική αξιολόγηση κινδύνου, ο αρμόδιος επικεφαλής συνοδείας επανεξετάζει περιοδικά, αν συνεχίζει να υφίσταται η αναγκαιότητα και η αναλογικότητα της εφαρμογής καταναγκαστικών μέτρων και ιδίως την εφαρμογή των μέσων περιορισμού, όταν αυτά χρησιμοποιούνται για παρατεταμένες περιόδους.

Αλλά και στις συστάσεις του Υπεύθυνου Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Frontex⁴⁵ αναφέρεται ότι «Τα κράτη μέλη θα **πρέπει να απέχουν από τη χρήση περιορισμών ως προληπτικό μέτρο κατά τη διεξαγωγή επιχειρήσεων επιστροφής** και να ενθαρρύνουν τη θέσπιση σχετικών αλλαγών στην εθνική νομοθεσία ως προς αυτό το θέμα». Εκ μέρους της Αρχής σημειώνεται παγίως η ανάγκη τήρησης της αρχής της αναλογικότητας κατά την επιβολή μέτρων καταστολής/δέσμευσης και η ανάγκη εγρήγορσης για την τήρηση των δικαιωμάτων των επιστρεφόμενων, εκ μέρους των συνοδών και όσων έχουν θέση αυξημένης ευθύνης.

Επομένως, προτείνεται, αντί της συνολικής δέσμευσης, η μέριμνα για **την αριθμητική ενίσχυση των συνοδών** έτσι ώστε να ενισχυθεί η ασφάλεια της

44. Frontex: Code of Conduct for return operations and return interventions coordinated or organised by Frontex, διαθ. σε https://www.frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/Code_of_Conduct/Code_of_Conduct_for_Return_Operations_and_Return_Interventions.pdf.

45. Frontex: Observations to Return Operations conducted in the 1st half of 2023 by the Fundamental Rights Officer διαθ. σε <https://prd.frontex.europa.eu/document/observations-to-return-operations-conducted-in-the-1st-half-of-2023-by-the-fundamental-rights-officer/>.

κάθε επιχείρησης συνολικά και να μη λειτουργεί η χρήση μέσων δέσμευσης αδιακρίτως αντισταθμιστικά στην έλλειψη προσωπικού, ενώ παράλληλα προτείνεται **η χρήση μεθόδων αποκλιμάκωσης πριν από τη χρήση περι-οριστικών μέτρων**, όπως συνιστά ο Υπεύθυνος Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Frontex ⁴⁶.

3.3. ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

Ο Συνήγορος του Πολίτη για πρώτη φορά το 2024 συμμετείχε με παρατηρητές σε οκτώ (8) ατομικές επιχειρήσεις επιστροφής. Οι επιχειρήσεις αυτές πραγματοποιούνται με εμπορικές πτήσεις, στις οποίες συμμετέχουν δύο ή τρεις συνοδοί αστυνομικοί.

Επιμέρους παρατηρήσεις:

- Η μη έγκαιρη προηγούμενη ενημέρωση των επιστρεφόμενων δημιούργησε σε πολλές περιπτώσεις σύγχυση και αντίδραση εκ μέρους τους, καθώς αιφνιδιάζονταν και προέβαλαν αντίσταση. Η έγκαιρη προηγούμενη ενημέρωση θα έδινε τη δυνατότητα σε κάθε επιστρεφόμενο να κατανοήσει τη διαδικασία, να ενημερώσει το οικογενειακό/φιλικό του περιβάλλον, να συγκεντρώσει τα προσωπικά του αντικείμενα, να ενημερωθεί για το πρόγραμμα του Frontex. Η αιφνίδια ενημέρωση οδηγεί σε σύγχυση που με τη σειρά της μπορεί να οδηγήσει σε αυτοτραυματισμό, χρήση βίας κατά των συνοδών ή όποια άλλη μορφή έντασης – ειδικά εφόσον πρόκειται για εμπορική πτήση.
- Η παρουσία διερμηνέα σε όλες τις επιχειρήσεις προς Αίγυπτο ήταν πολύ βοηθητική ώστε να κατανοήσει ο επιστρεφόμενος τη διαδικασία και να επικοινωνήσει (όταν επιτρεπόταν) με το οικογενειακό του περιβάλλον.
- Δεν υπήρχε πρόβλεψη για τον τρόπο επικοινωνίας του επιστρεφόμενου με το συγγενικό/φιλικό του περιβάλλον ώστε να ενημερώσει για την επιστροφή του.
- Η ώρα της πτήσης και η άφιξη στη χώρα καταγωγής κατά τις βραδινές ώρες ⁴⁷ δυσχεραίνει την οργάνωση της επιχείρησης: οι επιστρεφόμενοι φάνηκαν να αιφνιδιάζονται, να προσπαθούν να βρουν τρόπο επικοινων-

46. Frontex: Observations to Return Operations conducted in the first half of 2024 by the Fundamental Rights Officer: Specific Recommendations “the Member states to prioritise effective de-escalation techniques before resorting to the use of force and coercive measures”.

47. Ενδεικτικά η πτήση προς Αίγυπτο λαμβάνει χώρα στις 00.30 π.μ. (με άφιξη στις 02.00 π.μ.), για Αλγερία η αφύπνιση και ενημέρωση του επιστρεφόμενου έγινε στις 02.00 π.μ., για Πολωνία η αφύπνιση και ενημέρωση του επιστρεφόμενου έγινε στις 03.00 π.μ.

νίας για να φέρουν ομοεθνείς φίλοι τα προσωπικά τους αντικείμενα, να προσπαθούν να ειδοποιήσουν το συγγενικό τους περιβάλλον στη χώρα καταγωγής τους, να θέλουν να επικοινωνήσουν με δικηγόρο κ.ά.

- Δεν διαπιστώθηκε να τηρείται κάποια διαδικασία για προηγούμενη ιατρική εξέταση και χορήγηση πιστοποιητικού ικανότητας ταξιδιού (fit to travel), παρά μόνο προφορική ενημέρωση στους παρατηρητές ότι έχει προηγηθεί η διαδικασία αυτή.
- Υπήρξε συνοδός ιατρός σε 2 επιχειρήσεις για επιστρεφόμενους που αντιμετώπιζαν προβλήματα υγείας (ψυχιατρικό ιστορικό-εγκεφαλικό επεισόδιο).
- Σε κάποιες επιχειρήσεις δεν υπήρξε μέριμνα για την παροχή φαγητού/ νερού πέραν όσων προσφέρονταν στην πτήση.
- Δεν υπήρξε έγκαιρη, πλήρης και κατανοητή πληροφόρηση για το πρόγραμμα του Frontex περί χρηματοδότησης για επανένταξη, με αποτέλεσμα οι επιστρεφόμενοι να μην κατανοούν το πλαίσιο, να ζητούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα για την εθελούσια κ.ά.
- Χρησιμοποιήθηκε δέσμευση με μεταλλικές χειροπέδες, Velcro, body cuff, ενώ έγινε χρήση ακόμα και κάσκας στις περιπτώσεις διαμαρτυρίας και αντίστασης στην επιχείρηση.
- Δεν υπήρξε μέριμνα για αναπηρικό αμαξίδιο και χρήση της ράμπας για ΑΜΕΑ της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής για την περίπτωση επιστρεφόμενου με δυσκολία βάδισης (ημιπάρεση).

4. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΚΡΑΤΗΣΗ ΕΝΟΨΕΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ. ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

Άρθρο 3 ΚΥΑ 4000/4/57 (...) «2. Κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει απρόσκοπτη πρόσβαση σε κάθε χώρο κράτησης, αναμονής ή διέλευσης (transit) σε όλη την επικράτεια(...). Ειδικότερα, κατά την άσκηση της προβλεπόμενης αρμοδιότητάς του, ο Συνήγορος του Πολίτη, επικοινωνεί απρόσκοπτα με τους κρατούμενους και το προσωπικό των υπηρεσιών και έχει πρόσβαση σε έγγραφα, στο σύνολο των στοιχείων των ατομικών φακέλων των κρατουμένων, καθώς και σε κάθε συναφές ηλεκτρονικό και φυσικό αρχείο, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία. 3. Ο Συνήγορος του Πολίτη ελέγχει, ιδίως, εάν οι κρατούμενοι προς απομάκρυνση αλλοδαποί απολαμβάνουν ανθρωπίνης και αξιοπρεπούς μεταχείρισης, έχουν λάβει, σε κάθε φάση της διαδικασίας, κατάλληλη και έγκαιρη ενημέρωση για το στάδιο της διαδικασίας στο οποίο βρίσκονται, για τα δικαιώματά τους και ότι έχει διασφαλισθεί η αποτελεσματική άσκηση αυτών, έχουν υποβληθεί στους αναγκαίους ιατρικούς ελέγχους και έχουν λάβει την αναγκαία ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Ειδικά για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, ελέγχει εάν έχει διενεργηθεί η απαραίτητη ψυχοκοινωνική εξέταση σε αυτούς, έχει ληφθεί κοινωνικό ιστορικό και έχει ανευρεθεί η οικογένειά τους ή κατάλληλος φορέας φροντίδας και φιλοξενίας στη χώρα επιστροφής.»

4.1. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

Ο Συνήγορος του Πολίτη ελέγχει τη διαδικασία αναγκαστικής επιστροφής/ απέλασης από την έκδοση της σχετικής απόφασης έως και την υλοποίησή

της. Στο πλαίσιο της γενικής του αρμοδιότητας, εξετάζει αναφορές για τις διαδικασίες επιστροφής και κράτησης, ενώ η Ομάδα Επιστροφών πραγματοποιεί επιτόπιες αυτοψίες στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης (ΠΡΟΚΕΚΑ) ή σε αστυνομικά τμήματα και Διευθύνσεις, όπου επιθεωρεί τους χώρους κράτησης, συνομιλεί με τους κρατούμενους και έχει απρόσκοπτη πρόσβαση στο σύνολο των στοιχείων των διοικητικών τους φακέλων. Κατά τις αυτοψίες επιθεωρείται εάν τηρούνται οι οικείες διατάξεις της Οδηγίας Επιστροφών και του Ν. 3907/2011 για τη νομιμότητα και τη διάρκεια του μέτρου της κράτησης, για τη χωριστή κράτηση από ποινικούς κρατούμενους, την ανθρώπινη και αξιοπρεπή μεταχείριση, την ενημέρωση για τα δικαιώματα και την πρόσβαση σε νομική βοήθεια, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Η νομιμότητα της επιβολής και συνέχισης του μέτρου της κράτησης ορίζεται από τους ουσιαστικούς και δικονομικούς κανόνες του εθνικού δικαίου, της Οδηγίας Επιστροφών και του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ⁴⁸. Με βάση τους κανόνες που η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) έχει διαμορφώσει, η κράτηση με σκοπό την απέλαση δικαιολογείται μόνο όταν οι σχετικές διαδικασίες βρίσκονται σε εξέλιξη και υπάρχει πραγματική προοπτική αυτή να υλοποιηθεί. Εάν οι διαδικασίες της απομάκρυνσης δεν διεξάγονται με επιμέλεια (*due diligence*), η κράτηση παύει να είναι νόμιμη, όπως συμβαίνει και όταν η ερμηνεία της οικείας νομοθεσίας για την επιβολή της είναι παράλογη ή αυθαίρετη. Επίσης, η κράτηση δεν πρέπει να είναι αυθαίρετη, που σημαίνει ότι πρέπει να διατάσσεται καλόπιστα, να συνδέεται στενά με κάποιο νόμιμο λόγο, ο χώρος και οι συνθήκες να είναι κατάλληλες και να μην υπερβαίνει τον χρόνο που είναι εύλογα αναγκαίος για την επιδίωξη του σκοπού.⁴⁹

Η Οδηγία Επιστροφών ορίζει ότι πρέπει πρώτα να εξετάζεται εάν η κράτηση είναι το μοναδικό μέτρο που θα μπορούσαν να λάβουν οι αρχές, εξαιτώντας τη δυνατότητα να επιβάλλουν **εναλλακτικά μέτρα** (άρθρο 16 της

48. Άρθρο 5 παρ. 1 ΕΣΔΑ, όπου προβλέπεται η δυνατότητα στέρησης της ελευθερίας με βάση προβλεπόμενες στον νόμο διαδικασίες. Η περίπτωση (f) της διάταξης, είναι αυτή της νόμιμης σύλληψης ή κράτησης του προσώπου για να εμποδιστεί από το να πραγματοποιήσει μια παράτυπη είσοδο στη χώρα ή εναντίον του οποίου έχει εκκινήσει διαδικασία με σκοπό την απέλαση ή την έκδοσή του.

49. Βλ. Οδηγό Ερμηνείας του άρθρου 5 ΕΣΔΑ, «*Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights, 28/2/2025*», ΕΔΔΑ, διαθ. σε https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_5_eng. Ως παράδειγμα μπορούν να αναφερθούν υποθέσεις κατά της Ελλάδας, όπου το ΕΔΔΑ έκρινε ότι είναι αυθαίρετη η κράτηση ενός αιτούντα άσυλο με σκοπό την απέλασή του, εφόσον το εθνικό δίκαιο δεν επιτρέπει την απέλαση όσο εκκρεμεί η εξέταση του ασύλου *R.U. v. Greece*, no. 2237/08, §§88-96, 7 June 2011; *Ahmade v. Greece*, no. 50520/09, §§ 142-144, 25 September 2012.

Οδηγίας). Ο Έλληνας νομοθέτης, το 2020⁵⁰, τροποποίησε το άρθρο 30 του Ν. 3097/2011 που ενσωματώνει την Οδηγία, αντιστρέφοντας το γράμμα της και τον σκοπό της, καθώς πρόταξε την κράτηση έναντι της εξέτασης των εναλλακτικών μέτρων. Ορίζει όμως, σε συμφωνία με το άρθρο 15 της Οδηγίας ότι «Η κράτηση επιβάλλεται και διατηρείται για το **απολύτως αναγκαίο** χρονικό διάστημα διεκπεραίωσης της διαδικασίας απομάκρυνσης, η οποία εξελίσσεται και εκτελείται με τη δέουσα επιμέλεια. Σε κάθε περίπτωση, για τη συνέχιση του μέτρου της κράτησης λαμβάνονται υπόψη η διαθεσιμότητα **κατάλληλων χώρων** κράτησης και η δυνατότητα εξασφάλισης **αξιοπρεπών συνθηκών** διαβίωσης για τους κρατούμενους». Σύμφωνα δε με τις επόμενες διατάξεις του άρθρου και της Οδηγίας (άρθρο 15 παρ. 5 και 6) όταν είναι πρόδηλο ότι δεν υφίσταται πλέον λογικά προοπτική απομάκρυνσης η κράτηση αίρεται, ενώ σε κάθε περίπτωση μετά από ένα εξάμηνο, **η παράταση της κράτησης δικαιολογείται μόνο εάν** οι υπηρεσίες έχουν κάνει εύλογες προσπάθειες και ο πολίτης τρίτης χώρας αρνείται να συνεργασθεί ή καθυστερεί η λήψη των αναγκαίων εγγράφων από τρίτες χώρες».⁵¹

Ερμηνεύοντας τη συγκεκριμένη ρύθμιση το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) έκρινε ότι η κράτηση δεν πρέπει να εκτείνεται πέραν ενός **εύλογου χρονικού διαστήματος για την υλοποίηση της απέλασης**, ότι πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο σύντομη και ότι δεν δικαιολογείται από μόνο το γεγονός ότι ένας αλλοδαπός συνεχίζει να βρίσκεται στην επικράτεια του

50. Η παρ. 1, άρθρου 30 Ν. 3907/2011 τροποποιήθηκε με το άρθρο 51 Ν.4686/2020 (Α' 96/12.5.2020). Στην αιτιολογική έκθεση της ρύθμισης του αρ. 46 στο κατατεθέν την 22.07.2024 σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, νυν Ν. 5130/2024, προτάθηκε η αντικατάσταση της παρ. 1 του άρθρου 30 του Ν. 3907/2011 (Α' 7), περί κράτησης, προκειμένου να διασφαλιστούν οι αρχές της προσφορότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας του διοικητικού μέτρου της κράτησης, στο πλαίσιο των διαδικασιών απομάκρυνσης, σύμφωνα με το πνεύμα του άρθρου 15 της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ, βάσει του οποίου η κράτηση πρέπει να αποτελεί μέσο έσχατης ανάγκης και να αποσκοπεί στη διευκόλυνση της επιτυχούς απομάκρυνσης του παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας. Ωστόσο η πρόταση αυτή ανακλήθηκε κατά τη συζήτηση στην Ολομέλεια.

51. «... 4. Όταν καθίσταται πρόδηλο ότι δεν υφίσταται πλέον λογικά προοπτική απομάκρυνσης για νομικούς ή άλλους λόγους ή όταν παύουν να ισχύουν οι όροι της παραγράφου 1, η κράτηση αίρεται και ο υπήκοος τρίτης χώρας απολύεται αμέσως. 5. Η κράτηση συνεχίζεται για το χρονικό διάστημα που πληρούνται οι όροι της παρ. 1 και είναι αναγκαία για να διασφαλισθεί η επιτυχής απομάκρυνση. Το ανώτατο όριο κράτησης δεν μπορεί να υπερβαίνει το εξάμηνο. 6. Το χρονικό όριο της παραγράφου 5 μπορεί να παραταθεί για περιορισμένο μόνο χρόνο που δεν υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες παρά τις εύλογες προσπάθειες των αρμόδιων υπηρεσιών η επιχείρηση απομάκρυνσης είναι πιθανόν να διαρκέσει περισσότερο επειδή: α) ο υπήκοος της τρίτης χώρας αρνείται να συνεργαστεί ή β) καθυστερεί η λήψη των αναγκαίων εγγράφων από τρίτες χώρες».

κράτους μέλους, ενώ έχει διαταχθεί η επιστροφή του⁵². Επίσης, επιβεβαιώνει ότι η κράτηση δεν είναι νόμιμη όταν δεν υπάρχει λογική προοπτική απομάκρυνσης⁵³, ότι «το άρθρο 15 της οδηγίας 2008/115 έχει την έννοια ότι **αποκλείει**, πρώτον, να τεθεί υπήκοος τρίτης χώρας υπό κράτηση για τον λόγο και μόνον ότι έχει εκδοθεί εις βάρος του απόφαση επιστροφής και ότι δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του, δεύτερον, να λάβει χώρα η κράτηση αυτή χωρίς προηγούμενη έκδοση αιτιολογημένης απόφασης με την οποία διατάσσεται η θέση υπό κράτηση και χωρίς να έχει εξεταστεί η αναγκαιότητα και η αναλογικότητα ενός τέτοιου μέτρου, τρίτον, να μην υφίσταται δικαστικός έλεγχος της νομιμότητας της διοικητικής απόφασης με την οποία διατάσσεται η κράτηση και, τέταρτον, να μπορεί η ως άνω κράτηση να υπερβαίνει τους 18 μήνες και να διατηρείται ενώ η διαδικασία απομάκρυνσης δεν είναι πλέον εν εξελίξει ή δεν εκτελείται πλέον με τη δέουσα επιμέλεια».⁵⁴

Το ΔΕΕ επιβεβαίωσε την υποχρέωση των αρχών να εξετάζουν **καταρχήν την παροχή δυνατότητας οικειοθελούς αναχώρησης και τυχόν εναλλακτικά μέτρα** και η διοικητική κράτηση να επιβάλλεται μόνο εάν η υλοποίηση της απόφασης επιστροφής τίθεται σε διακινδύνευση από τη συμπεριφορά του αλλοδαπού⁵⁵. Πρόσφατα, κρίθηκε από το ΕΔΔΑ ότι οι αρχές πρέπει να τεκμηριώσουν δεόντως τον λόγο κράτησης, εξετάζοντας τις εναλλακτικές λύσεις, καθώς και να ελέγχουν εάν η απομάκρυνση μπορεί τελικά να πραγματοποιηθεί, διαφορετικά η κράτηση παραβιάζει το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Μάλιστα, στην ίδια υπόθεση το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι δικαστές που ελέγχουν **τη νομιμότητα της παράτασης της κράτησης**, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη όχι μόνο την εκτίμηση της Διοίκησης για τον κίνδυνο διαφυγής του επιστρεφόμενου, αλλά και τις απόψεις του ίδιου, ενώ θα πρέπει να ελέγχουν και τις ενέργειες στις οποίες έχει προβεί η Διοίκηση με σκοπό την απέλαση ή εάν η

52. C-61/11 (El Dridi). Με αναφορά στην αρχή της αναλογικότητας όπως διαμορφώθηκε στη νομολογία του ΕΔΔΑ και την όγδοη από τις «Είκοσι κατευθυντήριες για την αναγκαστική επιστροφή» που υιοθέτησε το 2005 η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης και αναφέρονται στο άρθρο 3 του Προοιμίου της Οδηγίας.

53. C-357/09 PPU (Kadjoev) σκέψη 67 «το άρθρο 15, παρ. 4, της οδηγίας 2008/115 έχει την έννοια ότι μόνο η πραγματική προοπτική επιτυχούς απομάκρυνσης, χωρίς υπέρβαση των χρονικών ορίων που προβλέπουν οι παράγραφοι 5 και 6 του ίδιου αυτού άρθρου συνιστά λογική προοπτική απομάκρυνσης και ότι δεν υπάρχει τέτοια προοπτική όταν δεν φαίνεται πιθανό να γίνει ο ενδιαφερόμενος δεκτός σε τρίτη χώρα εντός των χρονικών αυτών ορίων».

54. C924/19 PPU και C925/19 PPU, FMS et al. Απόφαση 14/5/2020.

55. C-61/11 (El Dridi). Για τον κίνδυνο διαφυγής βλ. και Case C-528/15 όπου αναλύθηκαν οι διατάξεις για τον Κανονισμό «Δουβλίνο».

τελευταία συνιστά όντως μια ρεαλιστική προοπτική.⁵⁶

Από την ως άνω παράθεση της νομοθεσίας και νομολογίας, συνάγεται ότι οι αστυνομικές αρχές πρέπει να εξετάζουν καταρχήν εναλλακτικά της κράτησης μέτρα, ενώ το γεγονός πως ο χρόνος στον οποίο πρέπει να υλοποιηθεί επιτυχώς η απομάκρυνση ανάγεται κατά ανώτατο όριο στους 18 μήνες, δεν δικαιολογεί διοικητικές πρακτικές ή ερμηνείες ότι η κράτηση μπορεί να εξαντλήσει το όριο αυτό μέσω τρίμηνων παρατάσεων⁵⁷, χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις. Εφόσον είναι σαφές εξ αρχής ή μετέπειτα, ότι η απομάκρυνση δεν μπορεί να υλοποιηθεί για οποιονδήποτε νομικό ή άλλο λόγο που δεν συνδέεται με την άρνηση συνεργασίας του επιστρεφόμενου ή την καθυστέρηση των διαδικασιών από τις αρχές της χώρας στην οποία θα επιστραφεί, η κράτηση δεν πρέπει να επιβάλλεται ή πρέπει να αίρεται αμέσως. Η επιβολή και η παράτασή της δεν δικαιολογείται όταν δεν οργανώνονται επιχειρήσεις απομάκρυνσης στις χώρες καταγωγής, όταν οι συνθήκες και οι χώροι κράτησης είναι ακατάλληλοι, όταν οι αρχές δεν επιδεικνύουν τη δέουσα επιμέλεια για την απομάκρυνση ή όταν οι αρχές της χώρας επιστροφής, όχι απλώς καθυστερούν, αλλά δεν συνεργάζονται για την έκδοση ταξιδιωτικών εγγράφων.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει ότι εφόσον δεν πραγματοποιούνται επιχειρήσεις επιστροφής στη χώρα καταγωγής, όπως

56. ΕΔΔΑ, G.H. κατά Ουγγαρίας (14.11.2024, αρ. προσφ. 75727/17). Κράτηση προς επιστροφή ιρακινού πολίτη, κατόπιν απόρριψης αιτήματος ασύλου, ο οποίος είχε σύντροφο πολίτη Ουγγαρίας. Η τρίμηνη κράτηση ενόψει απομάκρυνσης κρίθηκε μη νόμιμη, εφόσον οι αρχές είχαν στη διάθεσή τους άλλα μέτρα για να εξασφαλίσουν τη διαθεσιμότητά του για την υλοποίηση της μεταφοράς του στο Ιράκ.

57. Άρθρο 30 παρ. 3. Ν. 3097/2011 «Σε κάθε περίπτωση η συνδρομή των προϋποθέσεων της κράτησης επανεξετάζεται αυτεπαγγέλτως, ανά τρίμηνο, από το όργανο που εξέδωσε την απόφαση κράτησης. Σε περίπτωση παράτασης της διάρκειας της κράτησης, οι σχετικές αποφάσεις διαβιβάζονται στον πρόεδρο ή τον υπ' αυτού οριζόμενο πρωτοδική του διοικητικού πρωτοδικείου της παρ. 2, ο οποίος κρίνει για τη νομιμότητα της παράτασης της κράτησης και εκδίδει παραχρήμα την απόφασή του την οποία διατυπώνει συνοπτικώς σε τηρούμενο πρακτικό, αντίγραφο του οποίου διαβιβάζει αμέσως στην αρμόδια αστυνομική αρχή».

για παράδειγμα στο Αφγανιστάν⁵⁸ ή τη Συρία⁵⁹, η διοικητική κράτηση δεν συνάδει εξαρχής με τον όρο της νομιμότητάς της που είναι η ύπαρξη εύλογης προοπτικής απομάκρυνσης, λαμβανομένου υπόψη και του γεγονότος ότι οι επανεισδοχές στην Τουρκία έχουν ανασταλεί από τον Μάρτιο του 2020⁶⁰.

Εξάλλου, προέκυψε ότι η πολυπληθέστερη ομάδα μεταξύ των διοικητικά κρατούμενων αλλοδαπών το 2024, περίπου ένας στους τρεις (1 στους 3), ήταν πολίτες Αιγύπτου, ενώ δεν υφίστανται οργανωμένες ευρωπαϊκές ή εθνικές αεροπορικές επιχειρήσεις επιστροφών προς τη χώρα αυτή, παρά μόνο διεξάγονται ατομικές επιχειρήσεις επιστροφής με εμπορικές πτήσεις. Ο Συνήγορος του Πολίτη δέχθηκε αναφορές από κρατούμενους Αιγύπτιους, οι οποίοι βρίσκονταν σε καθεστώς **διοικητικής κράτησης άνω των έξι (6) μηνών, κάποιοι μάλιστα κρατούνταν οκτώ (8) και εννέα (9) μήνες χωρίς**

58. Σύμφωνα με την ΥΑ ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, το Αφγανιστάν παραμένει σε κατάσταση κρίσης, από τις πιο επείγουσες διεθνώς. Οι παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οικονομική αστάθεια, η έντονη επισιτιστική ανασφάλεια και οι φυσικές καταστροφές απειλούν τη σταθερότητα στην περιοχή για όλο το έτος 2025. Βλ. Έκθεση για την κατάσταση στο Αφγανιστάν, 1/2025, διαθ. σε Afghanistan Global Appeal 2025 situation overview, <https://www.unhcr.org/emergencies/afghanistan-emergency>.

59. ΦΥ 364551 Διοικητική κράτηση στο ΠΡΟΚΕΚΑ της Κω Σύριων πολιτών βάσει αποφάσεων επιστροφής προς επανεισδοχή. Λόγω των πολιτικών μεταβολών στη Συρία, υπήρξε απόφαση από το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας (ΚΥΣΕΑ) για αναστολή επίδοσης αποφάσεων ασύλου σε Σύριους Πολίτες. Βλ. και Ανακοίνωση Υπουργού Μετανάστευσης: «... Παγώσαμε την έκδοση αποφάσεων ασύλου μέχρι να επανασταθμιστούν τα δεδομένα...», Migration Gov 19/12/2024, διαθ. σε <https://migration.gov.gr/n-panagiotopoylos-sto-open-i-ellada-prepei-na-parakoloythei-stena-tis-exelixeis-sti-syria-pagosame-tin-ekdosi-arofaseon-asyloy-mechri-na-epanastathmistoy-n-ta-dedomena/>. Ταυτόχρονα η ΥΑΟΗΕ για τους Πρόσφυγες καλούσε τα κράτη να μην επιστρέφουν αναγκαστικά τους Σύριους βλ. Position on Returns to the Syrian Arab Republic, 12/2024, διαθ. σε <https://www.refworld.org/policy/countrypros/unhcr/2024/en/149254>: «η ΥΑΟΗΕ καλεί προς το παρόν όλα τα κράτη να μην επιστρέφουν αναγκαστικά Σύριους ή με προηγούμενη συνήθη διαμονή στη Συρία, περιλαμβανομένων Παλαιστίνιων που έμεναν εκεί». Οι συστάσεις αυτές επαναλαμβάνονται και προς τις Προεδρίες του Συμβουλίου της Ε.Ε. Βλ. «UNHCR'S 2025 Recommendations for the Polish and Danish Presidencies of the Council of the European Union (EU)», 13/1/2025, διαθ. σε <https://www.refworld.org/policy/polrec/unhcr/2025/en/149353>.

60. Βλ. ΣτΕ 177/2023: «Από τον Μάρτιο του 2020 έως και σήμερα [δηλαδή για διάστημα που υπερβαίνει τους είκοσι μήνες] οι επιστροφές από την Ελλάδα στην Τουρκία έχουν παγώσει», χωρίς μάλιστα διάκριση ως προς τη νομική βάση (διεθνείς συμφωνίες ή κοινή δήλωση Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας) δυνάμει της οποίας διατάσσονται οι επιστροφές. Ούτε μπορεί να γίνει δεκτός ο ισχυρισμός του Δημοσίου ότι η προσβαλλόμενη πράξη δεν πάσχει από την άποψη αυτήν, προεχόντως διότι τα προβαλλόμενα, ότι πρόκειται για προσωρινή «και κατά το μάλλον ή ήττον δικαιολογημένη [λόγω της συγκυρίας] μη εφαρμογή [της κοινής δήλωσης της 18.3.2016]» (η Τουρκία προσωρινά, λόγω της πανδημίας COVID, (γεγονός παγκόσμιο και αναμφισβήτητο), δεν δέχεται επανεισδοχές το τελευταίο χρονικό διάστημα), δεν ευρίσκουν έρεισμα στα στοιχεία του φακέλου. Ούτε προκύπτει εξάλλου ότι ερευνήθηκε από την αρμόδια αρχή το ενδεχόμενο να μεταβληθεί η στάση της Τουρκίας ως προς το ζήτημα αυτό στο προσεχές μέλλον».

καμία ενημέρωση για την υλοποίηση της απομάκρυνσής τους, εκφράζοντας απελπισία.⁶¹

Επίσης, ο Συνήγορος δέχθηκε αναφορές για τη διοικητική κράτηση σαράντα (40) Αιγυπτίων, οι οποίοι μετά τη διάσωσή τους δεν μεταφέρθηκαν σε Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης αλλά βάσει των αποφάσεων απέλασης/επανεισδοχής που εκδόθηκαν εις βάρος τους αμέσως μετά τη διάσωσή τους, κρατούνταν διοικητικά σε ΠΡΟΚΕΚΑ, αρχικά ως αλλοδαποί προς απέλαση και στη συνέχεια ως αιτούντες διεθνή προστασία.⁶² **Η πρακτική αυτή της έκδοσης απόφασης απέλασης πριν την υπαγωγή σε διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης** και την υποβολή αίτησης ασύλου, και στη συνέχεια η έκδοση απόφασης επιστροφής μετά την απόρριψη της αίτησης ασύλου, οδηγεί σε πολύμηνη κράτηση, ειδικά για τους νεοεισερχόμενους, βάσει αποφάσεων «εναλλάξ», ως κρατούμενων υπό απέλαση, ή αιτούντων διεθνή προστασία και υπό επιστροφή. Στους νεοεισερχόμενους πρέπει ακριβώς να διασφαλιστεί η υπαγωγή σε διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης με βάση το άρθρο 38 παρ. 1 του Ν. 4939/2022⁶³, ενώ ειδικά για διασωθέντες από ναυάγια, η μη τήρηση της διάταξης αυτής και η απευθείας διοικητική κράτηση παραγνωρίζει και τις ανάγκες τους για εκτίμηση της ευαλωτότητας και την παροχή των κατάλληλων συνθηκών υποδοχής.⁶⁴

Παράλληλα, **η διάρκεια της κράτησης εξαρτάται από την ταχύτητα εξέτασης** των αιτημάτων διεθνούς προστασίας (άσυλο) ή χορήγησης άδειας διαμονής (μετανάστευση). Για παράδειγμα, η παύση της παροχής διερμηνείας στις διαδικασίες ασύλου για ένα ικανό χρονικό διάστημα εντός του 2024, έθεσε σε αναστολή σχεδόν όλες τις διαδικασίες ασύλου, με την κράτηση να συνεχίζεται σε προφανή αντίθεση με το άρθρο 51 του Ν. 4939/2022⁶⁵ και με αποτέλεσμα την αύξηση του συνολικού χρόνου κράτησης των αλλοδαπών ως αιτούντων

61. ΦΥ 360770, 359985, 359897, 363055, 359897, 359896, 359894, 359836.

62. ΦΥ 348588, 348399, 349648, 350281. Δεν μεταφέρθηκαν σε εγκαταστάσεις ΥΠΥΤ, όπως οι υπόλοιποι ομοεθνείς τους που επέβαιναν στο ίδιο πλοίο.

63. Το άρθρο ορίζει ότι οι νεοεισερχόμενοι στη χώρα αλλοδαποί «οδηγούνται άμεσα με ευθύνη των αστυνομικών ή λιμενικών αρχών που επιλαμβάνονται αρμοδίως σε Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή. Η μεταφορά μπορεί να πραγματοποιηθεί και με μέριμνα της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής και Ταυτοποίησης, σε περίπτωση αδυναμίας των αρμόδιων αστυνομικών ή λιμενικών αρχών ή προκειμένου για ταχεία και προσηκούσα μεταφορά προσώπων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες».

64. άρθρο 41, Ν. 4939/2022. Ειδική Έκθεση Επιστροφών 2021, σελ. 7. καθώς και Έγγραφα Συνηγόρου στις υποθέσεις με ΦΥ 311575/2022, 311252/2022, 320954/2022, 328955/2022.

65. Το άρθρο ορίζει ότι «Η κράτηση των αιτούντων διεθνή προστασία επιβάλλεται για το απολύτως αναγκαίο χρονικό διάστημα. Καθυστερήσεις των διοικητικών διαδικασιών που δεν μπορούν να αποδοθούν στον αιτούντα, δεν δικαιολογούν συνέχιση της κράτησης».

και ως επιστρεφόμενων. Επίσης, η έλλειψη πρόσβασης της ΕΛ.ΑΣ. στο σύστημα Αλκυόνη-II της Υπηρεσίας Ασύλου δημιουργεί την ανάγκη υπηρεσιακής επικοινωνίας μεταξύ των δύο φορέων, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται καθυστερήσεις (λ.χ. για τη διαπίστωση ότι ο συλληφθείς έχει καταθέσει δικαιολογητικά για τη νομιμοποίηση της διαμονής του). Χρειάζεται, επομένως., καλύτερος συντονισμός του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου (και των Διευθύνσεων Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων) με την ΕΛ.ΑΣ. για άμεση ανταπόκριση στα αιτήματά της.

4.2. ΕΛΛΕΙΨΗ ΔΩΡΕΑΝ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Προκειμένου οι κρατούμενοι να «ακούγονται» ενώπιον των διοικητικών και δικαστικών αρχών για την απόφαση της επιστροφής και για την απόφαση της κράτησης, την έγκριση της παράτασής της⁶⁶, και την επιδίωξη της άρσης της με «αντιρρήσεις»⁶⁷, πρέπει να λαμβάνουν **νομική συνδρομή** και να αιτούνται τη δωρεάν παροχή αυτής, εάν δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα. Η Οδηγία Επιστροφών **αξιώνει από τα κράτη μέλη να παρέχουν δωρεάν νομική συνδρομή** κατόπιν αίτησης, σε συμφωνία με όσα ρυθμίζει η εθνική νομοθεσία (άρθρο 13)⁶⁸. Αντίστοιχα το άρθρο 28 του Ν. 3907/2011 ως ισχύει, ορίζει ότι «η νομική βοήθεια και εκπροσώπηση παρέχεται δωρεάν κατόπιν αιτήσεως, **σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3226/2004 (Α' 24)**, εφόσον κατά την κρίση του δικαστή η αίτηση ακύρωσης δεν είναι προδήλως απαράδεκτη ή

66. Άρθρο 30 παρ. 3. «Σε κάθε περίπτωση η συνδρομή των προϋποθέσεων της κράτησης επανεξετάζεται αυτεπαγγέλτως, ανά τρίμηνο, από το όργανο που εξέδωσε την απόφαση κράτησης. Σε περίπτωση παράτασης της διάρκειας της κράτησης, οι σχετικές αποφάσεις διαβιβάζονται στον πρόεδρο ή τον υπ' αυτού οριζόμενο πρωτοδίκη του διοικητικού πρωτοδικείου της παρ. 2, ο οποίος κρίνει για τη νομιμότητα της παράτασης της κράτησης και εκδίδει παραχρήμα την απόφασή του, την οποία διατυπώνει συνοπτικώς σε τηρούμενο πρακτικό, αντίγραφο του οποίου διαβιβάζει αμέσως στην αρμόδια αστυνομική αρχή».

67. Άρθρο 30 παρ. 2 Ν. 3907/2011. Ο υπήκοος τρίτης χώρας που κρατείται, παράλληλα με τα δικαιώματα που έχει σύμφωνα με τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, μπορεί να προβάλει και αντιρρήσεις κατά της απόφασης κράτησης ή παράτασης της κράτησής του ενώπιον του προέδρου ή του υπ' αυτού οριζόμενου πρωτοδίκη του διοικητικού πρωτοδικείου, στην Περιφέρεια του οποίου κρατείται. (...)Ο υπήκοος τρίτης χώρας, απολύεται αμέσως εάν διαπιστωθεί ότι η κράτησή του δεν είναι νόμιμη.

68. Οδηγία 115/2008 Άρθρο 13 'Ενδικο μέσο 1(...). 3. Ο ενδιαφερόμενος υπήκοος τρίτης χώρας δύναται να ζητεί νομικές συμβουλές, εκπροσώπηση από δικηγόρο και, εν ανάγκη, γλωσσική συνδρομή. 4. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η απαραίτητη νομική αρωγή ή/και εκπροσώπηση παρέχεται κατόπιν αιτήσεως δωρεάν, σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία ή τις διατάξεις περί νομικής αρωγής και δύναται να ορίζουν ότι η δωρεάν νομική αρωγή ή/και εκπροσώπηση υπόκειται στους όρους του άρθρου 15, παράγραφοι 3 έως 6 της οδηγίας 2005/85/ΕΚ.

προδήλως αβάσιμη». ⁶⁹

Ως προς το δικαίωμα του επιστρεφόμενου «να ακουστεί» από τη διοίκηση για την παράταση της κράτησης, το ΔΕΕ έχει κρίνει ότι το άρθρο 15 παρ. 2 και 6 της Οδηγίας πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι, εάν αποφασίστηκε η παράταση της κράτησης χωρίς να τηρηθεί το δικαίωμα ακρόασης του κρατούμενου, ο δικαστής που αξιολογεί τη νομιμότητα της παράτασης δύναται να διατάξει την άρση της κράτησης, εάν από το σύνολο των πραγματικών και νομικών περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης προκύπτει ότι η έλλειψη ακρόασης όντως στερήσε από τον κρατούμενο τη δυνατότητα να αμυνθεί καλύτερα έτσι ώστε και να έχει ένα διαφορετικό αποτέλεσμα ⁷⁰.

Για την παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος ο Ν. 3226/2004 ορίζει ως προϋπόθεση για τους πολίτες τρίτου κράτους και τους ανιθαγενείς, να έχουν νόμιμη κατοικία ή συνήθη διαμονή σε κράτος μέλος της Ε.Ε. Τα δικαιολογητικά που πρέπει ο αιτών να προσκομίσει είναι φορολογικά στοιχεία και αποδεικτικά διαμονής, τα οποία πρέπει να υποβληθούν μαζί με την αίτηση δεκαπέντε (15) τουλάχιστον ημέρες πριν από τη δίκη ή την πράξη για την οποία ζητείται η παροχή νομικής βοήθειας. Επομένως, με τις παρούσες διατάξεις, η αίτηση για δωρεάν νομική βοήθεια κατά της απόφασης επιστροφής ή κράτησης είναι πρακτικά αδύνατη για τη μεγάλη πλειοψηφία των διοικητικά κρατούμενων αλλοδαπών προς επιστροφή.

Υπενθυμίζεται ότι η δυνατότητα για νομική συνδρομή συνιστά **διαδικαστική εγγύηση** για τα δικαιώματα των επιστρεφόμενων, την ορθή τήρηση της νομοθεσίας και την αποφυγή παράνομης και αυθαίρετης κράτησης, καθώς και όρο για την άσκηση του δικαιώματος σε αποτελεσματική προστασία υπό το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. Χωρίς νομική συν-

69. Άρθρο 28 Ν. 3907/2011. Ένδικα βοηθήματα: (άρθρο 13 της Οδηγίας) «1. Κατά των αποφάσεων επιστροφής που εκδίδονται από τις αστυνομικές αρχές, οι υπήκοοι τρίτων χωρών μπορούν να ασκήσουν την ενδικοφανή προσφυγή (...). 2. Τα διοικητικά όργανα που είναι αρμόδια να αποφαινούνται επί των προσφυγών(...). Προσωρινή δικαστική προστασία παρέχεται κατά τις διατάξεις του Ν. 3900/2010 (Α' 213) και του π.δ. 18/1989 (Α' 8). 3. Οι αρμόδιες για θέματα αλλοδαπών αρχές υποχρεούνται να παρέχουν πληροφορίες και κάθε δυνατή συνδρομή στον υπήκοο τρίτης χώρας που αιτείται νομικές συμβουλές, εκπροσώπηση από δικηγόρο και γλωσσική συνδρομή, προκειμένου να ασκήσει τα δικαιώματα του παρόντος άρθρου. 4. Η απαραίτητη νομική βοήθεια και εκπροσώπηση παρέχεται δωρεάν κατόπιν αιτήσεως, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3226/2004 (Α' 24), εφόσον κατά την κρίση του δικαστή η αίτηση ακύρωσης δεν είναι προδήλως απαράδεκτη ή προδήλως αβάσιμη, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 15 παράγραφοι 3 έως 6 της Οδηγίας 2005/85/ΕΚ, όπως ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το π.δ. 114/2010 (Α' 195). Η ισχύς της παραγράφου αυτής αρχίζει από 24.12.2011. 5. Αίτηση ακύρωσης κατά των αποφάσεων επιστροφής ασκείται σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 15 του Ν. 3068/2002 (Α' 274)».

70. C-383/13 PPU.

δρομή είναι δύσκολο για τους αλλοδαπούς να κατανοήσουν τις πολύπλοκες διαδικασίες επιστροφής και κράτησης, καθώς όλα τα έγγραφα είναι στην ελληνική γλώσσα, υπάρχουν αυστηρές προθεσμίες και όροι για την άσκηση προσφυγών και είναι δύσκολο να ανταποκριθούν στο δικαστικό κόστος. Τα κράτη μέλη, όπως και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, για τη χρηματοδότηση της δωρεάν νομικής βοήθειας για τους επιστρεφόμενους μπορούν να βασίζονται στον κρατικό προϋπολογισμό και το TAME (AMIF). Ωστόσο, η χρηματοδότηση αυτή, ιδίως για τις ΜΚΟ, δεν είναι πάντα συνεχής, υπάρχουν κενά και καθυστερήσεις στις πληρωμές. Σύμφωνα με στοιχεία που είχε συλλέξει το FRA το 2019, στην πράξη, οι αλλοδαποί υπό επιστροφή στην Ελλάδα **δεν επωφελούνται από δωρεάν νομική βοήθεια για τις αποφάσεις επιστροφής**⁷¹, γεγονός που επιβεβαιώνεται σε όλες τις αυτοψίες στα ΤΔΜ και ΠΡΟΚΕΚΑ, ενώ διαπιστώνεται και για την άσκηση των αντιρρήσεων κατά της διοικητικής κράτησης.

Η ελληνική κυβέρνηση, στην απάντησή της προς την Έκθεση της Επιτροπής Πρόληψης κατά των Βασανιστηρίων, το καλοκαίρι του 2024, ενημέρωσε ότι για τη χρηματοδοτική περίοδο 2021-2027 του AMIF, έχει υπάρξει ειδική πρόβλεψη για την πρόσληψη διερμηνέων στο πλαίσιο του προγράμματος «γλωσσικής συνδρομής» και πρόσληψη δικηγόρων στο πλαίσιο του προγράμματος για δωρεάν νομική συνδρομή.⁷²

Ωστόσο, απαιτείται η τροποποίηση των σχετικών διατάξεων, όταν η αίτηση για δωρεάν νομική βοήθεια αφορά αλλοδαπούς προς επιστροφή, και δη κρατούμενους. Πλέον αναμένεται η υπουργική απόφαση που προβλέπεται στην παρ. 2 του άρθρου 39 Ν. 3907/2011, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 46 Ν. 5130/2024 (Α'127/01.08.2024): «2. Με απόφαση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη και των κατά περίπτωση συναρμόδιων Υπουργών ρυθμίζονται θέματα που αφορούν στη διαδικασία και τις προϋποθέσεις παροχής νομικής συνδρομής και γενικά κάθε ειδικότερο θέμα που αναφέρεται στην

71. Βλ. έκθεση του Οργανισμού της Ε.Ε. για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (FRA) "Legal aid for returnees deprived of liberty", διαθ. σε https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-legal-aid-in-return_en.pdf.

72. Council of Europe: Committee for the Prevention of Torture, Response of the Greek Government to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Greece from 20 November to 1 December 2023, CPT/Inf (2024) 22, 12 July 2024, (σελ. 7), διαθ. σε <https://www.refworld.org/reference/countryrep/coecpt/2024/en/148304>.

εφαρμογή της παρ. 3 του άρθρου 28.⁷³». Σημειώνεται όμως ότι η παρ. 3 του άρθρου αυτού δεν αναφέρεται στη δωρεάν νομική συνδρομή, στην οποία αναφέρεται η παρ. 4.

4.3. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΕ ΠΡΟΚΕΚΑ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Το 2024 ο Συνήγορος πραγματοποίησε δειγματοληπτικά αυτοψίες σε τρία Προαναχωρησιακά Κέντρα (ΠΡΟΚΕΚΑ), της Κω (23.05.2024), της Αμυγδαλέζας στην Αττική (25.11.2024), και του Ταύρου, επίσης στην Αττική (02.12.2024). Παράλληλα, επισκέφτηκε τους χώρους κράτησης των τεσσάρων Τμημάτων Διαχείρισης Μετανάστευσης (ΤΔΜ) στη Θεσσαλονίκη, του Αγίου Αθανασίου (01.10.2024), της Θέρμης (04.10.2024), της Μυγδονίας (05.11.2024), και Θεσσαλονίκης (Κορδελιού - 06.11.2024) καθώς και της Υποδιεύθυνσης Μεταγωγών Θεσσαλονίκης (06.11.2024).

Οι αναλυτικές διαπιστώσεις του Συνηγόρου για τους χώρους και τις συνθήκες κράτησης περιλαμβάνονται στην ειδική έκθεση υπό την αρμοδιότητά του ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης βασανιστηρίων και απάνθρωπης μεταχείρισης (Ν. 4228/2014 – ΟΡΚΑΤ). Στην παρούσα Έκθεση σημειώνονται κάποιες ειδικές και γενικές παρατηρήσεις που συναρτώνται με τις διαδικασίες κράτησης ενόψει επιστροφής.

Γενικές παρατηρήσεις:

- Καταρχάς, παραμένει το πρόβλημα ότι ένας στους δέκα (1 στους 10) κρατούμενους δεν κρατούνται σε Προαναχωρησιακά Κέντρα αλλά σε Αστυνομικά Τμήματα. Μάλιστα ο Συνήγορος δέχθηκε αναφορές και το 2024

73. « (...) 3. Οι αρμόδιες για θέματα αλλοδαπών αρχές υποχρεούνται να παρέχουν πληροφορίες και κάθε δυνατή συνδρομή στον υπήκοο τρίτης χώρας που αιτείται νομικές συμβουλές, εκπροσώπηση από δικηγόρο και γλωσσική συνδρομή, προκειμένου να ασκήσει τα δικαιώματα του παρόντος άρθρου. 4. Η απαραίτητη νομική βοήθεια και εκπροσώπηση παρέχεται δωρεάν κατόπιν αιτήσεως, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3226/2004 (Α' 24), εφόσον κατά την κρίση του δικαστή η αίτηση ακύρωσης δεν είναι προδήλως απαράδεκτη ή προδήλως αβάσιμη, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 15 παράγραφοι 3 έως 6 της Οδηγίας 2005/85/ΕΚ, όπως ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το π.δ. 114/2010 (Α' 195). Η ισχύς της παραγράφου αυτής αρχίζει από 24.12.2011.»

για κράτηση σε χώρους Αστυνομικών Τμημάτων⁷⁴. Οι χώροι αυτοί είναι παντελώς ακατάλληλοι για κράτηση πέραν των ολίγων ωρών, λόγω του μεγέθους τους, της μη δυνατότητας προαυλισμού και της συνύπαρξης με υπόπτους για ποινικά αδικήματα. Η ακαταλληλότητά τους για διοικητική κράτηση ενόψει επιστροφής επιβεβαιώνεται όχι μόνο από τις αυτοψίες του Συνηγόρου, αλλά και κατά την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ⁷⁵. Κατά τις αυτοψίες στα Τμήματα Διαχείρισης Μετανάστευσης (ΤΔΜ), διαπιστώθηκαν φθορές και ακαταλληλότητα των χώρων, μη επαρκή σίτιση των κρατούμενων καθώς και απουσία διερχομένων.

- Διαπιστώθηκε ότι συνεχίστηκε και το 2024 η κράτηση οικογενειών στα ΠΡΟΚΕΚΑ, αν και όχι ως συνθήκη και εκτεταμένη πρακτική, αλλά σε μικρό αριθμό και για λίγες ημέρες, σύμφωνα με την ενημέρωση. Συγκεκριμένα οικογένειες (και με μικρά παιδιά) κρατούνταν στο ΠΡΟΚΕΚΑ Αμυγδαλέζας σε συνθήκες διαμονής ακατάλληλης καθώς η πτέρυγα ήταν απομονωμένη, περιφραγμένη με συρματοπλέγμα, χωρίς κατάλληλους χώρους. Επαναλαμβάνεται ότι η κράτηση οικογενειών, ακόμα και όταν πρόκειται για ολιγοήμερη παραμονή, πρέπει να αποφεύγεται, κατ' επιταγή της νο-

74. ΦΥ 359234 Διοικητική κράτηση τουλάχιστον 4 ημερών στο ΑΤ Αγίου Παντελεήμονα Ιρακινού πολίτη πριν τον μεταφέρουν στο ΠΡΟΚΕΚΑ, Φ.Υ. 347725 Διοικητική κράτηση Τούρκου πολίτη στο ΑΤ Χανίων, τουλάχιστον δύο μήνες μετά την αποφυλάκισή του από σωφρονιστικό κατάστημα, ενώ είχε κηρυχθεί δικαστικά αθώος κι ενώ είχε υποβάλει αίτηση ασύλου. Αναφορές ελήφθησαν και για τη διοικητική κράτηση αιτούντων διεθνής προστασία σε Αστυνομικές Διευθύνσεις: Φ.Υ. 349137 κρατούμενος αιτών διεθνής προστασία σε Δ/νση Μεταγωγών Ηρακλείου, σύζυγος και πατέρας αναγνωρισμένων προσφύγων. ΦΥ 352966, 352967: στη Δ/νση Αστυνομίας Αργολίδας, κράτηση δύο αιτούντων διεθνής προστασία πολιτών Αιγύπτου, μετά τη δικαστική τους αθώωση για την πρόκληση του ναυαγίου στην Πύλο τον Ιούνιο του 2023.

75. Βλ. Horshill κατά Ελλάδας, απόφαση ΕΔΔΑ της 1.8.2013 (αρ. προσφυγής 70427/11), παρ. 47: «τα αστυνομικά τμήματα δεν είναι χώροι κατάλληλοι για την κράτηση ατόμων που τελούν εν αναμονή της εκτέλεσης ενός διοικητικού μέτρου. Από την ίδια τη φύση τους, πρόκειται για χώρους που προορίζονται να υποδέχονται άτομα για πολύ μικρά διαστήματα». Βλ. και πρόσφατη απόφαση του για διοικητική κράτηση άνω του ενός μήνα σε ΑΤ που συνιστά παραβίαση του αρ. 3 της ΕΣΔΑ, Muhammad κατά Ελλάδας, 25.04.2024 (αρ. προσφυγής 14606/20).

μοθεσίας (άρθρο 32 Ν. 3907/2011)⁷⁶. Όταν πρόκειται δε για νεοεισερχόμενους πρέπει να υποβάλλονται αρχικά όχι σε κράτηση αλλά σε διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης (άρθρο 38 Ν. 4939/2022), κατά τις οποίες θα πληρούνται οι γενικοί κανόνες για τις υλικές συνθήκες υποδοχής και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη (άρθρο 59 του Ν. 4939/2022)⁷⁷. Αν και η παραμονή, είναι ολιγοήμερη, οι ανάγκες του πληθυσμού αυτού (παιδιά, ηλικιωμένοι, μονογονεϊκές) είναι αυξημένες και δεν μπορούν να καλυφθούν από τις υπηρεσίες και τις εγκαταστάσεις ενός ΠΡΟΚΕΚΑ (χαρακτηριστικό παράδειγμα η απουσία χώρων για τα παιδιά, όπως παιδική χαρά ή μη λειτουργία των χώρων αυτών).

- Σημειώθηκε μείωση στον αριθμό των κρατουμένων το 2024, για την οποία ως λόγος αναφέρθηκε κατά τις αυτοψίες η χορήγηση αναβολής απομάκρυνσης σε πολίτες Συρίας και η δυνατότητα της κατ' εξαίρεση κατάθεσης αίτησης για άδεια παραμονής, παρά την προηγούμενη παράτυπη είσοδο και διαμονή, βάσει σχετικής ρύθμισης στο τέλος του 2023 που παρείχε τη δυνατότητα άδειας διαμονής για εξαρτημένη εργασίας σε όσους είχαν τρία έτη παραμονής στην Ελλάδα και υπήρχε δήλωση εργο-

76. Άρθρο 32 Κράτηση ανήλικων και οικογενειών (άρθρο 17 της Οδηγίας) «1. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και οι οικογένειες με ανήλικους κρατούνται, ως έσχατη λύση, μόνο εφόσον δεν μπορούν να εφαρμοσθούν για τον ίδιο σκοπό άλλα επαρκή αλλά λιγότερο επαχθή μέτρα και για το ελάχιστο απαιτούμενο χρονικό διάστημα. 2. Στις οικογένειες που κρατούνται σε αναμονή της απομάκρυνσής τους παρέχεται χωριστό κατάλυμα, με το οποίο εξασφαλίζεται επαρκής ιδιωτική ζωή. 3. Οι υπό κράτηση ανήλικοι έχουν τη δυνατότητα να ασχολούνται με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, όπως δραστηριότητες παιχνιδιού και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που αρμόζουν στην ηλικία τους και, ανάλογα με τη διάρκεια της παραμονής τους, έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, σύμφωνα με το άρθρο 72 του Ν. 3386/2005. 4. Στους ασυνόδευτους ανήλικους παρέχεται κατά το δυνατόν κατάλυμα σε ιδρύματα τα οποία διαθέτουν προσωπικό και εγκαταστάσεις που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες προσώπων της ηλικίας τους. 5. Τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού λαμβάνονται πρωτίστως υπόψη κατά την κράτηση ανήλικων σε αναμονή απομάκρυνσης».

77. Άρθρο 59 παρ. 1 Γενικοί κανόνες για τις υλικές συνθήκες υποδοχής και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. «1.(...) Οι υλικές συνθήκες υποδοχής μπορεί να παρέχονται σε είδος ή υπό τη μορφή οικονομικού βοηθήματος και εξασφαλίζουν στους αιτούντες ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο, το οποίο εγγυάται τη συντήρησή τους και προστατεύει τη σωματική και ψυχική τους υγεία, με γνώμονα τον σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Το ίδιο βιοτικό επίπεδο εξασφαλίζεται και στην περίπτωση των αιτούντων που τελούν υπό κράτηση. Ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνεται στην περίπτωση των ευάλωτων προσώπων, σύμφωνα με την περ. λγ., του άρθρου 1 του παρόντος Κώδικα».

δότη για την απασχόλησή τους⁷⁸.

Ειδικότερες παρατηρήσεις:

4.3.α. Κράτηση σε Αστυνομικές Διευθύνσεις

Από τις αυτοψίες στα Τμήματα Διαχείρισης Μετανάστευσης προέκυψε ότι η κράτηση είναι κατά κανόνα ολιγοήμερη, έως πέντε ημέρες και στη συνέχεια οι αλλοδαποί μεταγονται σε άλλους χώρους κράτησης, κυρίως στα κρατητήρια της Υποδιεύθυνσης Μεταγωγών Θεσσαλονίκης. Ειδικά για το ΤΔΜ Μυγδονίας που έχει οριστεί ως σημείο ταυτοποίησης των ασυνόδευτων ανηλίκων που εντοπίζονται στον δρόμο, στο πλαίσιο του ΕΜΕΑ⁷⁹, ή μεταφέρονται από άλλα αστυνομικά τμήματα, **κρατούνται ένας με δύο ανήλικοι την εβδομάδα και για λίγες ώρες, χωρίς διανυκτέρευση** μέχρι να ολοκληρωθεί η ταυτοποίησή τους και να μεταθούν σε Δομή επείγουσας φιλοξενίας.

Σε κάθε χώρο κράτησης υπάρχει τουαλέτα και ντους, διακριτά. Υπάρχουν κρεβάτια κτιστά, τα οποία όμως δεν επαρκούν ή είναι στενά και η πρακτική είναι να παρέχονται στρώματα στους κρατούμενους, στο πάτωμα. Παρέχεται ζεστό νερό μέσω ηλιακού θερμοσίφωνα και κλιματισμός με ψύξη και θέρμανση, ενώ τον χειμώνα λειτουργεί και κεντρική θέρμανση. Διαπιστώθηκε ότι σε κανένα χώρο δεν υφίσταται δυνατότητα αερισμού ή έστω επαρκούς αερισμού. Η καθαριότητα πραγματοποιείται κατά κανόνα από συνεργεία καθαρισμού και πραγματοποιούνται απολυμάνσεις απεντόμωση-μυοκτονία, σε μηνιαία βάση. Τα κλινოსκεπάσματα χορηγούνται από τα Τμήματα, ωστόσο δεν είναι πάντα επαρκή. Καθαρίζονται σε πλυντήριο σε τακτική βάση, ενώ τα στρώματα αλλάζουν τακτικά ή και απολυμαίνονται σε μηνιαία βάση. Στους κρατούμενους χορηγούνται ατομικά μέσα υγιεινής, εφόσον ζητηθεί.

78. Αρθ. 193 Ν. 5078/2023: Χορήγηση νέου τύπου άδειας διαμονής για εργασία σε πολίτες τρίτων χωρών. «1. Με απόφαση του Γραμματέα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης χορηγείται άδεια διαμονής με δικαίωμα πρόσβασης στην εξαρτημένη εργασία και στην παροχή υπηρεσιών ή έργου σε πολίτες τρίτων χωρών που: α) διαθέτουν δήλωση προσφοράς εργασίας από εργοδότη στην Ελλάδα για την απασχόλησή τους με καθεστώς εξαρτημένης εργασίας ή παροχής υπηρεσιών ή έργου, β) διέμεναν στην Ελλάδα έως και την 30ή Νοεμβρίου 2023 χωρίς άδεια διαμονής, γ) συνεχίζουν να διαμένουν στην Ελλάδα και δ) συμπληρώνουν τουλάχιστον τρία (3) συνεχή έτη παραμονής στην Ελλάδα πριν από την υποβολή αίτησης, σύμφωνα με έγγραφα βέβαιης χρονολογίας. (...) 4. Οι πολίτες τρίτων χωρών που πληρούν τις προϋποθέσεις του παρόντος δύνανται να υποβάλουν αίτηση για χορήγηση της άδειας διαμονής έως την 31η Δεκεμβρίου 2024. (...)».

79. Βάσει του άρθρου 66 λ.γ. Ν. 4939/2022. «Εθνικός Μηχανισμός Επείγουσας Ανταπόκρισης. (Ε.Μ.Ε.Α.). (...) 2. Σκοπός του Ε.Μ.Ε.Α. είναι ο εντοπισμός και η άμεση παραπομπή και τοποθέτηση σε δομές επείγουσας φιλοξενίας αστέγου ασυνόδευτου ανηλίκου ή ανηλίκου που διαβιεί σε επισφαλείς συνθήκες, κατ'εφαρμογή του άρθρου 43 του Ν. 4760/2020 (Α' 247) περί της κατάργησης της προστατευτικής φύλαξης των ασυνόδευτων ανηλίκων».

Ως προς τη σίτιση, η ημερήσια κατά άτομο δαπάνη ανέρχεται στο ποσό των 5,87 ευρώ την ημέρα. Το ποσό αυτό που προσδιορίστηκε το 2001⁸⁰, δεν ανταποκρίνεται στις σημερινές τιμές που επικρατούν για την αγορά γευμάτων και προφανώς **δεν αρκεί για την κάλυψη πλήρων γευμάτων ημερησίως** (πρωινό, γεύμα, δείπνο), ενώ στα περισσότερα ΤΔΜ δεν υφίσταται κυλικείο, ώστε να είναι δυνατή η αγορά ειδών με χαμηλές, προνομιακές τιμές. Κατά κανόνα το φαγητό των κρατούμενων προμηθεύεται από την τοπική αγορά (ταβέρνες, ταχυφαγεία).

Η ιατρική περίθαλψη, σε περίπτωση που χρειαστεί, παρέχεται από τα πλησιέστερα Κέντρα Υγείας ή και εάν χρειαστεί, από τα νοσοκομεία της Θεσσαλονίκης. Κάθε Τμήμα διαθέτει κάποια στοιχειώδη φάρμακα για παροχή στους κρατούμενους.

Ως προς την επικοινωνία, οι κρατούμενοι δεν μπορούν να χρησιμοποιούν τα κινητά τους τηλέφωνα. Χρησιμοποιούν τα καρτοτηλέφωνα που βρίσκονται έξω από τα κελιά. Ελλείπει δυνατότητας χρήσης διερμηνείας, η επικοινωνία πραγματοποιείται στα αγγλικά, εάν τυχόν οι κρατούμενοι μπορούν να συνεννοηθούν στη γλώσσα αυτή, ή με νοήματα ή με συνδρομή λοιπών συγκρατούμενων. Επιπλέον, σε κάποια Τμήματα υπάρχουν εγκατεστημένες τηλεοπτικές συσκευές.

Ως προς το δικαίωμα ενημέρωσης για τις διαδικασίες και τα δικαιώματα, σε κάποια τμήματα είναι αναρτημένο στους χώρους κράτησης ενημερωτικό υλικό για τις διαδικασίες ασύλου και επιστροφής και για τα δικαιώματα των κρατουμένων, σε μετάφραση σε πολλές γλώσσες, καθώς και φυλλάδια με στοιχεία ΜΚΟ, για την εθελούσια επιστροφή μέσω του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης. Σε κάποια Τμήματα το ενημερωτικό υλικό αφορούσε μόνο τις διαδικασίες επιστροφής και τα δικαιώματα των κρατουμένων.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι ήταν ιδιαίτερα κακή η κατάσταση στον χώρο κράτησης της **Αστυνομικής Διεύθυνσης Κω**. Ο χώρος αυτός, στο ισόγειο ενός παλιού διώροφου κτιρίου διαχωρίζεται μόνο με κάγκελα από τον αίθριο χώρο, δηλαδή δεν υπάρχει καθόλου τοίχος. Σε μικρή απόσταση από τα κάγκελα έχει τοποθετηθεί διαφανής πλαστική επιφάνεια, η οποία δεν επαρκεί για την προστασία των κρατούμενων από τις καιρικές συνθήκες. Στον χώρο επικρατούσε δυσάρεστη οσμή και παρατηρήθηκαν πολλές ακαθαρσίες, βρό-

80. Ως προς το κόστος σίτισης των κρατούμενων στα αστυνομικά κρατητήρια, η ημερήσια κατ' άτομο, δαπάνη τροφοδοσίας (ημεδαπών και αλλοδαπών) ορίζεται στο άρθρο 152 Β.Δ. της 15-05-1959 «Περί κυρώσεως του Κανονισμού Οικονομικής Υπηρεσίας Χωροφυλακής», του ν.δ. 116/1969 «Περί των δαπανών ατόμων τελούντων υπό περιορισμόν» και της υπ' αριθ. 2/30866/022 από 03-08-2001 Κ.Υ.Α. των Υπουργών Οικονομικών και Δημόσιας Τάξης και ανέρχεται, σήμερα, στο ποσό των 5,87 ευρώ.

μικα στρώματα και κλινοσκεπάσματα. Η μία διαθέσιμη τουαλέτα δεν ήταν σε καλή κατάσταση. Η καθαριότητα γίνεται από τους ίδιους τους κρατούμενους. Επίσης, δεν λειτουργούσε το μοναδικό καρτοτηλέφωνο και δεν υπήρχε δυνατότητα προαυλισμού.

Παρατηρήσεις/προτάσεις:

- Συστήνεται **άμεση αύξηση του ποσού της σίτισης**, καθώς το υπάρχον δεν μπορεί να καλύψει τις διατροφικές ανάγκες ενηλίκων και ανηλίκων. Με δεδομένο, μάλιστα, ότι οι κρατούμενοι, ιδίως οι αλλοδαποί, συχνά βρίσκονται σε συνθήκες οικονομικής δυσπραγίας, είναι αναγκαία η αναμόρφωση του ποσού τουλάχιστον στο διπλάσιο, για όλους τους κρατούμενους, ανεξαρτήτως ιθαγένειας.
- Θα πρέπει να γίνει περαιτέρω ευπρεπισμός των κελιών και να χτιστούν κρεβάτια.
- Ελλείψει διερμηνέων, πρέπει να ενισχυθεί η έγγραφη ενημέρωση ως προς τις διαδικασίες ασύλου και επιστροφής, τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις οργανώσεις που μπορούν να τους βοηθήσουν, με τη διάθεση γραπτών οδηγιών σε πολλές γλώσσες.
- Τέλος, επείγει, άμεσα, να επισκευαστεί-ανακαινιστεί ο χώρος κράτησης στην Αστυνομική Διεύθυνση της Κω. Ως τότε δεν θα πρέπει να υλοποιείται κράτηση στον χώρο αυτό, καθώς συνίσταται αυτή **καθαυτή σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση**.

4.3.β. Κράτηση σε ΠΡΟΚΕΚΑ

Οι ανάγκες για συντήρηση, επισκευή και ανακαίνιση στους χώρους κράτησης είναι μεγάλες και συνεχιζόμενες, ιδίως η επισκευή των φθορών που δημιουργούνται από τον χρόνο και τη χρήση και η αντικατάσταση των υλικών και των συσκευών, που υποβαθμίζουν τις συνθήκες διαβίωσης των κρατούμενων και των εργαζόμενων. Πρόκειται για εμφανείς φθορές σε τοιχώματα, πατώματα, πόρτες αλλά και σε καλωδιώσεις, σωληνώσεις, κρεβάτια, στις τουαλέτες καθώς και σπασμένα τζάμια ή σώματα ψύξης/θέρμανσης. Εξάλλου, λόγω των φθορών στους μεταλλικούς οικίσκους (container) η ονομαστική χωρητικότητα των θέσεων δεν αντανakλά την πραγματική τους λειτουργικότητα. Για παράδειγμα, από τις 1.100 θέσεις στο ΠΡΟΚΕΚΑ στην Αμυγδαλέζα, μόνο οι 700 ήταν λειτουργικές. Σοβαρό πρόβλημα διαπιστώνεται μάλιστα στις τουαλέτες. Για την επίλυσή του, στα άμεσα σχέδια είναι η κατασκευή κοινόχρηστων χώρων υγιεινής (τουαλέτες/ντουζιέρες), προκειμένου να αποφεύγονται φθορές από την ατομική χρήση των κρατουμένων.

Για το ΠΡΟΚΕΚΑ Ταύρου, η Επιτροπή κατά των βασανιστηρίων του Συμβουλίου

ου της Ευρώπης (CPT), επισήμανε ότι οι χώροι κράτησης, διαμορφωμένοι σε σειρές κελιών με κάγκελα, είναι κατάλληλοι για κράτηση ημερών, όχι εβδομάδων ή μηνών⁸¹. Στην αυτοψία διαπιστώθηκε ότι οι χώροι έχουν ανακαινιστεί μερικώς, όμως χρειάζεται να γίνουν περαιτέρω σημαντικές εργασίες, π.χ. αντικατάσταση/επισκευή στο δάπεδο, στις τουαλέτες (που παρουσιάζουν πολύ κακή εικόνα), στις πόρτες. Υπήρχε εύκολη πρόσβαση σε πόσιμο νερό, σε ζεστό νερό για ντους και οι χώροι, τα στρώματα και τα κλινოსκεπάσματα ήταν σε καλή κατάσταση από άποψη καθαριότητας. Ως προς την επικοινωνία και «ψυχαγωγία» των κρατούμενων, υπάρχουν καρτοτηλέφωνα στους διαδρόμους. Θετικά καταγράφεται η δημιουργία χώρων με τηλεόραση, ενώ δεν υπάρχουν χώροι άθλησης και ψυχαγωγίας.

Στο ΠΡΟΚΕΚΑ Αμυγδαλέζας υπάρχει πρόσβαση σε wi-fi σύνδεση ίντερνετ και επιτρέπονται τα κινητά τηλέφωνα, γεγονός που επιτρέπει την επικοινωνία και απασχόληση των κρατούμενων. Απαιτείται ωστόσο μέριμνα για σκέπαστρα/σκίαση στους προαύλιους χώρους, προκειμένου να είναι δυνατή η παραμονή σε αυτούς, καθώς και η δημιουργία χώρων άθλησης ή/και δραστηριοτήτων.

Στο ΠΡΟΚΕΚΑ Κω οι κρατούμενοι είχαν τη δυνατότητα να βρίσκονται στο προαύλιο αλλά παραπονούνταν για την έλλειψη δομών για οποιαδήποτε αθλητική δραστηριότητα. Κρατούν στην κατοχή τους το κινητό τηλέφωνό τους από το οποίο όμως έχει αφαιρεθεί η δυνατότητα λήψης φωτογραφίας ή βίντεο.

Σημειώνεται ότι στη σχετική έκθεση της CPT⁸², η Επιτροπή συνιστά στις ελληνικές αρχές να επεκτείνουν τη δυνατότητα στους κρατούμενους να κρατήσουν τα κινητά τους ή έστω να έχουν τακτική και συχνή πρόσβαση σε αυτά, καθώς και να εξετάσουν τη δυνατότητα χρήσης της δωρεάν κλήσης τηλεδιάσκεψης μέσω Voice over Internet Protocol (VOIP). Συμπληρώνοντας θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα και για την παροχή τηλεκάρτας σε όλους τους κρατούμενους, καθώς δεν υπάρχει άλλος τρόπος επικοινωνίας με τους οικείους τους.

Σε όλες τις εγκαταστάσεις που πραγματοποιήθηκαν οι αυτοψίες, η κατάσταση καθαριότητας των στρωμάτων δεν ήταν καλή, παρά το ότι γίνεται προσπάθεια αυτά να αλλάζουν συχνά. Παρατηρήθηκε μεγάλη έλλειψη σε είδη ρουχισμού, υπόδησης και λοιπά είδη ατομικής υγιεινής. Επισημαίνεται η επιτακτική ανάγκη σταθερής παροχής σε επαρκή αριθμό αυτών των ειδών

81. CPT, CPT/Inf (2024)21, Report to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the CPT from 20 November to 1 December 2023, 12 July 2024, σελ. 3, 22-23 (προσβάσιμη στο <https://rm.coe.int/1680b0e4e1>).

82. Ό.π. σελ. 15.

στον διαμένοντα πληθυσμό και στους επιστρεφόμενους. Η παροχή των ει-
δών αυτών είτε μέσω της ΕΛ.ΑΣ. είτε μέσω της ΑΕΜΥ⁸³ θα διασφαλίσει την
αξιοπρεπή διαβίωση των κρατουμένων και την αξιοπρεπή μετακίνηση/μετα-
γωγή όσων συμπεριλαμβάνονται στις επιχειρήσεις επιστροφής.

Επίσης, όσο μεγαλύτερη είναι η διάρκεια της κράτησης τόσο μεγαλύτερη
πρέπει να είναι η μέριμνα για παροχή δραστηριοτήτων (κοινός χώρος συνά-
θροισης, χώρος λατρείας, κατάλληλος και εξοπλισμένος προαύλιος χώρος,
δραστηριότητες εκπαίδευσης/αναψυχής)⁸⁴.

Ο Συνήγορος έχει ήδη συστήσει να εξεταστούν και πρόσθετες λύσεις χρη-
ματοδότησης προκειμένου να καλυφθούν οι πάγιες αλλά και οι έκτακτες
ανάγκες που προκύπτουν. Η ανακαίνιση στα δύο ΠΡΟΚΕΚΑ της Αττικής θα
βελτιώσει τις συνθήκες ζωής των κρατουμένων και των εργαζόμενων, αυξά-
νοντας και την πραγματική λειτουργικότητα ως προς τις θέσεις. Η μέριμνα
για μεγαλύτερη και τακτική χρηματοδότηση για πλήρη αποκατάσταση των
φθορών ή/και αντικατάσταση των κατεστραμμένων οικίσκων θα βελτιώσει
τις συνθήκες υγείας και υγιεινής των κρατουμένων, ειδικά όταν η κράτηση εί-
ναι πολύμηνη⁸⁵.

4.4. ΙΑΤΡΟΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ

Η κατάσταση υγείας πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά τη διαδικα-
σία λήψης της απόφασης επιστροφής και κατά την απόφαση για τη διοικη-
τική κράτηση, που σε κάθε περίπτωση πρέπει να επιβάλλεται, μόνο εάν είναι
απολύτως απαραίτητη και δεν μπορούν να διαταχθούν εναλλακτικά μέτρα⁸⁶.

83. 'Ο.π., σελ. 24: «Η Επιτροπή συνιστά στις ελληνικές αρχές να διασφαλίσουν ότι σε κάθε αλλο-
δαπό κρατούμενο σε ΠΡΟΚΕΚΑ παρέχεται επαρκής και κατάλληλος ρουχισμός ανάλογα με
την εποχή. Αυτό απαιτεί κατάλληλη διαχείριση και συντονισμό μεταξύ των αρμόδιων φορέων
(Ελληνική Αστυνομία και Υπουργείο Υγείας)» (στο <https://rm.coe.int/1680b0e4e1>).

84. 'Ο.π. σελ. 25.

85. Σχετική και η έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των
Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ΕΠΒ)
(CPT): CPT/Inf (2024) 21, Report to the Greek Government on the visit to Greece carried out
by the CPT from 20 November to 1 December 2023, 12 July 2024, σελ. 24: «Όλα τα κελιά, τα
δωμάτια και οι χώροι υγιεινής θα πρέπει να παρέχουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαμονής σε
όρους υγιεινής και να επισκευάζονται τακτικά. Ιδιαίτερα, οι σπασμένες πόρτες, τα παράθυ-
ρα, τα συστήματα θέρμανσης, ο φωτισμός και/ή τα κρεβάτια, καθώς και οι σπασμένες ντου-
ζιέρες και οι τουαλέτες ή οι σωλήνες με διαρροή θα πρέπει να αποκαθίστανται άμεσα. Προς
τον σκοπό αυτόν, θα πρέπει να είναι διαθέσιμη η απαραίτητη χρηματοδότηση» (στο <https://rm.coe.int/1680b0e4e1>).

86. Όπως έχει σημειωθεί ήδη, το άρθρο 30 Ν. 3907/2011, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει,
αντιστρέφει αυτή τη λογική της Οδηγίας, προτάσσοντας την κράτηση.

Σε περιπτώσεις όμως που προκρίνεται η διοικητική κράτηση, αναγκαία είναι η υγειονομική και φαρμακευτική κάλυψη, τόσο για τη διασφάλιση της υγείας του αλλοδαπού, όσο και για την προστασία της δημόσιας υγείας. Κρίσιμες οι διατάξεις του άρ. 20 Ν. 3907/2011 που ορίζει ότι οι αρχές επιστροφής και απομάκρυνσης, «λαμβάνουν δεόντως υπόψη: (...) γ) την κατάσταση της υγείας του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας και τηρούν την αρχή της μη επαναπροώθησης», καθώς και του άρ. 31 ότι «Στους υπό κράτηση υπηκόους τρίτων χωρών παρέχεται επείγουσα υγειονομική περίθαλψη και η απαραίτητη θεραπευτική αγωγή. Ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνεται στις περιπτώσεις ευάλωτων ατόμων» (άρθρο 16 της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ).⁸⁷ Σημειωτέον ότι κατά το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ειδικά για κρατούμενους με χρόνιες σοβαρές ασθένειες, η έλλειψη μέριμνας για την υγεία τους εγείρει ζήτημα υπό το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ περί απαγόρευσης απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης.⁸⁸

Κατά τις αυτοψίες που διενεργήθηκαν, διαπιστώθηκε η –έστω και ολιγοήμερη– κράτηση ευάλωτων, όπως μίας μόνης γυναίκας με αναπηρία, πάσχουσας από άνοια, χωρίς να υπάρχουν κατάλληλες υποδομές για την εξυπηρέτησή της, καθώς και μιας γυναίκας με σοβαρό κάταγμα που δεν μπορούσε να μετακινηθεί, η οποία κρατούνταν με τον ανήλικο εγγονό της, μετά από αυτοκινητικό ατύχημα. Σε περιπτώσεις όπως αυτές, όπου προκύπτει ότι η κράτηση δεν πληροί τους όρους αναλογικότητας, τα κλιμάκια της ΑΕΜΥ, σύμφωνα με την ενημέρωση, καταβάλουν προσπάθειες να παραπέμπονται οι κρατούμενοι/ες στις κατάλληλες δομές είτε φιλοξενίας (δομές του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου) είτε υποστήριξης (ΕΚΚΑ, ψυχιατρικά νοσοκομεία) όσο το δυνατόν πιο σύντομα. Επίσης τον Συνήγορο του Πολίτη απασχόλησε αναφορά διοικητικά κρατούμενου αλλοδαπού προς επιστροφή, ο οποίος

87. Στο Ν. 4939/2022, άρ. 52 «Κράτηση ευάλωτων ατόμων και αιτούντων με ειδικές ανάγκες υποδοχής» ορίζεται ότι «1. Η υγεία, συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής υγείας, των αιτούντων υπό κράτηση που είναι ευάλωτα άτομα, αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των αρμόδιων αρχών. Στις περιπτώσεις κράτησης, οι αρμόδιες αρχές εξασφαλίζουν τακτική παρακολούθηση και επαρκή υποστήριξη, λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαίτερη κατάστασή τους, συμπεριλαμβανομένης της υγείας τους».

88. Απόφαση Ε.Ε. κατά Ελλάδας, από 05.10.2023 (αρ. προσφ. 16127/20), που αφορούσε αιτούσα άσυλο οροθετική σε κέντρο υποδοχής. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3, καθώς η καθυστέρηση στη χορήγηση της αντιρετροϊκής αγωγής, οφειλόταν στις ελληνικές αρχές, που δεν ενήργησαν με τη δέουσα επιμέλεια και δεν έλαβαν όλα τα μέτρα που εύλογα αναμένονταν για την προστασία της υγείας. Το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη και έγγραφο του Συνηγόρου προς τις αρχές, για το καθήκον διασφάλισης της ιατρικής περίθαλψης όσων πάσχουν από σοβαρές ασθένειες και, κατά προτεραιότητα, των ατόμων που πάσχουν από HIV και των θυμάτων βιασμού. Διαθ. σε <https://www.echrcaselaw.com/apofaseis-edda/ellipsis-iatriki-perithalpsi-se-prosfiga-pasxousa-apo-hiv-mazi-me-apanthropes-sinthikes-se-ellinikous-katavlistous-katadiki-gia-apanthropi-kai-ekseftelistiki-metaxeirisi/>.

ήταν οροθετικός και δεν μπορούσε να λάβει την αντιρετροϊκή του αγωγή για το διάστημα που κρατούνταν, λόγω του ότι δεν ήταν ασφαλισμένος και δεν είχε ισχύον διαβατήριο.⁸⁹

Στο ΠΡΟΚΕΚΑ Ταύρου, υπηρεσίες υγείας, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και διερμηνείας, παρέχονται τις καθημερινές, 07.00-16.00, ενώ υπάρχει νοσηλεύτης έως τις 20.00., από Κλιμάκιο της Ανώνυμης Εταιρείας Μονάδων Υγείας (ΑΕΜΥ), που στελεχώνεται από 1 γιατρό, 3 νοσηλεύτες, 1 επισκέπτη υγείας, 1 ψυχολόγο, 1 κοινωνικό λειτουργό, 1 διοικητικό υπάλληλο και 2 διερμηνείς (για ουρντού/μπατζάμπι και αραβικά). Τα Σάββατα υπάρχει πρωινή βάρδια νοσηλείας. Το ιατρείο περιλαμβάνει ένα εξεταστήριο με τον βασικό εξοπλισμό (εξεταστική κλίνη) και γραφείο διοικητικών διαδικασιών. Υπάρχουν ελλείψεις σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό, όπως υπολογιστές και ίντερνετ, καθώς και στην παροχή θέρμανσης. Οι παραπομπές σε νοσοκομείο πραγματοποιούνται και με οχήματα της Αστυνομίας.

Στους νεοεισερχόμενους κρατούμενους αρχικά γίνεται η πρώτη εκτίμηση (screening) από την επισκέπτρια υγείας προκειμένου να διαπιστωθούν τυχόν προβλήματα που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης ή είναι μεταδοτικά και να συμπληρωθεί η ηλεκτρονική κάρτα υγείας στο αρχείο της ΑΕΜΥ. Όσοι πάσχουν από κάποιο μεταδιδόμενο νόσημα κρατούνται χωριστά. Στις περιπτώσεις όπου χρειάζονται περαιτέρω εξετάσεις, τα περιστατικά παραπέμπονται στην Πολυκλινική στην Ομόνοια (η οποία ανήκει στο Νοσοκομείο Ευαγγελισμός). Γενικά, κάθε ιατρική πράξη, συνταγογράφηση, παραπομπή και όποια άλλη ενέργεια, καταγράφεται στην κάρτα αυτή. Για κάθε ιατρικό πρόβλημα επιλαμβάνεται ο γιατρός της ΑΕΜΥ και αν χρειάζεται, γίνεται παραπομπή σε εξωτερικά ιατρεία ή σε νοσοκομείο. Ομοίως τα έκτακτα περιστατικά ή οι τραυματισμοί μπορεί να αντιμετωπίζονται με τη μεταφορά σε εφημερεύον νοσοκομείο. Μάλιστα, κάποιες φορές, λόγω αναμονής του ασθενοφόρου, χρησιμοποιείται η χρήση του περιπολικού για τη μεταφορά.

Η προμήθεια φαρμάκων –πέρα από τις δαπάνες μέσω ΑΕΜΥ και ΕΛ.ΑΣ.– γίνεται από κοινωνικά φαρμακεία (π.χ. κοινωνικό φαρμακείο Ταύρου, Φαρμακοποιοί του Κόσμου). Κατά την αυτοψία προέκυψε ότι ο πληθυσμός που κρατείται έχει αυξημένες ανάγκες σε ψυχιατρική υποστήριξη και χορήγηση φαρμάκων. Μέσω συνεργασίας με τον ΟΚΑΝΑ, ψυχίατρος επισκέπτεται κάθε εβδομάδα το Κέντρο, παρακολουθεί τα περιστατικά και προβαίνει στη συνταγογράφηση φαρμακευτικής αγωγής (ωστόσο δεν υπάρχει η δυνατότητα χορήγησης φαρμάκων που απαιτούν συνταγή σε διπλή κόκκινη διαγράμμιση).

89. ΦΥ 362248 ΠΡΟΚΕΚΑ Αμυδαλέζας. Ο κρατούμενος αφέθηκε ελεύθερος αμέσως μετά τη σχετική παρέμβαση του δικηγόρου του αναφερόμενου.

Επίσης, κάθε Παρασκευή ειδικός θεραπευτής του ΟΚΑΝΑ πραγματοποιεί ομαδική συνεδρία με τους κρατούμενους που το επιθυμούν. Σημειώθηκε ότι κατ' εκτίμηση καλύπτεται μόλις 10% των αναγκών ψυχιατρικής αγωγής, καθώς οι μισοί σχεδόν κρατούμενοι λαμβάνουν ψυχιατρική αγωγή.

Στο ΠΡΟΚΕΚΑ Αμυγδαλέζας το Κλιμάκιο της ΑΕΜΥ στελεχώνεται από 1 γιατρό (άνευ ειδικότητας), 1 οδοντίατρο, 4 νοσηλευτές, 2 ψυχολόγους, 2 επισκέπτες υγείας, 2 κοινωνικούς λειτουργούς, 1 διοικητικό υπάλληλο και 1 διερμηνέα για γλώσσες αραβικά και γαλλικά (ενώ υπήρχε διερμηνέας και για ουρντού-μπάγκλα). Διαπιστώθηκε ότι το οδοντιατρείο είναι λειτουργικό, με επαρκή εξοπλισμό και στελέχωση. Τα κυριότερα προβλήματα που εντοπίστηκαν είναι α) η έλλειψη φαρμάκων, β) ο ανεπαρκής εξοπλισμός, γ) ο μεγάλος αριθμός ψυχιατρικών περιστατικών, τα οποία αντιμετωπίζονται από την επίσκεψη στον ψυχίατρο που διατίθεται από τον ΟΚΑΝΑ στη Διεύθυνση Αλλοδαπών στην Πέτρου Ράλλη. Πέρα όμως από την ιατρική παρακολούθηση, υπάρχει και μεγάλη ανάγκη στη χορήγηση ψυχιατρικών φαρμάκων, η οποία δεν καλύπτεται από τις προμήθειες του ιατρείου της ΑΕΜΥ.

Γενικά, ως προς την ψυχιατρική περίθαλψη, τα κλιμάκια δεν διαθέτουν τακτικά ψυχίατρο, επομένως η παρακολούθηση γίνεται από τους ψυχολόγους και ο ιατρικός έλεγχος από τα νοσοκομεία. Επίσης προκύπτει δυσλειτουργία στο σύστημα συνταγογράφησης. Η χορήγηση φαρμάκων, ψυχιατρικών και άλλων, γίνεται από τα αποθέματα της ΑΕΜΥ και των ΠΡΟΚΕΚΑ, με δαπάνες της ΕΛ.ΑΣ., που όμως δεν επαρκούν πάντα για την κάλυψη των αναγκών, ενώ δεν υπάρχει η δυνατότητα χορήγησης φαρμάκων που απαιτούν ειδική (δίγραμμα) συνταγή, η οποία δεν είναι δυνατόν να εκδοθεί λόγω έλλειψης ΑΜΚΑ⁹⁰. Για τις ελλείψεις η ΑΕΜΥ απευθύνεται στα κοινωνικά φαρμακεία.

Σημειώνεται ότι ως προς την υγειονομική κάλυψη και τη δυνατότητα συνταγογράφησης για τους διοικητικά κρατούμενους αλλοδαπούς υπό επιστροφή (σε ΠΡΟΚΕΚΑ ή άλλες αστυνομικές υπηρεσίες), η ρύθμιση από το 2016 για την έκδοση Κάρτας Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΚΥΠΑ), δεν υλο-

90. Ν. 4600/2019 «Εκσυγχρονισμός και Αναμόρφωση Θεσμικού Πλαισίου Ιδιωτικών Κλινικών, Σύσταση Εθνικού Οργανισμού Δημόσιας Υγείας, Σύσταση Εθνικού Ινστιτούτου Νεοπλασιών και λοιπές διατάξεις για ηλεκτρονική συνταγογράφηση». Κατ' εξαίρεση η συνταγογράφηση γίνεται με χειρόγραφη κόκκινη μονόγραμμη/δίγραμμα συνταγή, έως ότου το μηχανογραφικό σύστημα της ΗΔΙΚΑ προσαρμοστεί στις διατάξεις του νόμου, μεταξύ άλλων για όσους αλλοδαπούς δεν έχουν ΑΜΚΑ.

ποιήθηκε ποτέ.⁹¹ Δεν είναι, άλλωστε, δικαιούχοι έκδοσης Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ)⁹² ούτε Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΠΑΑΥΠΑ)⁹³, ενώ δεν υπάγονται στις διατάξεις περί Προσωρινού Αριθμού Υγειονομικής Περίθαλψης Κρατούμενου (ΠΑΥΠΕΚ) σε Σωφρονιστικό Κατάστημα⁹⁴. Αναφέρονται ως δικαιούχοι μόνο στις ρυθμίσεις για την έκδοση Προσωρινού Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΠΑΜΚΑ)⁹⁵, που αφορά τον εμβολιασμό κατά του Covid19, και άρα, είναι εξαιρετικά πιθανό να μην έχει χορηγηθεί σε πολίτες τρίτων χωρών μετά την κατάργηση της υποχρεωτικότητας του εμβολιασμού, και δη σε νεοεισερχόμενους. Παράλληλα, για την καταχώριση συνταγών στο Σύστημα Ηλεκτρονικής Συνταγογράφησης (ΣΗΣ) και εκτέλεσής τους από τους φαρμακοποιούς για πολίτες τρίτων χωρών που δεν διαθέτουν ΑΜΚΑ ή ΠΑΑΥΠΑ, ΠΑΥΠΕΚ, ΠΑΜΚΑ, απαιτείται ο ιατρός να είναι εγγεγραμμένος ως χρήστης του ΣΗΣ και να προβαίνει στην ταυτοποίηση του ασθενούς με την επίδειξη του ισχύοντος διαβατηρίου του⁹⁶. Ωστόσο, αφενός πολλοί διοικητικά κρατούμενοι δεν κατέχουν ισχύον διαβατήριο, αφετέρου, οι ιατροί της ΑΕΜΥ δεν μπορούν να συνταγογραφήσουν φάρμακα –ακόμα και για κρατούμενους που διαθέτουν ΑΜΚΑ– εφόσον δεν διαθέτουν κωδικούς συνταγογράφησης στο Σύστημα Ηλεκτρονικής Συνταγογράφησης (ΣΗΣ - ΗΔΙΚΑ).

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει ήδη συστήσει στις αρμόδιες αρχές της Ελληνικής Αστυνομίας να διερευνηθούν, αυτοτελώς, και σε συνεργασία με τα

91. ΚΥΑ αριθ. Α3(γ)/ ΓΠ/οικ. 25132/ 4.4.2016 (άρθρο 3 παρ. 1). Δεν έχουν δηλαδή πρόσβαση στο σύνολο των παροχών που προβλέπει το άρθρο 33 του Ν. 4368/2016. «1. Ανασφάλιστοι και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως προσδιορίζονται στην παράγραφο 2 του παρόντος, έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης στις Δημόσιες Δομές Υγείας και δικαιούνται νοσηλευτικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης».

92. Υπουργική Απόφαση 80320/109864/2023, Β' 7280.

93. ΚΥΑ 605869/2022.

94. Ν. 4985/2022, άρθρο 84 και ΚΥΑ 16177/2023 –Β' 3274.

95. Άρθρο 248 Ν. 4782/2021, Υπουργική Απόφαση 2981/2021 - Β' 2197.

96. Η Υπουργική Απόφαση υπ' αρ Δ3(α)/33959/2024 (Β' 3800) «Εφαρμογή του Συστήματος Ηλεκτρονικής Συνταγογράφησης (ΣΗΣ) σε πολίτες τρίτων χωρών και Ευρωπαίους πολίτες» θεσπίζει τη διαδικασία εφαρμογής της χρήσης του ΣΗΣ σε πολίτες τρίτων χωρών που διαμένουν προσωρινά στην Ελλάδα και είναι ανασφάλιστοι. Στη συνταγογράφηση έχουν πρόσβαση οι ιατροί που είναι πιστοποιημένοι ως χρήστες του ΣΗΣ. Για την ταυτοποίηση του πολίτη τρίτης χώρας, απαιτείται διαβατήριο σε ισχύ. Παράλληλα, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση 30268/2022 (Β' 2673/31.05.2022) δικάζωμα να συνταγογραφούν φάρμακα, θεραπευτικές πράξεις και διαγνωστικές εξετάσεις στους ανασφάλιστους και τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες έχουν οι ιατροί των νοσοκομείων του ΕΣΥ καθώς και οι απασχολούμενοι στις δομές υποδοχής και ταυτοποίησης. Οι ιδιώτες ιατροί μπορούν να συνταγογραφούν για ανασφάλιστους ασθενείς για συγκεκριμένες παθήσεις, εφόσον είναι πιστοποιημένοι στο Σύστημα Ηλεκτρονικής Συνταγογράφησης.

Υπουργεία Υγείας, Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Ψηφιακής Μεταρρύθμισης λύσεις για τα ζητήματα που προκύπτουν σχετικά με την υγειονομική περίθαλψη και τη συνταγογράφηση φαρμάκων για τους ανασφάλιστους διοικητικά κρατούμενους. Η μέριμνα αυτή είναι αναγκαία για την προστασία της υγείας των κρατούμενων αλλά και της δημόσιας υγείας⁹⁷. Άλλωστε, για τους ίδιους λόγους προέβη ο νομοθέτης και στη θέσπιση του αριθμού ΠΑΥΠΕΚ και την πλήρη ιατρική και φαρμακευτική κάλυψη για τους ανασφάλιστους κρατούμενους σε σωφρονιστικά καταστήματα⁹⁸.

4.5. ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ (CPT)

Μετά την επίσκεψή της στην Ελλάδα τον Νοέμβριο του 2023, η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης «για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής μεταχείρισης και Τιμωρίας» (CPT), δημοσίευσε τον Ιούλιο 2024 την έκθεσή της με συμπεράσματα και προτάσεις που αφορούν την κράτηση αλλοδαπών σε ΠΡΟΚΕΚΑ, Αστυνομικά Τμήματα και «Κλειστά Κέντρα Ελεγχόμενης Πρόσβασης» (ΚΚΕΠ) στα νησιά του Αιγαίου⁹⁹. Η Επιτροπή επεσήμανε συμπερασματικά ότι οι ελληνικές αρχές δεν έχουν λάβει ικανοποιητικά μέτρα για να αντιμετωπίσουν τις σοβαρές διαρθρωτικές ελλείψεις που είχε αναδείξει σε προηγούμενες επισκέψεις της. Ως προς το ζήτημα της κράτησης, η Επιτροπή συνιστά στις ελληνικές αρχές να επανεξετάσουν την προσέγγισή τους απέναντι στην κράτηση αλλοδαπών βάσει της μεταναστευτικής νομοθεσίας, ώστε να διασφαλιστεί ότι αυτή εφαρμόζεται μόνο ως έσχατο μέτρο στην πράξη.

Σύμφωνα με την έκθεση, τα περισσότερα από τα ΠΡΟΚΕΚΑ δεν βρέθηκαν κατάλληλα για μακρά διαμονή, είχαν ανεπαρκείς εγκαταστάσεις και παροχές και ελλείψεις σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Επίσης καταγράφηκαν

97. Ο Συνήγορος απέστειλε το με αρ. 362248/63231/2024 από 10/12/2024 έγγραφο στο Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ. ζητώντας διευκρινίσεις σχετικά με τα ζητήματα που τίθενται ως προς την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη εν γένει των κρατούμενων και ειδικά των οροθετικών.

98. Στην απόφαση για τη χορήγηση του ΠΑΥΠΕΚ λαμβάνεται υπόψη: «20. Το γεγονός ότι με την παρούσα ρύθμιση λαμβάνεται μέριμνα για την υγειονομική κάλυψη των ανασφάλιστων κρατούμενων στα Σωφρονιστικά Καταστήματα της χώρας, ώστε να απολαμβάνουν κατά τη διάρκεια της κράτησής τους ισότιμης πρόσβασης στο Δημόσιο Σύστημα Υγείας, σε εφαρμογή του άρθρου 21 παρ. 3 του Συντάγματος».

99. Έκθεση CPT από την επίσκεψή της στην Ελλάδα το διάστημα 20.11.2023-1.12.2023, CPT/Inf (2024) 2021, <https://rm.coe.int/1680b0e4e1>, δημοσιευθείσα την 12.07.2024. Βλ. επίσης <https://rm.coe.int/1680b0e4e3>, Συνοπτική παρουσίαση, CPT/Inf (2024) 21 – Part Απάντηση της Ελληνικής Κυβέρνησης, CPT/Inf (2024) 22 <https://rm.coe.int/1680b0e4e4>.

η έλλειψη διερμηνείας, η ανεπαρκής ενημέρωση των αλλοδαπών για τα δικαιώματα και την κατάστασή τους, η έλλειψη δωρεάν νομικής βοήθειας και πρόσβασης σε κινητά τηλέφωνα. Η Επιτροπή εισηγήθηκε τη μεταρρύθμιση του συστήματος κράτησης μεταναστών, από πλευράς εγκαταστάσεων, καθεστώτος διαβίωσης και καταρτισμένου προσωπικού¹⁰⁰.

100. Αναλυτικά βλ. Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Ειδική Έκθεση 2024, Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης σε www.synigoros.gr.

5. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Όπως ήδη αναλύθηκε, ο Συνήγορος του Πολίτη, ως συνταγματική αρχή με αποστολή την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ως εθνικός μηχανισμός για την παρακολούθηση των αναγκαστικών επιστροφών, συνεργάζεται με τον Οργανισμό Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex). Όπως προβλέπει ο Κανονισμός Ε.Ε. 2019/1896 για τους εθνικούς μηχανισμούς εξωτερικού ελέγχου, συνεχίζει να μετέχει με οκτώ (8) ειδικούς επιστήμονες στην ευρωπαϊκή «δεξαμενή» παρατηρητών (EU Pool of Monitors) του Frontex για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις αναγκαστικής επιστροφής, διατηρώντας παράλληλα τις επιφυλάξεις του για το γεγονός ότι αυτή η ευρωπαϊκή «δεξαμενή» καθιστά εσωτερικό τελικά τον έλεγχο των επιστροφών που συντονίζει, αλλά και ελέγχει ο Frontex. Για τον λόγο αυτόν, ο Συνήγορος του Πολίτη συνεχίζει τη συνεργασία με ομόλογούς του ανεξάρτητους θεσμούς άλλων κρατών μελών της Ε.Ε. για την ενίσχυση της διαφάνειας στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας δικτύωσης που έχει αναλάβει («Πρωτοβουλία του Ναυπλίου»), την οποία στηρίζει το Συμβούλιο της Ευρώπης.¹⁰¹

Επιπλέον, ο Υπεύθυνος Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Frontex κοινοποιεί στον Συνήγορο του Πολίτη, σύμφωνα με τον ίδιο Κανονισμό, τις καταγγελίες για παραβίαση δικαιωμάτων σε επιχειρήσεις του Frontex από πράξεις των εμπλεκόμενων οργάνων του κράτους μέλους.

101. Βλ. σχετ. Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση 2019 «Επιστροφές Αλλοδαπών», κεφ. 5 Πρωτοβουλία του Συνηγόρου του Πολίτη για τα ανθρώπινα δικαιώματα στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις επιστροφής αλλοδαπών (σελ. 28-29) (www.synigoros.gr).

6. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ

6.1. Ο ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Ο ανεξάρτητος έλεγχος κατά τις διαδικασίες στα σύνορα, όπως αυτές διεξάγονται και όπως επιπλέον εισάγονται με το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, αποτελεί θεσμικό εργαλείο για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και τη διαφάνεια της δράσης των αρμόδιων κρατικών οργάνων.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 10 του Κανονισμού Διαλογής (Screening Regulation)¹⁰² και το άρθρο 43 του Κανονισμού για τις διαδικασίες ασύλου (Asylum Procedure Regulation)¹⁰³ προβλέπουν ρητώς έναν **ανεξάρτητο μηχανισμό παρακολούθησης θεμελιωδών δικαιωμάτων**, ο οποίος, μεταξύ άλλων, καλύπτει όλες τις δραστηριότητες που αναλαμβάνουν τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή των Κανονισμών και παρακολουθεί τη συμμόρφωση με το ενωσιακό και το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένου του Χάρτη, ιδίως σε ό,τι αφορά την πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, την αρχή της μη επαναπροώθησης, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και τους σχετικούς κανόνες για την κράτηση, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών διατάξεων του εθνικού δικαίου για την κράτηση, κατά τη διάρκεια του ελέγχου διαλογής.

102. Κανονισμός (Ε.Ε.) 2024/1356 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Μαΐου 2024 για τη θέσπιση ελέγχου διαλογής υπηκόων τρίτων χωρών στα εξωτερικά σύνορα και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 767/2008, (Ε.Ε.) 2017/2226, (ΕΕ) 2018/1240 και (Ε.Ε.) 2019/817. άρθρο 10.

103. Κανονισμός (Ε.Ε.) 2024/1348 Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Μαΐου 2024 για τη θέσπιση κοινής διαδικασίας διεθνούς προστασίας στην Ένωση και την κατάργηση της οδηγίας 2013/32/ΕΕ. άρθρο 43 παρ. 4. «Με την επιφύλαξη και συμπληρωματικά προς τον μηχανισμό παρακολούθησης που προβλέπεται στο άρθρο 14 του κανονισμού (Ε.Ε.) 2021/2303, κάθε κράτος μέλος προβλέπει μηχανισμό για την παρακολούθηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε σχέση με τη διαδικασία στα σύνορα που πληροί τα κριτήρια που ορίζονται στο άρθρο 10 του κανονισμού (Ε.Ε.) 2024/1356».

Ιδιαίτερη αναφορά στον Κανονισμό Διαλογής γίνεται στον ρόλο θεσμών, όπως ο Συνήγορος του Πολίτη: «Τα κράτη μέλη θεσπίζουν επαρκείς εγγυήσεις για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας του ανεξάρτητου μηχανισμού παρακολούθησης. Οι **εθνικοί διαμεσολαβητές** και οι **εθνικοί οργανισμοί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών μηχανισμών πρόληψης, που έχουν συσταθεί δυνάμει του προαιρετικού πρωτοκόλλου στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1984 κατά των βασανιστηρίων ή άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας**, συμμετέχουν στη λειτουργία του ανεξάρτητου μηχανισμού παρακολούθησης, **μπορούν δε να ανατεθούν σε αυτούς όλα ή μέρος των καθηκόντων του ανεξάρτητου μηχανισμού παρακολούθησης**. Ο ανεξάρτητος μηχανισμός παρακολούθησης μπορεί επίσης να περιλαμβάνει σχετικές διεθνείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις και δημόσιους φορείς **που είναι ανεξάρτητοι από τις αρχές που διενεργούν τον έλεγχο διαλογής**». ¹⁰⁴

Παράλληλα, σύμφωνα με τον ίδιο Κανονισμό, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) εκδίδει γενικές κατευθυντήριες γραμμές για τα κράτη μέλη σχετικά με τη σύσταση μηχανισμού παρακολούθησης και την ανεξάρτητη λειτουργία του. ¹⁰⁵

Στο πλαίσιο αυτό, ο Οργανισμός εξέδωσε αρχικά το 2022 τις κατευθυντήριες αυτές οδηγίες ¹⁰⁶, σύμφωνα με τις οποίες οι εθνικοί μηχανισμοί ελέγχου των συνόρων θα πρέπει να διαθέτουν: i) Πλήρη ανεξαρτησία και αυτονομία για την εκτέλεση του έργου τους, ii) Ευρεία εντολή παρακολούθησης όλων των πτυχών των συνοριακών επιχειρήσεων ανά πάσα στιγμή, iii) Επαρκείς εξουσίες ώστε να διαθέτουν απρόσκοπτη πρόσβαση στην παρακολούθηση των επιχειρήσεων και στα αρχεία, όπως και όταν παραστεί ανάγκη, iv) Σχετικές διεπιστημονικές νομικές γνώσεις και εμπειρογνωμοσύνη για τα θεμελιώδη δικαιώματα και τη μετανάστευση για τη διαχείριση ενός ευρέος φάσματος

104. Βλ. όπως παραπάνω, άρθρο 10 του Κανονισμού Διαλογής 2024/1356.

105. Προοίμιο παρ. 27 «Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συστάθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 168/2007 του Συμβουλίου (15) (ο «Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων») θα πρέπει να θεσπίσει γενικές κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τη σύσταση και την ανεξάρτητη λειτουργία αυτού του μηχανισμού παρακολούθησης. Επιπλέον, τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν τη στήριξη του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων για την ανάπτυξη του εθνικού τους μηχανισμού παρακολούθησης. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να συμβουλευόμαστε τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων σχετικά με τον καθορισμό της μεθοδολογίας για τον εθνικό τους μηχανισμό παρακολούθησης και σχετικά με τα κατάλληλα μέτρα κατάρτισης».

106. European Union Agency for Fundamental Rights, establishing national independent mechanisms to monitor fundamental rights compliance at EU external borders: practical guidance, Publications Office of the European Union, 2022, διαθ. σε <https://data.europa.eu/doi/10.2811/03425>.

καταστάσεων, όπως η διαχείριση παιδιών ή ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, ν) Επαρκείς πόρους και χρηματοδότηση για να εργάζονται αποτελεσματικά, vi) Λειτουργία με διαφάνεια και δημοσίευση εκθέσεων για το έργο τους, συμπεριλαμβάνοντας τη διατύπωση συστάσεων, vii) Συνεργασία με υφιστάμενους ελεγκτικούς μηχανισμούς, viii) Αντίστοιχο καθήκον των αρμόδιων υπηρεσιών για τα εθνικά σύνορα και τη μετανάστευση να διαβουλεύονται και να ενημερώνουν τους εθνικούς μηχανισμούς ελέγχου των συνόρων.

Στη συνέχεια, τον Σεπτέμβριο του 2024, επικαιροποιώντας τις ως άνω οδηγίες, ο Οργανισμός εξέδωσε τον Οδηγό «Παρακολούθηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τις διαδικασίες διαλογής και ασύλου – Οδηγός για ανεξάρτητους εθνικούς μηχανισμούς»¹⁰⁷, και εξειδίκευσε το ανωτέρω πλαίσιο τονίζοντας τη σημασία της ανεξαρτησίας και της προτεραιοποίησης και αξιοποίησης θεσμών όπως οι εθνικοί διαμεσολαβητές και οι εθνικοί μηχανισμοί πρόληψης βασανιστηρίων (όπως και οι εξωτερικοί μηχανισμοί παρακολούθησης των αναγκαστικών επιστροφών) για την ανάληψη των αρμοδιοτήτων που απορρέουν από τους Κανονισμούς.¹⁰⁸

Ειδικά ως προς τις αναγκαστικές επιστροφές, σε επικαιροποίηση των Οδηγίων του, τον Οκτώβριο του 2024, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων συστήνει στα κράτη μέλη να λάβουν υπόψη την εμπειρία των μηχανισμών ελέγχου των αναγκαστικών επιστροφών, ενόψει του ορισμού των εθνικών

107. «Monitoring fundamental rights during screening and the asylum border procedure – A guide on national independent mechanisms», 17/9/2024, διαθ. σε <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/border-rights-monitoring>.

108. Βλ. σχετ. 1.2 *National ombudspersons and national human rights institutions, including national preventive mechanisms under the United Nations (UN) Optional Protocol to the United Nations Convention against Torture (OPCAT), should participate in the operation of the mechanism and should be prioritised when considering who to appoint for the monitoring* και 8.3 *In order to avoid duplication, the tasks and activities of the mechanism should be designed to build on existing monitoring mandates at the national (e.g. national human rights and ombuds institutions, national preventive mechanisms and forced return monitoring systems set up under the Return Directive (Directive 2008/115/EC)), regional (e.g. Council of Europe) and international (e.g. UN) levels.*

ανεξάρτητων μηχανισμών παρακολούθησης υπό το νέο Σύμφωνο.¹⁰⁹

Επομένως, για την εγγύηση του σεβασμού των δικαιωμάτων των αλλοδαπών και της διαφάνειας της διοικητικής δράσης στα σύνορα, προκρίνεται η αξιοποίηση της υφιστάμενης αρμοδιότητας και τεχνογνωσίας εθνικών μηχανισμών παρακολούθησης, όπως είναι ο Συνήγορος του Πολίτη, μια ρητώς¹¹⁰ συνταγματικά κατοχυρωμένη Ανεξάρτητη Αρχή (άρθρα 101α & 103 παρ. 9), που όχι μόνο λειτουργεί επί 27 έτη ως ο εθνικός διαμεσολαβητής μεταξύ των πολιτών και της διοίκησης, αλλά διαθέτει και πολυετή πείρα στις ειδικές αρμοδιότητες που ασκεί ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων¹¹¹ (OPCAT) αλλά και ως Εθνικός Μηχανισμός Παρακολούθησης των αναγκαστικών επιστροφών, με τα μέγιστα εχέγγυα ανεξαρτησίας.

6.2. Ο ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε τον Μάρτιο του 2025 την πρότασή της για την αντικατάσταση της Οδηγίας Επιστροφών με έναν **Κανονισμό**¹¹² για ένα κοινό σύστημα επιστροφών των πολιτών τρίτων χωρών που διαμένουν

109. FRA, Forced Return Monitoring Systems – 2024 update,

<https://fra.europa.eu/en/publication/2024/forced-return-monitoring-systems-2024-update?kw=independent>.

Χαρακτηριστικά σημειώνεται στην Εισαγωγή ότι «In 2024, the EU pact on migration and asylum introduced a new obligation: by mid2026, Member States must have independent national mechanisms to monitor fundamental rights compliance during the screening of new arrivals and asylum procedures at borders. Member States' experience in monitoring forced returns will be helpful to design effective national independent monitoring mechanisms under the pact on migration and asylum» (...) «Although in practice the Frontex pool of forced return monitors has operational autonomy, FRA suggested that it should be managed by an independent body outside Frontex.» και στην παρ. 2. 1. «To be effective, monitoring should be carried out by an entity that is sufficiently independent from the authority in charge of returns». (...) Those Member States that appointed national preventive mechanisms as the bodies in charge of forced return monitoring offer the strongest guarantees of independence but may face other challenges, such as limited resources.(...).

110. Σε αντίθεση με άλλους φορείς ή ανεξάρτητες αρχές που προβλέπονται στην κοινή νομοθεσία.

111. Νόμος 4228/2014 - ΦΕΚ 7/Α/10-1-2014 «Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών».

112. Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με τη θέσπιση κοινού συστήματος για την επιστροφή των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν παράνομα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και την κατάργηση της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της οδηγίας 2001/40/ΕΚ του Συμβουλίου και της απόφασης 2004/191/ΕΚ του Συμβουλίου, COM/2025/101 final, διαθ. σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52025PC0101>.

παράτυπα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πρόταση αναμένεται να συζητηθεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.

Μεταξύ των βασικών σημείων του νέου υπό ψήφιση Κανονισμού είναι οι κοινές διαδικασίες για την έκδοση αποφάσεων επιστροφής και η θέσπιση ευρωπαϊκής εντολής επιστροφής ("European Return Order" (ERO), η ίδρυση «κέντρων επιστροφής» (return hubs) από κράτη μέλη σε τρίτες χώρες, η σημαντική διεύρυνση των πιθανών χωρών στις οποίες οι αλλοδαποί μπορούν να επιστραφούν αναγκαστικά, πέραν της χώρας καταγωγής τους, η δυνατότητα κράτησης για μέγιστη περίοδο 24 μηνών (αντί για 18), η επέκταση της περιόδου απαγόρευσης εισόδου (entry ban) έως και δέκα έτη κ.ά.¹¹³

Στα θετικά καταγράφεται η ενίσχυση της πρόβλεψης περί ενός ανεξάρτητου μηχανισμού που να επιβλέπει τις διαδικασίες για τις αναγκαστικές επιστροφές. Εξάλλου, και για τα προβλεπόμενα κέντρα επιστροφών (return hubs), τόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) αναφέρουν ως προϋπόθεση την ύπαρξη ενός ανεξάρτητου φορέα ή μηχανισμού για την παρακολούθηση της εφαρμογής των συμφωνιών¹¹⁴ και για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων¹¹⁵.

Στην πρόταση Κανονισμού προβλέπονται επίσης:

- A)** αυστηρές διασφαλίσεις καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας επιστροφής, ώστε να εξασφαλίζεται ότι η διαδικασία αυτή διεξάγεται με **πλήρη σεβασμό των διεθνών προτύπων για τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα**
- B)** τα κράτη μέλη προβλέπουν **έναν ανεξάρτητο μηχανισμό παρακολούθησης του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων** κατά τη διάρκεια

113. Βλ. Παρατηρήσεις για τον νέο Κανονισμό από τον ECRE, διαθ. σε <https://ecre.org/proposal-for-an-eu-return-regulation/>.

114. Βλ. Questions and Answers on the Commission proposal for a new Common European System for Returns, 11/3/2025, «A clear number of safeguards would have to be part of the agreements or arrangements, such as the existence of an independent body or mechanism to monitor the application of the agreement or arrangement». διαθ. σε https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_25_725.

115. «9. Considering the serious fundamental rights risks connected with the running of return hubs, any agreement which may be concluded with third countries envisaging the establishment of return hubs should include provisions on effective and independent human rights monitoring mechanisms.» και «121. An effective and independent fundamental right monitoring system is preventative, as it reduces the risk of fundamental rights violations» Βλ. European Union: European Agency for Fundamental Rights, Planned Return Hubs in Third Countries: EU Fundamental Rights Law Issues, 1/2025, 6 February 2025, διαθ. σε <https://fra.europa.eu/en/publication/2025/return-hubs>.

των επιχειρήσεων απομάκρυνσης. Τα κράτη μέλη ενισχύουν τον ανεξάρτητο μηχανισμό παρακολούθησης με τα κατάλληλα μέσα (άρθρο 15 παρ. 1)¹¹⁶

Παρατηρείται ότι η Οδηγία Επιστροφών του 2008 προέβλεπε ένα **«αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου των αναγκαστικών επιστροφών»**¹¹⁷, ενώ πλέον με τον νέο προτεινόμενο Κανονισμό, προβλέπεται ρητά ότι απαιτείται ένας **«ανεξάρτητος μηχανισμός παρακολούθησης»**.

Εν αναμονή της θέσης του σε ισχύ, στα μέσα του 2026, το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο διαμορφώνει πλέον με τους νέους Κανονισμούς ένα νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο διαχείρισης, το οποίο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, σε εναρμόνιση με το διεθνές και ενωσιακό δίκαιο. Ειδικότερα, από τον Ιούνιο του 2026 θα ισχύει ο **Κανονισμός 1349/2024**¹¹⁸ για την Επιστροφή στα σύνορα, ο οποίος θα εφαρμόζεται για όσους εισέρχονται παράτυπα, στο στάδιο «πριν από την είσοδο στο κράτος μέλος» (pre-entry phase) και εφόσον η αίτησή τους για διεθνή προστασία θα έχει απορριφθεί με τη διαδικασία συνόρων. Τα επιμέρους άρθρα του Κανονισμού παραπέμπουν σε συγκεκριμένες διατάξεις της Οδηγίας 115/2008, ειδικότερα για τα στοιχεία που αφορούν, μεταξύ άλλων, τους ορισμούς, τη μη επαναπροώθηση, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού,

116. Άρθρο 15 Παρακολούθηση της απομάκρυνσης. 1. Τα κράτη μέλη προβλέπουν τη θέσπιση ανεξάρτητου μηχανισμού για την παρακολούθηση του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων απομάκρυνσης. Τα κράτη μέλη διαθέτουν τους κατάλληλους πόρους στον ανεξάρτητο μηχανισμό παρακολούθησης. 2. Ο ανεξάρτητος μηχανισμός παρακολούθησης επιλέγει βάσει εκτίμησης κινδύνου τις επιχειρήσεις απομάκρυνσης που θα υποβληθούν σε παρακολούθηση και διεξάγει τις δραστηριότητές του βάσει ελέγχου εγγράφων και επιτόπιων ελέγχων, οι οποίοι μπορεί να είναι απροειδοποίητοι. Τα κράτη μέλη ενημερώνουν εκ των προτέρων τον φορέα παρακολούθησης σχετικά με επικείμενες επιχειρήσεις απομάκρυνσης και διασφαλίζουν την πρόσβαση σε σχετικές τοποθεσίες. 3. Τεκμηριωμένοι ισχυρισμοί περί μη σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων απομάκρυνσης κοινοποιούνται στην αρμόδια εθνική αρχή μέσω του μηχανισμού παρακολούθησης. Οι αρμόδιες αρχές εξετάζουν τους ισχυρισμούς αυτούς αποτελεσματικά και χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση.

117. Η αιτιολογική σκέψη 3 της Οδηγίας αναφέρει τις «Είκοσι κατευθυντήριες αρχές σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή» του Συμβουλίου της Ευρώπης, εκ των οποίων προκύπτει (κατευθυντήρια αρχή 20) η ανάγκη ανεξάρτητης διερεύνησης εικαζόμενων περιστατικών κακομεταχείρισης – επομένως, για να είναι αποτελεσματικός ένας τέτοιος μηχανισμός θα πρέπει να αποτελείται από φορείς διάφορους των αρχών που υλοποιούν τις επιστροφές “*nemo monitor in res sua*” (βλ. σχετ. Πρόγραμμα FAiR, Improved Return Monitoring Guidelines (deliverable D7. 1), σελ. 94 σε https://fair-return.org/wp-content/uploads/2024/12/FAiR_D7.1_v2-subm-and-web.pdf).

118. Κανονισμός (Ε.Ε.) 2024/1349 για τη θέσπιση διαδικασίας επιστροφής στα σύνορα και την τροποποίηση του κανονισμού (Ε.Ε.) 2021/1148, διαθ. σε https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401349.

την οικογενειακή ζωή και την κατάσταση της υγείας, τον κίνδυνο διαφυγής, την υποχρέωση συνεργασίας, την προθεσμία οικειοθελούς αναχώρησης, την απόφαση επιστροφής, την απομάκρυνση, την επιστροφή ασυνόδευτων ανηλίκων, την κράτηση.

Η επιστροφή από τα σύνορα πρέπει να ολοκληρώνεται σε τρεις (3) μήνες από τη στιγμή της απόρριψης της αίτησης ασύλου. Με το πέρας αυτού του τριμήνου, εάν δεν έχει καταστεί εφικτή η απομάκρυνση, εφαρμόζεται η Οδηγία Επιστροφών και πλέον εφόσον ψηφιστεί, ο νέος Κανονισμός Επιστροφών.

Ειδικότερα ως προς την κράτηση, αυτή θα επιβάλλεται ως έσχατο μέτρο και να διατηρείται για όσο το δυνατόν συντομότερο διάστημα, μόνο εφόσον υπάρχει εύλογη προοπτική απομάκρυνσης και οι σχετικές διαδικασίες βρίσκονται σε εξέλιξη και εκτελούνται με τη δέουσα επιμέλεια, ενώ η περίοδος των τριών μηνών συνυπολογίζεται στη μέγιστη περίοδο κράτησης που ορίζεται στην Οδηγία 115/2008. Ο Κανονισμός αναθέτει στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό για το Άσυλο (EUAA) να αναπτύξει οδηγίες (guidelines) για τη μορφή και εφαρμογή των εναλλακτικών μέτρων. Οι οδηγίες αυτές έχουν ήδη εκδοθεί¹¹⁹, ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι πρόκειται για soft law.

Τέλος, υπενθυμίζεται, όπως έχει και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τονίσει με ψήφισμά του το 2020¹²⁰ ότι **«η αποτελεσματικότητα της πολιτικής επιστροφών της Ε.Ε. πρέπει όχι μόνο να μετράται με βάση τα ποσοστά επιστροφής, αλλά και να λαμβάνει υπόψη τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των διαδικαστικών εγγυήσεων»**.

Επομένως, για την ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή όλων των ανωτέρω Κανονισμών, στο πλαίσιο του Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, είναι αναγκαίος ένας ανεξάρτητος μηχανισμός ελέγχου των διαδικασιών (ασύλου και επιστροφών) που θα διασφαλίζει τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η έννοια της «ανεξαρτησίας» έχει διπλό περιεχόμενο: αφενός ο μηχανισμός παρακολούθησης **πρέπει να είναι ανεξάρτητος από τον φορέα που υλοποιεί τις διαδικασίες διαλογής και τις επιχειρήσεις επιστρο-**

119. EUAA, Guidelines on Alternatives to Detention, διαθ. σε https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401349.

120. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2020 σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας για την επιστροφή (2019/2208 (INI)) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A52020IP0362>.

φών (π.χ. υπηρεσίες υποδοχής και ασύλου και αστυνομικές αρχές)¹²¹, αφετέρου **να διαθέτει θεσμικά χαρακτηριστικά ανεξαρτησίας**.

Σε εθνικό επίπεδο, ο Συνήγορος του Πολίτη, ως συνταγματικά κατοχυρωμένη Αρχή, διαθέτει τα μέγιστα εχέγγυα ανεξαρτησίας (ακεραιότητα, αντικειμενικότητα, ορατότητα, διαφάνεια, μη υπαγωγή του σε ιεραρχικό έλεγχο, προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία). Παράλληλα, ως φορέας προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων, και ασκώντας ειδικές αρμοδιότητες ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης Βασανιστηρίων και απάνθρωπης μεταχείρισης (Ν. 4228/2014 – OPCAT), Εθνικός Μηχανισμός Εξωτερικού Ελέγχου των Αναγκαστικών Επιστροφών (Ν. 3907/2011), Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας (Ν. 4443/2016) κ.ά. διαθέτει ήδη πολύχρονη εμπειρία και τεχνογνωσία στις διαδικασίες που αφορούν τη διαχείριση της μετανάστευσης και ασύλου, μέσω της αρμοδιότητας ελέγχου κάθε διαδικασίας, της απρόσκοπτης πρόσβασης σε κάθε χώρο κράτησης και σε αρχεία, της διενέργειας αυτοψιών, της εμπειρίας διερεύνησης αναφορών με θέμα τα δικαιώματα αιτούντων άσυλο, μεταναστών, προσφύγων, κρατουμένων και κυρίως λόγω των εγγυήσεων ανεξαρτησίας, μέσω λογοδοσίας και διαφανούς λειτουργίας.

Επίλογος

Ο Συνήγορος του Πολίτη ανταποκρίνεται κατά την τελευταία δεκαετία (2014-2024), με υψηλό αίσθημα ευθύνης, στις απαιτήσεις του εξωτερικού ελέγχου των αναγκαστικών επιστροφών των αλλοδαπών. Ως ένα ανεξάρτητο και αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου λειτουργεί ως δικλείδα ασφαλείας, καθώς με τη δράση του ενισχύει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των επιστρεφόμενων κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων αναγκαστικής απομάκρυνσης. Με τους ελέγχους που διενεργεί και τις διαπιστώσεις και προτάσεις που διατυπώνει, εντός ενός εθνικού και ενωσιακού πλαισίου εντατικοποίησης των επιστροφών, ο Συνήγορος του Πολίτη θα εξακολουθεί να προωθεί την εμπέδωση της αντίληψης ότι ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων όλων των προσώπων είναι αναπόσπαστο τμήμα της νομιμότητας σε ένα ουσιαστικό κράτος δικαίου.

121. Frontex, The Pool of Forced-Return Monitors: Guidelines for Monitors (September 2021), within the framework of the project "Forced-Return Monitoring III" (FReM III), co-funded by the Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF) of the European Union: «Forced-return monitors should be independent from the State and/or the organisation enforcing the return so that they are not bound by the orders of the members of the return operation carrying out the forced-return operation. They should also preferably not have been involved in providing services such as legal advice or psycho-social counselling, to the returnee beforehand. These measures are important to safeguard the objectivity and independence of the monitor. Thus, when a State nominates a monitor, the monitor's independence from that State should be guaranteed» (σελ. 30).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΥΑ 4000/4/57-ια-ΦΕΚ 2870/Β/24-10-2014 «Ρύθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας συστήματος εξωτερικού ελέγχου των διαδικασιών απομάκρυνσης των υπηκόων τρίτων χωρών».

ΑΠΟΦΑΣΗ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις των άρθρων 19 παρ. 2 και 23 παρ. 6 του Ν. 3907/2011 (Α' 7) «Ιδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις» ως ισχύει.
2. Τις διατάξεις των άρθρων 76 και 80 του Ν. 3386/2005 (Α' 212), «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια» ως ισχύει.
3. Τις διατάξεις του Ν. 3094/2003 (Α' 10), «Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις», ως ισχύει.
4. Τις διατάξεις του άρθρ. 18 του Ν. 3293/2004 (Α' 231), «Πολυκλινική Ολυμπιακού Χωριού, Συνήγορος Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και λοιπές διατάξεις» ως ισχύει.
5. Τις διατάξεις του Π.Δ. 273/1999 (Α' 229), «Κανονισμός Λειτουργίας του Συνηγού του Πολίτη», ως ισχύει.
6. Τις διατάξεις του άρθρου 3 του Ν. 3938/2011 (Α' 61) «Σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις», με το οποίο ορίζεται ως Υπεύθυνη Εθνική Αρχή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφής η Υπηρεσία Διαχείρισης Ευρωπαϊκών και

Αναπτυξιακών Προγραμμάτων του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, για την εφαρμογή της απόφασης 575/2007/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Μαΐου 2007, σχετικά με τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφής, για την προγραμματική περίοδο 2008 έως 2013.

7. Τις διατάξεις της υπ' αριθ. 575/2007/ΕΚ απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23.5.2007, σχετικά με τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφής, για την περίοδο 2008 έως 2013, ως μέρος του γενικού προγράμματος «Αλληλεγγύη και Διαχείριση των Μεταναστευτικών Ροών» (ΕΕ L 144 της 6.6.2007).

8. Τις διατάξεις του ΠΔ 82/2011 (Α' 198) «Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Διαχείρισης Ευρωπαϊκών και Αναπτυξιακών Προγραμμάτων».

9. Τις διατάξεις του άρθρου 2 και της παρ. 3 του άρθρου 22 του Ν. 2362/95 (Α' 247) «περί δημοσίου λογιστικού ελέγχου των δαπανών του κράτους και άλλες διατάξεις», ως ισχύει.

10. Τις διατάξεις των άρθρων 20 και 77 του Ν. 4270/2014 «Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις». (Α' 143).

11. Τις διατάξεις του ΠΔ 85/2012 «Ίδρυση και μετονομασία Υπουργείων, μεταφορά και κατάργηση υπηρεσιών» (Α' 141) όπως τροποποιήθηκε με τα ΠΔ 88/2012 (Α' 143), 94/2012 (Α' 149) και 98/2012 (Α' 160).

12. Τις διατάξεις του ΠΔ 89/2014 «Διορισμός Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α' 134).

13. Τις διατάξεις του άρθρου 90 του Κώδικα Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά Όργανα, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ΠΔ 63/2005 (Α' 98).

14. Τις διατάξεις της υπ' αριθ. Υ48 από 9.7.2012 απόφασης του Πρωθυπουργού «Καθορισμός αρμοδιοτήτων του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών Χρήστου Σταϊκούρα» (Β' 2105).

15. Τις διατάξεις της υπ' αριθμ. 4062/25.7.2014 κοινής απόφασης του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Εσωτερικών «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στον Υφυπουργό Εσωτερικών, Γεώργιο Ντόλιο» (Β' 2110).

16. Τις διατάξεις της υπ' αριθ. 34658/04.07.2014 κοινής απόφασης του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στους Υφυπουργούς Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας» (Β' 1825).

17. Το από 10.7.2013 πρακτικό της Επιτροπής για την προετοιμασία σχεδίου

κοινής υπουργικής απόφασης για τη ρύθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας συστήματος εξωτερικού ελέγχου των διαδικασιών απομάκρυνσης των υπηκόων τρίτων χωρών.

18. Το υπ' αριθ. 32518 από 13.9.2013 έγγραφο του Συνηγόρου του Πολίτη.

19. Την υπ' αριθ. Φ.1000.2/39058/2013 από 7.10.2013 πρόταση Κοινής Υπουργικής Απόφασης του Συνηγόρου του Πολίτη.

20. Το γεγονός ότι από τις διατάξεις της παρούσας προκαλείται δαπάνη, η οποία ανέρχεται στο συνολικό ποσό των 160.000,00 ευρώ και θα καλυφθεί μέχρι την 30.6.2015 μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφής. Ειδικότερα, δαπάνη ύψους 10.000,00 ευρώ θα καλυφθεί από το ετήσιο πρόγραμμα 2012 που χρηματοδοτείται μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και συγκεκριμένα της ΣΑΕ 0502 του έργου με κωδικό 2012ΣΕ05020001 και τίτλο «Ετήσιο Πρόγραμμα έτους 2012» και δαπάνη ύψους 150.000,00 ευρώ θα καλυφθεί από το ετήσιο πρόγραμμα 2013 που χρηματοδοτείται μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και συγκεκριμένα της ΣΑΕ 0502 του έργου με κωδικό 2013ΣΕ05020007 και τίτλο «Ετήσιο Πρόγραμμα έτους 2013». Οι δαπάνες που προκαλούνται για το χρονικό διάστημα από 1.7.2015 και εφεξής θα καλύπτονται μόνο εφόσον χρηματοδοτηθούν από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, διάδοχο φορέα του Ταμείου Επιστροφής.

21. Το υπ' αριθ. 8000/20/4/219/3δ' από 2.10.2014 έγγραφο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επιστροφής, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1

Πεδίο Εφαρμογής Αποστολή

1. Ο Συνήγορος του Πολίτη μεριμνά, κατ' άρθρον 23 παρ. 6 του Ν. 3907/2011 (Α' 7) για την οργάνωση και λειτουργία του εξωτερικού συστήματος ελέγχου των διαδικασιών επιστροφής και απομάκρυνσης υπηκόων τρίτων χωρών. Ο έλεγχος αυτός καταλαμβάνει, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παρούσα απόφαση, όλες τις διοικητικές πράξεις, υλικές ενέργειες και παραλείψεις της διοίκησης, από το στάδιο έκδοσης των αποφάσεων επιστροφής και απομάκρυνσης μέχρι και το στάδιο υλοποίησης της διαδικασίας απομάκρυνσης, η οποία συντελείται με την άφιξη των αλλοδαπών στις χώρες καταγωγής τους.

2. Ο Συνήγορος του Πολίτη διασφαλίζει, με κάθε πρόσφορο και αποτελεσματικό μέσο, την τήρηση της νομιμότητας της διαδικασίας επιστροφής και απομάκρυνσης, κατά τα προβλεπόμενα στο Ν. 3907/2011 και Ν. 3386/2005 (Α' 212), με γνώμονα τον σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια, καθώς και τα ανθρώπινα δικαιώματα των υπό επιστροφή και υπό απομάκρυνση αλλοδαπών, σύμφωνα με τις επιταγές του εθνικού, ενωσιακού και

διεθνούς δικαίου.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, διασφαλίζει, επίσης, την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας από τις αρμόδιες αρχές, χωρίς υπέρβαση του απολύτως αναγκαίου μέτρου, ιδίως κατά την εφαρμογή μέτρων καταναγκασμού, όπως αυτά προβλέπονται.

Ειδικότερα, κατά την υλοποίηση των διαδικασιών επιστροφής και απομάκρυνσης, ο Συνήγορος του Πολίτη ελέγχει ιδίως, τη συμμόρφωση των αρμόδιων αρχών με τις κοινές κατευθυντήριες γραμμές, τα κριτήρια και τις προδιαγραφές, που έχουν εκδοθεί για τον σκοπό αυτό από τα αρμόδια όργανα διεθνών οργανισμών ή τα όργανα της Ε.Ε.

3. Για την πραγματοποίηση της αποστολής του, ο Συνήγορος του Πολίτη:

α) ασκεί τις αρμοδιότητες που αναφέρονται στα άρθρα 2 και επ. της παρούσας απόφασης, στο Ν. 3094/2003 (Α' 10), ως ισχύει, στο Π.Δ. 273/1999 (Α' 229), ως ισχύει και σε άλλες ειδικές διατάξεις,

β) χρησιμοποιεί μεθόδους και πρότυπα που εφαρμόζονται από εθνικούς και διεθνείς ελεγκτικούς μηχανισμούς, τα οποία δύναται να προβλεφθούν σε εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας,

γ) δύναται να συνεργάζεται με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 4 της παρούσας απόφασης, αλλά και με άλλους φορείς, ενωσιακούς και διεθνείς οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της προάσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Άρθρο 2

Παροχή στοιχείων στον Συνήγορο του Πολίτη

1. Οι αρμόδιες αρχές παρέχουν, κάθε μήνα, συγκεντρωτικά στοιχεία στον Συνήγορο του Πολίτη σχετικά με τον αριθμό των αποφάσεων επιστροφής (οικειοθελών και αναγκαστικών), όπως επίσης και των αποφάσεων απέλασης, που έχουν εκδοθεί σε όλη την επικράτεια, τον αριθμό των αποφάσεων επιστροφής και απελάσεων που έχουν υλοποιηθεί, τον τρόπο υλοποίησης, τις χώρες επιστροφής. Επίσης, σχετικά με τον αριθμό αποφάσεων επιστροφής των ασυνόδευτων ανηλίκων, ανά χώρα και ηλικία.

Ο Συνήγορος του Πολίτη ενημερώνεται, επίσης, κάθε μήνα, από τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές για τον συνολικό αριθμό των αποφάσεων κράτησης, οι οποίες επιβάλλονται σε βάρος υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο εκτέλεσης απόφασης επιστροφής ή/και διοικητικής απέλασης, τους χώρους κράτησης, καθώς και τον συνολικό αριθμό των αποφάσεων με τις οποίες παρατείνεται η κράτηση, στον βαθμό κάθε φορά που είναι αυτό εφικτό.

Οι αρμόδιες αστυνομικές αρχές ενημερώνουν άμεσα τον Συνήγορο του Πολίτη για τον προγραμματισμό των επιχειρήσεων απομάκρυνσης υπηκόων τρίτης χώρας στο πλαίσιο εκτέλεσης αποφάσεων επιστροφής και απέλασης. Στη συνέχεια, παρέχουν, εγκαίρως, κάθε απαραίτητο στοιχείο για τους αλλοδαπούς, οι οποίοι κάθε φορά απομακρύνονται.

Στο τέλος του έτους, δίνονται στον Συνήγορο του Πολίτη συγκεντρωτικά στοιχεία για όλα τα παραπάνω.

2. Οι αρμόδιες αστυνομικές αρχές παρέχουν επίσης στον Συνήγορο του Πολίτη κάθε πληροφορία και διευκρίνιση, σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας επιστροφής και απομάκρυνσης.

Άρθρο 3

Διαδικασία και μέσα έρευνας

1. Ο Συνήγορος του Πολίτη ασκεί τον εξωτερικό έλεγχο των διαδικασιών επιστροφής και απομάκρυνσης αλλοδαπών τρίτης χώρας, και ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεων, παραλείψεων και υλικών ενεργειών των αρμόδιων υπηρεσιών σε όλα τα στάδια της προβλεπόμενης από τον νόμο διαδικασίας.

Στο πλαίσιο της σε αυτόν ανατεθείσας αρμοδιότητας, ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να κάνει χρήση και των διαδικασιών και μέσων, τα οποία προβλέπονται στο Ν. 3094/2003, ως ισχύει, το ΠΔ 273/1999, ως ισχύει και άλλες ειδικές διατάξεις.

2. Κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει απρόσκοπτη πρόσβαση σε κάθε χώρο κράτησης, αναμονής ή διέλευσης (transit) σε όλη την επικράτεια, ενώ μπορεί να συμμετέχει ως παρατηρητής στις επιχειρήσεις εκτέλεσης αποφάσεων επιστροφής, συμπεριλαμβανομένης και της εκτέλεσης αποφάσεων διοικητικής απέλασης, οδικές ή εναέριες, καθώς και διαδικασίες επανεισδοχής, κατ' εφαρμογή σχετικών διμερών συμφωνιών της χώρας ή συμφωνιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τρίτη χώρα.

Ειδικότερα, κατά την άσκηση της προβλεπόμενης αρμοδιότητάς του, ο Συνήγορος του Πολίτη, επικοινωνεί απρόσκοπτα με τους κρατούμενους και το προσωπικό των υπηρεσιών και έχει πρόσβαση σε έγγραφα, στο σύνολο των στοιχείων των ατομικών φακέλων των κρατουμένων, καθώς και σε κάθε συναφές ηλεκτρονικό και φυσικό αρχείο, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία.

3. Ο Συνήγορος του Πολίτη ελέγχει, ιδίως, εάν οι κρατούμενοι προς απομάκρυνση αλλοδαποί απολαμβάνουν ανθρώπινης και αξιοπρεπούς μεταχείρισης, έχουν λάβει, σε κάθε φάση της διαδικασίας, κατάλληλη και έγκαιρη ενημέρωση για το στάδιο της διαδικασίας στο οποίο βρίσκονται, για τα δι-

καιώματά τους και ότι έχει διασφαλισθεί η αποτελεσματική άσκηση αυτών, έχουν υποβληθεί στους αναγκαίους ιατρικούς ελέγχους και έχουν λάβει την αναγκαία ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή ψυχοκοινωνική υποστήριξη.

Ειδικά για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, ελέγχει εάν έχει διενεργηθεί η απαραίτητη ψυχοκοινωνική εξέταση σε αυτούς, έχει ληφθεί κοινωνικό ιστορικό και έχει ανευρεθεί η οικογένειά τους ή κατάλληλος φορέας φροντίδας και φιλοξενίας στη χώρα επιστροφής.

Ο Συνήγορος του Πολίτη ελέγχει, επίσης, εάν η απόφαση για την επιστροφή των ασυνόδευτων ανηλίκων έχει εκδοθεί με βάση το βέλτιστο συμφέρον των ανηλίκων.

Τέλος, δύναται να συνεργάζεται με τους αρμόδιους φορείς για την κατάλληλη υποδοχή στη χώρα επιστροφής των ασυνόδευτων ανηλίκων.

4. Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητά πληροφόρηση ή/και συνδρομή από τις δημόσιες υπηρεσίες, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους.

Όλες ανεξαιρέτως οι δημόσιες υπηρεσίες οφείλουν να διευκολύνουν με κάθε τρόπο την έρευνα σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ν. 3094/2003, ως ισχύει.

Άρθρο 4

Συνεργασία με εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών

1. Ο Συνήγορος του Πολίτη συνεργάζεται με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) για την αποτελεσματική εκπλήρωση του έργου του εξωτερικού ελέγχου των διαδικασιών απομάκρυνσης. Η συνεργασία αυτή περιλαμβάνει ιδίως τη δημιουργία δικτύου ΜΚΟ, συμπεριλαμβανομένων των κοινοτήτων μεταναστών, προκειμένου να ενημερώνουν τον Συνήγορο για προβλήματα που παρουσιάζονται στις διαδικασίες και να προτείνουν τρόπους αποτελεσματικής επίλυσής τους.

2. Ο Συνήγορος του Πολίτη στο πλαίσιο της μέριμνάς του για τη λειτουργία του συστήματος εξωτερικού ελέγχου και προς υποβοήθηση του έργου του, μπορεί κατά την κρίση του να συνεργάζεται με ΜΚΟ για την άσκηση επί μέρους δραστηριοτήτων του εξωτερικού ελέγχου, οι οποίες συνίστανται στην παρατήρηση των διαδικασιών απομάκρυνσης. Οι ΜΚΟ, που επιλέγονται για τον σκοπό αυτό κατόπιν σχετικής πρόσκλησης που δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα της Ανεξάρτητης Αρχής, λειτουργούν υποβοηθητικά για λογαριασμό της και αναφέρονται σε αυτήν υπό τον όρο της εμπιστευτικότητας, διατηρούμενης της αποκλειστικής αρμοδιότητας της Αρχής ως προς την μορφή και τον τρόπο παρέμβασης στις αρμόδιες αρχές.

Άρθρο 5

Συνεργασία με τη Διοίκηση στο σύστημα εξωτερικού ελέγχου

1. Όλα τα όργανα δημόσιας διοίκησης ανταποκρίνονται αμελλητί με αιτιολογημένη απάντηση στις εκθέσεις και στα ερωτήματα που διαβιβάζει ο Συνήγορος στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του κατ' άρθρο 23 παρ. 6 του Ν. 3907/2011.
2. Σε περίπτωση κατά την οποία προκύπτουν ζητήματα νομιμότητας, τα οποία, κατά την εκτίμηση του Συνηγόρου του Πολίτη, χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης, ιδίως στις περιπτώσεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 24 και του άρθρου 41 του Ν. 3907/2011, η Διοίκηση υποχρεούται σε άμεση και πλήρως τεκμηριωμένη απάντηση για τις ενέργειές της.
3. Κατά τα λοιπά ισχύουν όλες οι υποχρεώσεις των δημοσίων οργάνων για συνεργασία με τον Συνήγορο του Πολίτη και οι επαπειλούμενες κυρώσεις για άρνηση συνεργασίας με την Αρχή του Ν. 3094/2003 ως ισχύει (άρθρο 4).
4. Ο Συνήγορος του Πολίτη συνεκτιμά και αναφέρει τις απόψεις της διοίκησης στις περιοδικές εκθέσεις και στην ετήσια έκθεσή του και συνεργάζεται με τη διοίκηση για την κατάρτιση και αναθεώρηση εγχειριδίου βέλτιστων πρακτικών της διαδικασίας απομάκρυνσης. Επίσης, εισηγείται και συμβάλει στην κατάρτιση και υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης του εμπλεκόμενου προσωπικού. Δύνатаι, επίσης, να προβαίνει σε ειδικές εκδόσεις, διοργανώσεις εκδηλώσεων και συναφών δραστηριοτήτων.

Άρθρο 6

Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη

Ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνει τις διαπιστώσεις και συστάσεις του για τη λειτουργία του συστήματος επιστροφών στις εμπλεκόμενες διοικητικές υπηρεσίες με εκθέσεις του για συγκεκριμένες επισκέψεις ή επιμέρους θέματα.

Επίσης, αποτυπώνει τις διαπιστώσεις του συνολικά για τη λειτουργία του συστήματος επιστροφών και τις προτάσεις του για τη βελτίωση των διαδικασιών και τυχόν αναγκαίες σχετικές ρυθμίσεις, κατ' έτος, σε ειδική έκθεσή του που υποβάλλεται τον Μάρτιο μαζί με την ετήσια έκθεσή του, με τη διαδικασία των ειδικών εκθέσεων της Αρχής του Ν. 3094/2003, ως ισχύει και δημοσιοποιείται στην ιστοσελίδα της Αρχής. Η Διοίκηση οφείλει σε εύλογο χρόνο να τοποθετηθεί συγκεκριμένα στις παρατηρήσεις, συστάσεις και προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη.

Η κατ' έτος υποβαλλόμενη έκθεσή του θα αποτυπώνει επίσης τους τρόπους και τα αποτελέσματα συνεργασίας του Συνηγόρου με τις διοικητικές αρχές και τις ΜΚΟ στο πλαίσιο του συστήματος εξωτερικού ελέγχου των επιστροφών.

Άρθρο 7

Έναρξη ισχύος

Η ισχύς της παρούσας απόφασης αρχίζει από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΜΥ	Ανώνυμη Εταιρεία Μονάδων Υγείας
ΔΟΜ	Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛ.ΑΣ.	Ελληνική Αστυνομία
ΕΜΠ	Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης Βασανιστηρίων και απάνθρωπης μεταχείρισης (Ν. 4228/2014 – OPCAT)
ΕΜΗΔΙΠΑ	Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΚΥΤ	Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΚΕΔ	Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
Ν.	Νόμος
ΠΡΟΚΕΚΑ	Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών
ΣτΠ	Συνήγορος του Πολίτη

ΤΔΜ	Τμήμα Διαχείρισης Μετανάστευσης
ΤΠ	Τεχνολογία Πληροφοριών
ΤΣΦ	Τμήμα Συνοριακής Φύλαξης
Φ	Φάκελος
CPT	Επιτροπή Πρόληψης Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης
ECRI	Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης
ECRE	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Εκτοπισθέντων και Προσφύγων
FRA	Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
FRONTEX	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής
JRO	Κοινή Ευρωπαϊκή Επιχείρηση Επιστροφής
LIBE	Επιτροπή Ατομικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
NRO	Εθνική Επιχείρηση Επιστροφής
OPCAT	Πρόσθετο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων
OHCHR	Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
UNHCR	Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

